శ్రీరస్తు.

శ్రీమదఖిలభూపాలచూడామణియగు

శ్రీ భోజమహారాజు

నిజవితరణకీర్తిపరిహాసితకల్పద్రుముఁడౌటవలన

సకలకవిజనచిత్తకేకిఘనాఘనాయమానుండై

నిఖిలరాజ్యములను బాలించుచుండెను.

అట్టిమహారాజుయొక్క చరిత్రమైనయీకావ్యరత్నము

సరసకవితాధురీణ శ్రీ కాళిదాసభవభూత్యాది

మహాకవిప్రోక్తశృంగారాదిరసప్రధానశ్లోకమనోజ్ఞం

బౌటవలన.

సకలవిద్వజ్జనానందకరంబని తలంచి

ఆసూరి.

సరస్వతీ, తిరువేంకటాచార్యులవారిచే

చెన్నపురితండియార్పేటయందుఁ బ్రతిష్ఠింపఁ

బడియుండెడు

స్వకీయసరస్వతీనిలయముద్రాక్షరశాలయం

దచ్చువేయించి ప్రచురింపఁబడియె.

౧౯౨౮ సం॥ ఫిబ్రవరినెల.

శ్రీకృష్ణాయపరబ్రహ్మణేనమః.

భోజచరిత్రప్రారంభః -

శుక్లాంబరధరంవిష్ణుంశశివర్ణంచతుర్భుజం । *
ప్రసన్నవదనంధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నోపశాన్తయే ॥

స్వస్తిశ్రీమన్మహారాజాధిరాజస్య భోజరాజస్య ప్రబంధఃకథ్యతే-
ఆదౌధారారాజ్యేసింధులసంజ్ఞో రాజాచిరంప్రజాఃపర్యపాలయత్ -తస్య
వృద్ధత్వేభోజఇతిపుత్రస్సమజని - సయదాపఞ్చవార్షికస్తదాపితాహ్యా
త్మనోజరాంజ్ఞాత్వాముఖ్యామాత్యానాహూయ అనుజంముంజంమహాబ
లమాలోక్యపుత్రంచబాలంవీక్ష్యవిచారయామాస- యదాహంరాజ్యలక్ష్మీ
భారధారణసమర్థంసోదరమపహాయరాజ్యంపుత్రాయప్రయచ్ఛామి తదా
లోకాపవాదః - అథవాబాలంమేపుత్రంముంజోరాజ్యలోభాద్విషాదినా
మారయిష్యతి-తదాదత్తమపిరాజ్యంవృథాపుత్రహానిర్వంశోచ్ఛేదశ్చ॥శ్లో
లోభఃప్రతిష్ఠాపాపస్యప్రసూతిర్లోభఏవచ। ద్వేషక్రోధాదిజనకోలోభః
పాపస్యకారణం ॥ లోభాత్క్రోధఃప్రభవతిక్రోధాద్ద్రోహఃప్రవర్తతే।
ద్రోహేననరకంయాతిశాస్త్రజ్ఞోపివిచక్షణః॥మాతరంపితరంపుత్రంభ్రా
తరంవాసుహృత్తమం। లోభావిష్టోనరోహన్తిస్వామినంవాసహోదర
మితి॥ ౪॥ విచార్యరాజ్యంముంజాయదత్వాతదుత్సంగేభోజమాత్మజంము
మోచ- తతఃక్రమాద్రాజనిదివంగతేసంప్రాప్తరాజ్యసంపత్తిర్ముంజోము
ఖ్యామాత్యంబుద్ధిసాగరనామానంవ్యాపారముద్రయా దూరీకృత్యతత్పదే
అన్యంనివేశయామాస-తతోగురుభ్యః క్షితిపాలపుత్రం వాచయతిశృణో
తిచశాస్త్రాణి-తతఃక్రమేణసభాయాంకోపిజ్యోతిశ్శాస్త్రపారంగతః సక
లవిద్యాచాతుర్యవాన్బ్రాహ్మణస్సమాగమత్ - రాజ్ఞేస్వస్తీత్యుక్త్వారా
జాజ్ఞయాఉపవిష్టః-సచాహ॥హేదేవ - లోకోయంమాంసర్వజ్ఞంవక్తిత
త్కిమపిపృచ్ఛ ॥ * ॥ కంఠస్థాయాభవేద్విద్యాసాప్రకాశ్యాసదాబుధైః।
యాగురౌపుస్తకే విద్యాతయామూఢఃప్రతార్యతే ॥ ఇతిరాజానంప్రా
హ ॥ ౫॥ తతోరాజాపివిప్రస్యాహంభావముద్రయాచమత్కృతాంతస్తాం
శ్రుత్వాఅస్మాకంజన్మారభ్యైతత్క్షణపర్యంతం యద్యస్మాభిరాచరి

తంయద్యత్పృచ్ఛతి తత్సర్వంవదసియదిభవాన్ సర్వజ్ఞఏవేత్యువాచ.
తతోబ్రాహ్మణోపిరాజ్ఞాయద్యత్పృష్టం తత్సర్వముపాచగూఢవ్యాపార
మపి-తతోరాజాపిసర్వాణ్యభిజ్ఞానానిజ్ఞాత్వోత్థాయ - పునశ్చపంచ
షట్పదానిగత్వా విప్రస్యపాదయోఃపతిత్వా తమింద్రనీలపుష్పరాగమర
కతవైడూర్యఖచితసింహాసనేఉపవేశయిత్వారాజాప్రాహ॥శ్లో॥ మాతే
వరక్షతిపితేవహితేనియుంక్తే కాంతేవచాభిరమయత్యపనీయఖేదం। కీ
ర్తించదిక్షువిమలాంవితనోతిలక్ష్మీంకింకింనసాధయతికల్పలతేవవిద్యా॥౧॥
తతోసౌవిప్రవరాయదశాశ్వాన్రాజానేయాన్ దదౌ - తతఃసభాయామా
సీనోబుద్ధిసాగరఃప్రాహరాజానం - దేవభోజస్యజన్మపత్రికామేతంబ్రా
హ్మణంపృచ్ఛేతి।తతోముంజఃప్రాహవిద్వన్భోజస్యజన్మపత్రికాంవిధేహీ
తి-తతోసౌబ్రాహ్మణఉవాచ - అధ్యయనశాలాయాఃభోజఆనేతవ్యఇతి
ముంజోపితతః కౌతుకాదధ్యయనశాలామలంకుర్వాణంభోజం నిజైర్భృ
త్యైరానయామాససభాం-తతఃస్నాత్వాస్మితరమివ రాజానమానమ్యోపవిన
యముపతస్థౌ - తతస్తదాప్రపలావణ్యమోహితే రాజకుమారమండలేప్రభూ
తసౌభాగ్యంమహీమండలమాగతంమహేంద్రమివ - సాకారంమన్మథమి
వ-మూర్తిమంతం - సౌభాగ్యమివభోజంనిరూప్య - దైవజ్ఞశిఖామణీరా
జానంప్రాహ - రాజన్భోజస్యభాగ్యోదయం వక్తుంవిరించోపినాలం -
కోహముదరంభరిఃబ్రాహ్మణః- తథాపివదామిస్వమత్యనుసారేణభోజ
మితోధ్యయనశాలాయాం ప్రేషయ - తతోరాజాజ్ఞయాభోజేఅధ్యయన
శాలాంగతే దైవజ్ఞశ్శిరఃకంపయన్ప్రాహ॥ శ్లో॥ పంచాశత్పంచవర్షాణి
సప్తమాసాదినత్రయం। భోజరాజేనభోక్తవ్యస్సగౌడోదక్షిణాపథః ॥ ఇ
తి ॥౨॥ తత్తదాకర్ణ్యరాజాసాకూతంప్రతాపవాన్సన్నపిముఖోపివిచ్ఛాయ
వదనోభూత్ - తతోరాజాబ్రాహ్మణంప్రేషయిత్వా - నిశీథేస్వశయన
మాసాద్యసహాయఏకాకీస్వయం చింతయామాస - యదిరాజ్యశ్రీర్భోజకు
మారంగమిష్యతితదాహంజీవన్నపిమృతః॥ శ్లో॥ తానీంద్రియాణ్యవికలా
నితదేవనామ సాబుద్ధిరప్రతిహతావచనంతదేవ । అర్థోష్మణావిరహితః
పురుషఃక్షణేనసోప్యన్యఏవభవతీతివిచిత్రమేతత్ ॥ కించ ॥ శరీరనిరపేక్ష
స్యదక్షస్యవ్యవసాయినః । బుద్ధిప్రారబ్ధకార్యస్యనాస్తికించనదుష్కరం॥
అనాయాయిమహాతన్నైవసర్వోపాణిపాద్యమేరపి । కర్తుంనశక్యతే
సంపత్స్వప్నైర్గిరిభిస్తథా॥౪॥తతోద్యుమేకిందుస్వాస్థ్యం॥*॥ అతిదా

క్షీణ్యయుక్తానాంశంకితానాంపదేపదే । పరాపవాదభీరూణాంమరణతో
యాన్తిసంపదః॥ కించ॥ ఆదానస్యప్రదానస్యకర్తవ్యస్యచకర్మణః । క్షి
ప్రమక్రియమాణస్యకాలఃపిబతిసంపదః ॥ అవమానంపురస్కృత్యమానం
కృత్వాచపృష్ఠతః। స్వార్థంసముద్ధరేత్ప్రాజ్ఞః స్వార్థభ్రంశోహిమూ
ర్ఖతా॥ నస్వల్పస్యకృతేభూరినాశయేన్మతిమాన్నరః । ఏతదేవాత్రపాండి
త్యంయత్స్వల్పాద్భూరిరక్షణం ॥ జాతమాత్రంనయశ్శత్రుంవ్యాధించప్ర
శమంనయేత్ । అతిపుష్టాంగయుక్తోపిసపశ్చాత్తేనహన్యతే ॥ ప్రజాగుప్తశ
రీరస్యకింకరిష్యన్తిసంహతాః । హస్తన్యస్తాతపత్రస్యవారిధారాఇవార
యః॥ అఫలాన్యపిమరన్దానిసముద్యఫలానిచ । అశక్యానిచవస్తూనినారభే
తవిచక్షణః॥ X॥ తతస్తైర్వంవదిన్ముఞ్జస్సభక్తఏవదినస్యావ్యతీతేయామే
ఏకఏవమంత్రయిత్వావంగదేశాధీశ్వరస్య మహాబలస్యవత్సరాజస్యఆకా
రణాయఏకంస్వమంగరక్షకంప్రాహిణోత్ ।సచాంగరక్షకోవత్సరాజము
పేత్యప్రాహ-రాజాత్వామాకారయతీతి-తతస్సరథమారుహ్యపరివారేణ
పరివృతస్సమాగతోరథాదవతీర్యరాజభవనమాసాద్య రాజానమవలో
క్యప్రణిపత్యోపవిష్టః-రాజాచసౌధంశూన్యంవిధాయవత్సరాజంప్రాహ ॥
శ్లో॥ రాజాతుష్టోపిభృత్యానాంమానమాత్రంప్రయచ్ఛతి । తేతుసమ్మాని
తాస్తస్యప్రాణైరప్యుపకుర్వతే ॥ X॥ వత్సతతస్త్వయాభోజోభువనేశ్వ
రీవిపినేహంతవ్యః - ప్రథమయామేనిశాయాశ్శిరశ్చాంతఃపురమానేతవ్య
మితి-సచోత్థాయనృపంనత్వాహ - దేవాదేశఃప్రమాణంతథాపిభవల్లా
లనాతిశయపివక్తుకామోస్మితతస్సాపరాధమపిమేవచఃక్షంతవ్యం॥ శ్లో॥
భోజేద్రవ్యంనసేనానాపరివారోబలాన్వితః। పరంపోతఇవాస్తేద్యసహాం
తవ్యఃకథంప్రభో॥ పారంపర్యాదివాసక్తస్త్వత్పాదఉదరంభరిః । తద్వధే
కారణంనైవపశ్యామిన్నృపపుంగవ ॥ X ॥ తతోరాజాసర్వంప్రాతస్సభా
యాంప్రవృత్తంవృత్తమకథయత్ । సచశ్రుత్వాహసన్నాహదేవాకర్ణ
య॥ *॥ త్రైలోక్యనాథోరామోస్తివసిష్ఠోబ్రహ్మపుత్రకః । తేనరాజ్యా
భిషేకేతుముహూర్తఃకథితోభవత్ ॥ తన్ముహూర్తేనరామోపివనంగ
తోవనేంవినా । సీతాపహారోప్యభవద్వైరించివచనంవృథా ॥ జాతఃకో
యంనృపశ్రేష్ఠ కింఛిద్రఉదరంభరిః । యముక్త్వామన్యథాకారంకుమారం
హన్తుమిచ్ఛసి॥ కించ ॥ కిన్నుమేస్యాదిదంకృత్వాకిన్నుమేస్యాదకుర్వతః।

ఇతిసంచింత్యమనసా ప్రాజ్ఞః కుర్వీత వా న వా ॥ ఉచితమనుచితంవాకుర్వ
తా కార్యజాతం పరిణతిరవధార్యా యత్నతః పండితేన । అతిరభసకృతా
నాం కర్మణామావిపత్తేర్భవతిహృదయదాహీ శల్యతుల్యో విపాకః ॥ కించ
యేనసహాసితమాశితంహసితంకథితంచ రహసివిస్రబ్ధం । తంప్రతికథమపిమన
సాపినివర్తతేచిత్తమామరణాత్ ॥ కించ ॥ గ॥ అస్మిన్హతే వృద్ధరా
జ్ఞస్సింధులస్యపరమప్రీతిపాత్రాణి మనీషిణస్సర్వేప్యనుమతేస్థితాః తే
త్వన్నగరముల్లోలకల్లోలాః పయోధయ ఇవ ప్లావయిష్యంతి - చిరాద్బద్ధ
మూలేపిత్వయి ప్రాయః పౌరాః భోజంభువోభర్తారంభావయంతి ॥ కిం
చ ॥ * ॥ సత్యపి సుకృతకర్మణి దుర్నీతిశ్చేచ్ఛ్రియంహరత్యేవ । తై
లైస్సదోపయుక్తాందీపశిఖాంవిదళయతిహి వాతాళిః ॥ గ॥ దేవపుత్రవధః
క్వాపినహితాయ - ఇత్యుక్తంవత్సరాజ వచనమాకర్ణ్య రాజాకుపితః
ప్రాహ-త్వమేవరాజ్యాధిపతిర్నాహం సేవకః ॥ శ్లో ॥ స్వామ్యుక్తమేవానయ
తి లేసభృత్యోభృత్యః స పాశకః । తజ్జీవనమపివ్యర్థమజాగళకుచావివేతి ॥
గ॥ తతోవత్సరాజః కాలోచితమాలోచనీయమితిమత్వాతూష్ణీంబభూవ-
అథలంబమానే దివాకరే ఉత్తుంగసౌధోత్సంగాదవతరంతం కుపితమివకృ
తాంతంవత్సరాజంవీక్ష్యసమేతా అపి వివిధేనమిషేణస్వభవనానిప్రవి
ష్టాస్సభాసదః - తతోవత్సరాజః స్వసేవకాన్ స్వాగారపరిత్రాణా
ర్థంప్రేషయిత్వా రథంభువనేశ్వరీభవనాభిముఖంవిధాయ భోజకుమా
రోపాధ్యాయాకారణాయప్రాహిణోదేకంవత్సరాజః ॥ సచాహపండి
తం- తాత త్వామాకారయతివత్సరాజఇతి - సోపితదాకర్ణ్య వజ్రాహత
ఇవభీతావిష్టఇవ గ్రహగ్రస్తఇవ తేనసేవకేన కరేణధృత్వానీతః పండి
తః తంచబుద్ధిమాన్ వత్సరాజస్ప్రణామమిత్యాహ - పండితతాత ఉపవిశ
రాజకుమారంజయంతమధ్యయనశాలాయా ఆనయేతి- పండితస్తథాచకా
రతియాంతంజయంతంకుమారంకిమప్యధీతంపృష్ట్వానైషితే - పునఃప్రాహ
పండితం- విప్రభోజకుమారమానయేతి - తతోవిదితవృత్తాన్తోభోజః కుపితో
జ్వలన్నివశోణితేక్షణస్సమేత్యప్రాహ - ఆః పాపరాజ్ఞో ముఖ్యకుమారంప
శ్చాకినంమాం రాజభవనాద్బహిరానేతుంతవకానామశక్తిరితివామచరణ
పాదుకామాదాయభోజేనతాలుదేశేహతోవత్సరాజః । తతోవత్సః ప్రా
హ-భోజవయంరాజాదేశకారిణఇతి ॥ బాలంరథేనివేశ్యఖడ్గమపకోశంకృ
త్వాజగామాశుమహామాయాభవనం తతోగృహీతేభోజేలోకాః కోలా

హాలంచక్రుః॥ హాహాంకారవశ్యప్రవృత్తాః కింకిమితి బ్రువాణా భటాః కోశ
స్తత ఆగత్య సహసా భోజం వధాయ నీతం జ్ఞాత్వా హస్తిశాలాముష్ట్రశాలాం
వాజిశాలాం రథశాలాం ప్రవిశ్య సర్వాన్ జఘ్నుః। తతః ప్రతోళీషు రాజభవ
న ప్రాకారవేదికాసు బహిర్ద్వారకవాటంకేషు పురవీథీషు భేరీపటహముర
జమడ్డుకడిండిమదినాదాడంబరైరాంబరం విడంబితమభూత్. కేచిద్విమలా
సినా కేచిద్భల్లేన కేచిత్తోమరేణ కేచిత్ప్రాసేన కేచిత్కుంతేన కేచిత్పరశు
నా కేచిత్ప్రాసేన కేచిద్విషేణ కేచిద్వహ్నినా కేచిదంభసా కేచిద్ధారా
యాం బ్రాహ్మణా ఇతరే రాజపుత్రా రాజసేవకా రాజానః పౌరాశ్చ
ప్రాణపరిత్యాగం విదధుః. తతస్సావిత్రీసంజ్ఞా భోజస్య జననీ విశ్వజననీవ స్థి
తా దాసీముఖాత్ - స్వపుత్రస్థితిమాకర్ణ్య కరాభ్యాం నేత్రే పిధాయ రు
దతీ ప్రాహ - పుత్ర - పితృవ్యేన కాం దశాం గమితోఽసి - యే మయా నియమా
ఉపవాసాశ్చ త్వత్కృతే కృతాః తేఽద్య మే నిష్ఫలా జాతాః - దశాపి దిశా
ముఖాని శూన్యాని - పుత్ర దేవేన సర్వజ్ఞేన సర్వశక్తినా సృష్టాః స్త్రియః - పుత్ర
ఏనం చాసదాసీవర్గం సహసా విచ్ఛిన్నశిరసం పశ్యేత్యుక్త్వా భూమావపత
త్ - తతః ప్రదీప్తే వైశ్వానరే సముత్థాయ ధూమస్తోమైరేవ మలీమసే నభ
సి - పాతత్రాసాదివ వహ్నిప్రవేశోన్ముఖే నిర్ధౌమగ్నే మార్తాండమండలే మహా
మాంద్యం భవనమాసాద్య ప్రాహ భోజం వత్సరాజః - రాజకుమార భృత్యా
మాత్రైవ త్వం జ్యేష్ఠశ్చాత్ర ప్రవిచారచేష్ట కేనచిద్బ్రాహ్మణేన శ్వరాజ్యప్రా
ప్తౌ పుదీరతాయాం రాజ్ఞా భవద్వధో వ్యాదిష్ట ఇతి - తదాకర్ణ్య భోజః
ప్రాహ ॥ * ॥ రామే ప్రవ్రజనం బలేర్నియమనం పాండోస్సుతానాం వ
నం వృష్ణీనాం నిధనం నలస్య నృపతే రాజ్యాత్పరిభ్రంశనం। కారాగారనిషే
వణం చ మరణం సంచింత్య లంకేశ్వరే సర్వః కాలవశేన నశ్యతి నరః కో వా ప
రిత్రాయతే ॥ లక్ష్మీకౌస్తుభపారిజాతసహజస్సూనుస్సుధాంభోనిధేర్దే
వేన ప్రణయప్రసాదవిధినా మూర్ధ్నా ధృతశ్శంభునా। అద్యాప్యుజ్ఝతి నైవ
దైవవిహితం క్షైణ్యం క్షపావల్లభః కేనాన్యేన విలంఘ్యతే విధిగతిః పాషా
ణరేఖాసఖీ ॥ వికటోర్వ్యామట్యటనం శైలారోహణమపాం నిధేస్తరణం
నిగళం గుహాప్రవేశో విధిపరిపాకః కథం ను సన్తార్యః ॥ అంభోధిస్స్థలతాం స్థ
లం జలధితాం ధూళీలవశ్శైలతాం మేరుర్మృత్కణతాం తృణం కులిశతాం
వజ్రం తృణప్రాయతాం। వహ్నిశ్శీతలతాం హిమం దహనతామాయాతి య
స్యేచ్ఛయా లీలాదుర్లలితాద్భుతవ్యసనినే దైవాయ తస్మై నమః॥౧॥ తతో వ

టవృక్షస్యపత్రద్వయమానాయ్య ఏకేన పుటీకృత్య జఙ్ఘాం ఛురికయాభి
త్త్వా తత్రపుటకే రక్తమారోప్య తృణేన అన్యస్మిన్ పత్రే కంచన శ్లోకం లిఖి
త్వా వత్సం ప్రాహ- మహాభాగ ఏతత్పత్రం మహీపాయ దాతవ్యం త్వమపి రా
జాజ్ఞాం విధేహీతి - తతో వత్సరాజస్యానుజో భ్రాతా భోజస్య ప్రాణపరి
త్యాగసమయే దీప్యమానముఖశ్రియం నయనాభిరామం భోజరాజం సకరు
ణమవలోక్యాగ్రజం ప్రాహ ॥ * ॥ ఏక ఏవ సుహృద్ధర్మో నిధనేప్యనుయాతి యః
శరీరేణ సమం నాశం సర్వమన్యత్తు గచ్ఛతి ॥ న తతో హి సహాయార్థం మాతా
భార్యా చ తిష్ఠతి। న పుత్రమిత్రౌ న జ్ఞాతిర్ధర్మస్తిష్ఠతి కేవలః ॥ బలవానప్యశ
క్తోసౌ ధనవానపి నిర్ధనః । శ్రుతవానపి మూర్ఖశ్చ యో ధర్మవిముఖో జనః ॥
ఇహైవ నరకవ్యాధేశ్చికిత్సాం న కరోతి యః। గత్వా నిరౌషధం స్థానం సరో
గః కిం కరిష్యతి ॥ జరాం మృత్యుం భయం వ్యాధిం యో జానాతి స పణ్డితః। స్వ
స్థస్తిష్ఠేన్నిషీదేద్వా స్వపేద్వా కేనచిద్ధసేత్ ॥ తుల్యజాతివయోరూపాన్
హృతాన్పశ్యతి మృత్యునా। నహి తత్రాస్తి తే త్రాసో వజ్రనద్ధం హృదయం తవే
తి ॥ ౧ ॥ తతో వైరాగ్యమాపన్నో వత్సరాజః భోజం క్షమస్వేత్యుక్త్వా ప్రణ
మ్య తం చ రథే నివేశ్య నగరాద్బహిః ఘనే నిశి గృహమాగమ్య భూమిగృ
హాన్తరే నిక్షిప్య భోజం రరక్ష - స్వయం శిల్పిముఖేన కృత్రిమవిద్యాభిః సు
కుణ్డలం స్ఫురద్వక్త్రం నిమీలితనేత్రం భోజకుమారమస్తకం కారయిత్వా
తదాదాయ సకలస్తోపి వత్సరాజో రాజభవనం గత్వా రాజానం నత్వా ప్రా
హ- శ్రీమతా యదాదిష్టం తత్సాధితమితి- తతో రాజా చ పుత్రవధం జ్ఞాత్వా
తమాహ - వత్సరాజ ఖడ్గప్రహారసమయే తేన పుత్రేణ కిముక్తమితి వత్సః-
దేవ తస్మిన్నపి పత్రే లిఖితమస్తీతి గృహాణ శిరశ్చ పశ్య - తతో రాజా తథా
విధం భోజశిరో విలోక్యాక్రన్దం రురోద - వత్సరాజ ఇదం శిరః క్వాపి భూమౌ
నిక్షిప- తతో వత్సో నిష్క్రాన్తః రాజాపి స్వభార్యాకరేణ దీపమానయిత్వా
తాం పత్రాక్షరాణి వాచయతి ॥ శ్లో॥ మాన్ధాతా చ మహీపతిః కృతయుగా
లఙ్కారభూతో గతః సేతుర్యేన మహోదధౌ విరచితః క్వాసౌ దశాస్యాన్
తకః । అన్యే చాపి యుధిష్ఠిరప్రభృతయో యాతా దివం భూపతే నైకేనాపి
సమం గతా వసుమతీ నూనం త్వయా యాస్యతి ॥ ౧ ॥ రాజా చ తదర్థం జ్ఞాత్వా
శయ్యాతో భూమావపాత - తతశ్చ దేవీకరకమలచాలితచేలాఞ్చలానిలేన
తత్కాలసంజ్ఞో భూత్వా ఆహ- దేవి మాం స్పృశ హా హా పుత్రఘాతీ చణ్
డాలోహమిత్యురరక్షిసపేలపత్ రాజా ద్వారపాలానానాయ్య బ్రాహ్మ

ప్రాణశీఘ్రమానయ తేత్యాహ - తతః స్వాజ్ఞయా సమాగతాయ బాహ్య
కాన్నిత్వా రాజా ప్రచ్ఛన్నయా పుత్రో హతః తస్య ప్రాయశ్చిత్తం వద
ధ్వమితి వదన్తం తే సమూచుః- రాజన్ సహసా వహ్నిం విశేతి- తతస్స మే
త్యబుద్ధిసాగరః ప్రాహ - దేవ యథా త్వం రాజాధమః తథైవ అమాత్యాధ
మో వత్సరాజః - తవ కిల రాజ్యం దత్త్వా సింధులస్స్వపుత్రం త్వదుత్సంగే భోజ
స్థాపితః- తచ్ఛ త్వయా పిత్రోర్వ్యేకాన్యత్కృతం॥ * ॥ కతిపయదివసస్థాయి
ని మదకారిణి యౌవనే దురాత్మానః । విదధతి తథాపరాధం జన్మైవ యథా
స్య వృథా భవతి ॥ సంతప్తస్యోత్సారణమప్యుత్తమాంగాత్సువర్ణకోట్యర్ప
ణమహామనంతి । ప్రాణవ్యయేనాపి కృతోపకారాః ఖలాః పరైర్వైరమి
వోద్వహన్తి ॥ ఉపకారశ్చ లోకో యస్య వ్రజతి విస్మృతిం । పాషాణ
హృదయస్యాస్య జీవతీత్యభిధా ముధా ॥ యథా బీజాంకురస్సూక్ష్మః ప్రయ
త్నేనాభిరక్షితః । ఫలప్రదో భవేత్కాలే తథా లోకస్సురక్షితః ॥ హిరణ్య
ధాన్యరత్నాని ధనాని వివిధాని చ । తథాన్యదపి యత్కించిత్ప్రజాభ్యస్స్యు
ర్మహీభృతాం ॥ రాజ్ఞి ధర్మిణి ధర్మిష్ఠాః పాపే పాపాః పరాస్సదా । రాజాన
మనువర్తన్తే యథా రాజా తథా ప్రజాః ॥ ౫॥ తతో రాత్రావేవ వహ్నిప్రవే
శనిశ్చితే రాజ్ఞి [illegible] సామంతాః పౌరాశ్చ మిళితాః పురే - పుత్రం హత్వా
పాపభయాత్ [illegible] నృపతిర్వహ్నిం ప్రవిశతి కిం వదన్తి సర్వత్ర జనాః - తతః
బుద్ధిసాగరః [illegible] పాలనాహూయ న కేనాపి భూపాలభవనం ప్రవేష్ట
వ్యమిత్యుక్త్వా [illegible] ప్రవేశ్య సభాయామేకాకీ సన్ ఉపవిష్టః తతో
రాజా [illegible] వత్సరాజో రాజగృహమాగత్య బుద్ధిసాగరం
నత్వా శనైః ప్రాహ - తాత మయా భోజరాజో రక్షిత ఇతి - బుద్ధిసాగరశ్చ
కర్ణే [illegible] । [illegible] వత్సరాజః [illegible] ॥ తతో ము
హూర్తేన [illegible] విరచిత [illegible] కలాపః
కర్పూరకరంబిత [illegible] ఇవ స్ఫటిక
కుండల [illegible] చూడ ఇవ
సభాం [illegible] సంగతః- తం [illegible] బుద్ధిసాగరః ప్రాహ- యోగీన్ద్ర కు
త ఆగమ్యతే [illegible] కా [illegible] విద్యా
శేష [illegible] యోగీ ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ దేశే దేశే భువనం భవనే భవ
నే తథైవ [illegible] । [illegible] పుంసాం
మ్ ॥ [illegible] జలం । [illegible] లభంతా

స్నం విభవైః కిం ప్రయోజనం॥ ౯॥ దేవ అస్మాకం నైకో దేశః సకలభూమండ
లం భ్రమామః- గురూపదేశేన స్థాపయామః అఖిలం భువనతలం కరతలామలకవత్ప
శ్యామః- సర్పదష్టం విషవ్యాకులం రోగగ్రస్తం శస్త్రభిన్నశిరస్కం కాలశి
థిలితం - తాం తత్క్షణాదేవ విగతసకలదారుణవ్యాధిసంచయం కుర్మ ఇతి-
రాజాపి - కుద్యాంతహిం తపస్విశ్రీసకలస్వాంతః సభామాగతః కాపా
లికం దండవత్ప్రణమ్య యోగీంద్ర రుద్రకల్ప పరోపకారపరాయణ మహా
పినాకాయమానస్య పుత్రస్య ప్రాణదానేన మాం రక్షరక్షేత్యాహ- అథ
కాపాలికోపి రాజన్ మా భైషీః పుత్రస్తేన పరివ్యక్తశివప్రసాదేన స్వకం గృ
హమేష్యతి - పరంత్వశౌనభూపతా బుద్ధిసాగరేణ సహ హోమద్రవ్యాణి
ప్రేషయేత్యవోచత్ తతో రాజా కాపాలికేన యదుక్తం తత్సర్వం తథా కు
ర్వతి బుద్ధిసాగరః ప్రేషితః - తతో రాత్రౌ గూఢరూపేణ భోజోపి తత్ర నదీ
పులినే నీతః- యోగినా భోజో జీవిత ఇతి ప్రథా చ సమభూత్ - తతో గజేంద్రా
రూఢో పండితైః స్తూయమానో భేరీమృదంగాదిఘోషైర్గగనం బధిరీకుర్వన్ పౌ
రామాత్యపరివృతో భోజరాజో రాజభవనమగాత్ - రాజా చ తమాలింగ్య
రోదితి భోజోపి పిత్రపంతం ముంజం నివార్య అస్తౌషీత్ - తతస్సంతుష్టో రాజా
నిజసింహాసనే తస్మిన్ సవేశయిత్వా ఛత్రచామరాభ్యాం చ భూషయిత్వా
తస్మై రాజ్యం దదౌ । నిజపుత్రేభ్యః ప్రత్యేకమేకైకం గ్రామం దత్వా పరమ
ప్రేమాస్పదం జయంతం భోజనికాశే నివేశయామాస - తతః పరలోకప్రతి
త్రాణపరో ముంజోపి జస్త్ర రాజ్ఞీభిస్సహ తపోవనభూమిం గత్వా పరం తప
స్తేపే। తతో భోజభూపాలశ్చ దేవబ్రాహ్మణప్రసాదాద్రాజ్యం పాలయా
మాస॥ ఇతి భోజరాజస్య రాజ్యప్రాప్తిప్రబంధః॥ ౧॥ తతో ముంజే తపోవనం
యాతే బుద్ధిసాగరం ముఖ్యామాత్యం విధాయ స్వరాజ్యం బుభుజే భోజరా
జభూపతిః- ఏవముత్కర్షతి కాలే కదాచిద్రాజ్ఞా క్రీడోద్యానం గచ్ఛతా
కోపి ధారానగరవాసీ విప్రో విలక్షితః - స చ రాజానం వీక్ష్య నేత్రే నిమీల్య అగ
చ్ఛత్ రాజ్ఞా పృష్టః- ద్విజ- త్వం మాం దృష్ట్వా స్వస్తీతి న జల్పసి - విశేషేణ
లోచనే పిధాయసి- తత్ర కో హేతురితి- విప్ర ఆహ- దేవ- త్వం వైష్ణవోసి
విప్రాణాం నోపద్రవం కరిష్యసి- తత స్త్వత్తో న మే భీతిః - కింతు కస్మైచిద
మపి న ప్రయచ్ఛసి- తేన తవ దాక్షిణ్యమపి నాస్తి అతస్తే కిమాశీర్వచసా॥ కించ
ప్రాతరేవ కృపణముఖావలోకనాత్పరతోపి లాభహానిస్స్యాత్ ఇతి లోకో
క్త్యా లోచనే సమీలితే ॥ అపి చ ॥ * ॥ ప్రసాదో నిష్ఫలో యస్య కోపశ్చాపి

నరక్షకః। సతం రాజా సమిచ్ఛన్తి ప్రజాః షండమివ స్త్రియః॥ అప్రగల్భస్య
యా విద్యా కృపణస్య చ యద్ధనం। యచ్చ బాహుబలం భీరోర్వ్యర్థమేతత్త్రి
యం భువి॥ దేవ మత్పితా వృద్ధః కాశీం ప్రతిగచ్ఛన్ మయా శిక్షాం పృష్టః- తా
త మయా కిం కర్తవ్యమితి- పిత్రా చేత్థమభ్యధాయి॥*॥ యది తవ హృదయం
విద్వన్ సునీతిం స్వప్నేపి మాస్మ సేవిష్ఠాః। సచివజితం షండజితం యువతిజితం
చైవ రాజానం॥ పాతకానాం సమస్తానాం ద్వే పరే తాత పాతకే। ఏకం మస
చివో రాజా ద్వితీయం చ తదాశ్రయః॥ అవివేకమతిర్నృపతిర్మంత్రిషు గుణ
వత్సు వక్రితగ్రీవః। యత్ర ఖలాశ్చ ప్రబలాస్తత్ర కథం సజ్జనావసరః॥ రాజా
సంపత్తిహీనోపి సేవ్యః సేవ్యగుణాశ్రయః- భవత్యాజీవనం తస్మాత్ఫలం కా
లాంతరాదపి। అదాతుర్దాతృత్వం నహి భవతి- దేవ పురా కల్పదక్షిణశిబివిక్ర
మప్రముఖాః క్షితిపతయో యథా పరలోకమలంకుర్వాణాః నిజదానసము
ద్భూతదివ్యసుగుణైర్నివసన్తి మహీయంతే- తథా కిము పరే రాజానః॥ *॥
దేహే పాతిని కా రక్షా యశో రక్ష్యమపాతవత్। నరః పతితకాయోపి య
శః కాయేన జీవతి॥ వంశే లేస్మైవ పరా స్త్రే చ బలవత్యపి హన్యతే। పుత్రే రేచ దరిద్రే
చ న్యత్యోన్యస్య క్రమల్పకా॥ నిమేష మాత్రమపి తే వయోగచ్ఛన్న తిష్ఠతి- త
స్మాత్ దేహేష్వనిత్యేషు కీర్తిమేకాముపార్జయేత్॥ జీవితం తదపి జీవితమధ్యే
గణ్యతే సుకృతిభిః కిముమృత్వా। జ్ఞానవిక్రమకలా కులలజ్జాత్యాగభోగర
హితం విఫలం యత్॥ రాజా పతేన వాక్యేనాపి యుద్ధ్యాచ పఫ్రాంరపస్నా తిఇవపర
బ్రహ్మణిలీనశ్చ వరాలోచనా ధ్యానం మాగ్నాతూన్యోవమహోన- పాత్రహాదద్విజం
విప్రం వరిశ్చయి॥ శ్లో॥ సులభాః పురుషా లోకే సతతం ప్రియవాదినః। అప్రియ
స్య చ పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః॥ మనీషిణస్సన్తి న తే హితైషిణో హితైషి
ణస్సన్తి న తే మనీషిణః। సుహృచ్చ విద్వానపి దుర్లభో నృణాం యథౌషధం
స్వాదు హితం చ దుర్లభం॥ ఇతి విచార్య అప్యుదువత్వా ద్వాదశకం తేనా మే
త్యాహ- విప్రః స్వనామమభూ నామ విఖితగో విప్రత్రివి- రాజా వాచయిత్వా విప్ర
ప్రత్యాహ- రాజభవనమాగన్తవ్యం న తే కస్మిన్నపి దిన్యః- విద్వాంసః కవయశ్చ
కౌతుకాత్ప్రభావా సేత వ్యాః- కోపి విద్వాన్ సముఖ్యాం గృహ్య ఏనమున్నకారం
పరిపాలయిత్వాహ- ఏవంగచ్ఛన్ కదాచిదపి సేవకో రాజాం విన్నపయితి ప్రియః
దానవిత్తైశ్వర్ ఇతి ప్రథామగాత్- తతో రాజానం విద్వత్సు వనః కవయో నానా
దిక్ప్రదేశేభ్యః సమాగతాః - ఏవం విద్వాంసః బుద్ధిమన్తో రాజానం ప్రతిక్షణా
విస్మాథ్యామాత్సేనస్తుమభ్యధాయి - దేవ రాజానః కోశబలాః ఏవ విజయినో

సాస్య॥ శ్లో॥ సజయీ వరమాతంగా యస్యైకాప్యస్తి మేదినీ । కోశో యస్య స
దుర్ధర్షో దుర్గం యస్య సుదుర్జయః॥ దేవలోకం పశ్య॥ శ్లో॥ పాత్రేభ్యో ధనవతా
మేవ ధనతృష్ణా గరీయసీ। పశ్య కోటిద్వయాసక్తం లక్షాయ ప్రవణం ధనుః॥ ఇ
తి- రాజా చ తమాహ - దానోపభోగవంధ్యా యా సుహృద్భిర్యా న భుజ్య
తే। పుంసాం సమాహితా లక్ష్మీరలక్ష్మీః క్రమశో భవేత్॥ ఇత్యుక్త్వా రాజా తం
మంత్రిణం నిజపదాద్దూరీకృత్య తత్పదేఽన్యం దదే- ఆహ చ తం॥ శ్లో॥ లక్షం మ
హాకవేర్దేయం తదర్ధం విబుధస్య చ - దేయం గ్రామైకమర్ధస్య తస్యాప్యర్ధం
తదర్థినః । యశ్చ మే అమాత్యాదిషు వితరణనిషేధమనాః స హన్తవ్యః- ఉ
క్తం చ॥ శ్లో॥ యద్దదాతి యదశ్నాతి తదేవ ధనినాం ధనం । అన్యే మృతస్య క్రీడ
న్తి దారైరపి ధనైరపి॥ ప్రియః ప్రజానాం దాతైవ న పునర్ద్రవిణేశ్వరః। ఆగచ్ఛ
న్ కాంక్ష్యతే లోకైర్వారిదో న తు వారిధిః । సంగ్రహైకపరః ప్రాయః సము
ద్రోఽపి రసాతలే॥ దాతారం జలదం పశ్య గర్జన్తం భువనోపరి । ఏవం వితరణ
శాలినం భోజరాజం శ్రుత్వా కశ్చిత్కలింగదేశీయః కవిరుపేత్య మాసమా
త్రం తస్థౌ న చ క్షోణీశం ప్రదర్శనం భవతి ఆహార్యం పాథేయమపి నాస్తి - త
తః కదాచిద్రాజా మృగయాభిలాషీ బహిర్నిర్గతః - స కవిర్దృష్ట్వా రాజా
నమాహ॥ శ్లో॥ దృష్టే శ్రీభోజరాజేంద్రే గళంతి త్రీణి తత్క్షణాత్। శత్రోః శ
స్త్రం కవేః కష్టం నీవీబంధో మృగీదృశాం॥ రాజా లక్షం దదౌ ॥ తతస్తస్మిన్ మృ
గయారసికే రాజని కశ్చన పుళిన్దపుత్రో గాయతి- తేన గీతమాధుర్యేణ తుష్టో
రాజా తస్మై పుళిన్దపుత్రాయ పఞ్చలక్షం దదౌ- తదా కవిః తద్దానమత్యున్న
తం కిరాతపోతం చ దృష్ట్వా సరేన్త్రిపాణికమలస్థపంకజమిషేణ రాజానం
వదతి॥ ఏతే గుణాః పంకజ సంతోఽపి న తే ప్రకాశమాయాన్తి। యల్లక్ష్మీవసతేస్త
వ మధుపైరుపభుజ్యతే కోశః॥ భోజస్తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వా పునర్లక్షమేకం
దదౌ- తతో రాజా బ్రాహ్మణమాహ॥ శ్లో॥ ప్రభుభిః పూజ్యతే విప్ర కలైవ న కు
లీనతా। కలావాన్మాన్యతే మూర్ధ్ని సత్సు దేవేషు శంభునా॥ ఏవం వదతి భో
జే కుతోఽపి పంచషాః కవయస్సమాగతాః- తాన్ దృష్ట్వా రాజా విలక్షణ ఇవా
సీత్ - అద్యైవ మయా ఏతావద్విత్తం దత్తమితి- తతః కవిస్తమభిప్రాయం జ్ఞా
త్వాన్యాపదేశమిషేణ పునః ప్రాహ॥ ॥ కింతు ప్యసి కస్మైవా నవసౌరభసా
రం వహసి నిజమధునే । యస్య శతపత్ర తే ద్యప్రతిపత్రం మృగ్యతే భ్రమరైః॥
తతః ప్రభుం ప్రసన్నవదనమవలోక్య ప్రకాశేన ప్రాహ॥ ॥ న దాతుం నోపభో
క్తుం చ శక్నోతి కృపణశ్శ్రియం। కింతు స్పృశతి హస్తేన నపుంసక ఇవ స్త్రియం

యాచితో యః ప్రహృష్యేత దత్వా చ ప్రీతిమాన్ భవేత్ - తం దృష్ట్వాప్యథవా
శ్రుత్వా నరస్స్వర్గమవాప్నుయాత్ - తతస్తుష్టో రాజా పునరపి కళింగదేశ
వాసికవయే లక్షం దదౌ - తతః ప్రాతః కవిః పురస్స్థితాః పటచ్చరీర్వీణాద్రీర్దృష్ట్వా
హ - హే కవయో గ్రామహాసరస్సేతుభూమావాసీ రాజా యదా భవనం గమి
ష్యతి తదా కిమపి బ్రూతేతి - తయే చ సర్వే మహాకవయోపి సర్వం రాజ్ఞః ప్రథమ
మేవోక్తం జ్ఞాత్వా వర్తంతే తేష్వేకస్సరోముఖేణ నృపం ప్రాహ ॥*॥ ఆగతా
నామపూర్ణానాం పూర్ణానామపి గచ్ఛతాం । యదధ్వనసంఘట్టో ఘటా
నాం తస్సరోవరమితి॥ తస్య రాజా లక్షం దదౌ - తతో గోవిన్దపండితస్తాన్ వీ
ణాత్రీన్ దృష్ట్వా చుకోప - తస్యకోపాభిప్రాయం జ్ఞాత్వా ద్వితీయః కవిరాహ॥
*॥ కస్య తృషం నాక్షిపసి న పిబతి నక్తమపయః ప్రవిశ్యాన్తః। యది సన్మార్గ
సరోవర నక్రో నక్రోధమధివసతి చ పరం॥ రాజా తస్మై లక్షద్వయం దదౌ - తం
చ గోవిన్దపండితం వ్యాపారవదాద్దూరీకృత్య స్వయమపి సభాయామాగన్త
వ్యం పరంతు కేనాపి దౌష్ట్యం న కర్తవ్యం - ఇత్యుక్త్వా తేభ్యస్త్రిభ్యః ప్రత్యేకం ల
క్షం దత్వా స్వనగరమాగతః - తే చ యథాయథం గతాః - తతః కదాచిద్రాజ్ఞా
ముఖ్యామాత్యః ప్రోక్తః - విప్రోపి యో భవేన్మూర్ఖః స పురాద్బహిరస్తు మే-
కుంభకారోపి యో విద్వాన్స తిష్ఠతు పురే మమేతి - అతః కోపి న మూర్ఖో భూ
ద్ధారానగరే తతః క్రమేణ పంచశతాని విదుషాం వరరుచిబాణమయూరరే
ఫణహరిశంకరకలింగకర్పూరవినాయకమదనవిద్యావినోదకోకిలతారేంద్ర
ప్రముఖాః సర్వశాస్త్రవిచక్షణాః సర్వే సర్వజ్ఞాః శ్రీభోజరాజసభామలంచ
క్రుః - ఏవం స్థితే కదాచిద్విద్వద్బృందవందితే సింహాసనాసీనే కవిశిరోమణౌ
కవిత్వప్రియే విప్రప్రియే బాంధవే భోజనరేశ్వరే - ద్వారపాల ఏత్య ప్రణమ్య
వ్యజిజ్ఞపత్ - దేవ కోపి విద్వాన్ ద్వారి తిష్ఠతీతి - అథ రాజా ప్రవేశయ తమితి ఆజ్ఞ
ప్తే సోపి దక్షిణేన పాణినా సమున్నతేన విరాజమానో విప్రః ప్రాహ॥*॥ రాజ
న్నభ్యుదయోస్తు శంకరకవేః కిం పత్రికాయామిదం పద్యం కస్య తవైవ భోజన్నృ
ప తే పాపఠ్యతాం పఠ్యతే । ఏతాం పామరవింద సుందరదృశాం ద్రాక్చామ
రాందోళనాదుద్వేల్లద్భుజవల్లికంకణఝణత్కారః క్షణం వార్యతాం॥ య
థా యథా భోజయశో వివర్ధతే సితాం త్రిలోకీమివ కర్తుముద్యతం - తథా త
థా మే హృదయం విదూయతే ప్రియాలకాళీధవళత్వశంకయా॥ తతో రాజా
శంకరకవయే ద్వాదశలక్షం దదౌ - సర్వే విద్వాంసశ్చ విచ్ఛాయవదనా బభూ
వుః - పరం కోపి రాజభయాన్నావదత్ - రాజా చ కార్యవశాద్గృహం గతః

తతోఽపి భూపాలాం సభాం దృష్ట్వా విబుధగణస్తం నినింద అహో నృపతేర
జ్ఞతా- కిమస్య సేవయా వేదశాస్త్రవిచక్షణేభ్యః ప్రాగ్రశ్రయకవిభ్యో లక్షమ
దాత్ కిమనేన విత్తుస్తైనాపి. అసౌ చ కేవలం గ్రామ్యః కవిశ్శంకరః - కిమస్య
ప్రాగల్భ్యం- ఇత్యేవం కోలాహలరవే జాతే కశ్చిదభ్యాగాత్ కనకమణికుం
డలశాలీ దివ్యాంశుకప్రావరణో నృపకుమారఇవ వ్యాగమాదపంకకళంకిత
గాత్రో నవకుసుమసముద్భూతసిరాశ్చందనాంగరాగేణ విలోభయన్వి
లాసఇవమూర్తిమాన్ కృవితే వతనుమాశ్రితః శృంగారరసస్యస్యందఇవస
న్నం సోమమహేంద్రఇవ మహీవలయం ప్రాప్తో విద్వాన్- తం దృష్ట్వా సా విద్వ
త్పరిషత్ భయకౌతుకయోః పాత్రమాసీత్ - సచ సర్వాన్ ప్రణిపత్య ప్రా
హ కుత్ర భోజనృప ఇతి- తే తమూచురిదానీమేవ సౌధాంతరంగత ఇతి- తతో
సౌ ప్రత్యేకం తేభ్యస్తాంబూలం దత్వా గజేంద్రకులగతః మృగేంద్రఇ
వాసీత్ - తతస్స మహాపురుషః శంకరకవిప్రదానేన కుపితాన్ తాన్ బుధ్వా
ప్రాహ భవద్భిః శంకరకవయే ద్వాదశలక్షాణి ప్రదత్తానీతి న మంతవ్యం- అభి
ప్రాయస్తు రాజ్ఞో నైవ బుద్ధః- యతః శంకరవ్యాజేన ప్రౌఢశంకరకవిస్త్వే
కేనైవ లక్షేణ పూజితః - కింతు తస్మిన్ స్థానే తన్నామ్నా విభావితానేకాద
శరుద్రాన్ శంకరానపరాన్ స్మృత్వా ప్రత్యేకాన్ జ్ఞాత్వా తేషాం ప్రత్యే
కమేకైకం లక్షం తత్ప్రశంకరకవయ ఏవ శంకరమూర్తయే ప్రదత్తమివ రా
జ్ఞోఽభిప్రాయ ఇతి- సర్వేపి చమత్కృతాస్తేన - తతః సోఽపి రాజపురుషః తద్వి
ద్వత్స్వరూపం ద్రాగ్రాజ్ఞే నివేదయామాస- రాజా చ స్వాభిప్రాయం సా
క్షాద్విదితవన్తం తం మహాశ్చర్యమయమహాపురుషం మన్యమానః సభామభ్యగా
త్ -సచ స్వస్తీత్యాహ రాజానం- రాజా చ తమాలింగ్య ప్రణమ్య నిజకరకమ
లేన తత్కరకమలమవలంబ్య సౌధాన్తరం గత్వా ప్రోత్తుంగగవాక్ష ఉపవిష్టః
ప్రాహ- విప్ర భవన్నామాక్షరాణ్యత్రత్యానాం సౌభాగ్యాలంబితాని కస్య వా దే
శః భవద్విరహేణ సుజనాన్ బాధత ఇతి- తతః కవిర్లిఖతి రాజ్ఞో హస్తే కాళిదాస
ఇతి రాజా వాచయిత్వా పాదయోః పతతి - తతస్తత్రాసీనయోః కాళిదాస
భోజరాజయోరాసీత్సంధ్యా- రాజా సఖ సంధ్యాం వర్ణయేత్యవాదీత్ ॥*॥
వ్యసనిన ఇవ విద్యా క్షీయతే పంకజశ్రీః గుణిన ఇవ విదేశే దైన్యమాయాంతి
భృంగాః । కునృపతిరివ లోకం పీడయత్యంధకారో ధనమివ కృపణస్య వ్యర్థ
తామేతి చక్షుః ॥ పునశ్చ రాజానం స్తౌతి కవిః ॥*॥ ఉపచారః కర్తవ్యో యావ
దనుత్పన్నసౌహృదాః పురుషాః । ఉత్పన్నసౌహృదానాముపచారః కైతవం

భవతి ॥ దత్తా తేన కవిభ్యః పృథ్వీ సకలాపి కనకసంపూర్ణా । దివ్యాం సుకా
వ్యరచనాం క్రముకః వీనాం చ యో విజానాతి ॥ సుకవేశ్శబ్దసౌభాగ్యం సత్క
విర్వేత్తి నాపరః - వంధ్యా న హి విజానాతి పరాం దౌహృదసంపదమితి ॥ త
తః క్రమేణ భోజః కాళిదాసే సాతిప్రీతిరజాయత - కతః కాళిదాసం వేశ్యా
లంపటం జ్ఞాత్వా తస్మిన్ సర్వే ద్వేషం చక్రుః - న కోపి తం స్పృశతి - అథ క
దాచిత్సభామధ్యే కాళిదాసమాలోక్య భోజేన మనసా చింతితం - కథమస్య
పాండిత్యస్యాపి స్మరపీడా ప్రమాద ఇతి - సోపి తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వా ప్రాహ ॥
* ॥ చేతోభువశ్చాపలతా ప్రసంగే కా వా కథా మానుషలోకభాజాం । యు
ద్దాహశీలస్య పురాం విజేతుః తథావిధం పౌరుషమర్ధమాసీత్ ॥ తతస్తు
ష్టో భోజరాజః ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ ॥ తతః కాళిదాసః భోజం స్తౌతి ॥ * ॥ మహా
రాజ శ్రీమన్ జగతి యశసా తే ధవళితే పయః పారావారం పరమపురుషో
యం మృగయతే । కపర్దీ కైలాసం కరివరమభౌమం కులిశభృత్ కళానా
థం రాహుః కమలభవనో హంసమధునా ॥ నీరక్షీరే గృహీత్వా నిఖిలఖగత
తీర్యాతి నాళీకజన్మా తక్రం ధృత్వా తు సర్వానటతి జలనిధీంశ్చక్రపాణిర్ము
కుందః - సర్వానుత్తుంగశైలాన్ దహతి పశుపతిః ఫాలనేత్రేణ పశ్యన్ వ్యా
ప్తా త్వత్కీర్తికాంతా త్రిజగతి నృపతే భోజరాజక్షితీంద్ర ॥ విద్వద్రాజశిఖా
మణే తులయితుం ధాతా త్వదీయం యశః కైలాసం చ నిరీక్ష్య తత్ర లఘుతాం
నిక్షిప్తవాన్ పూర్తయే । ఉక్షాణం తదుపర్యుమాసహచరం తన్మూర్ధ్ని
గంగాజలం తస్యాగ్రే ఫణిపుంగవం తదుపరి స్ఫారం సుధాదీధితిం ॥ స్వర్గా
ద్గోపాల కుత్ర వ్రజసి సురమునే భూతలే కామధేనో వత్సస్యానేతుకామ
స్తృణచయమధునా ముగ్ధ దుగ్ధం న తస్యాః । శ్రుత్వా శ్రీభోజరాజప్రచురవి
తరణం వ్రీడశుష్కస్తనీ సా వ్యర్థో హి స్యాత్ప్రయాసస్తదపి తదరిభిశ్చ
ర్వితం సర్వముర్వ్యాం ॥ తతస్తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - తతః కదాచిత్
శ్రుతిస్మృతిపారంగతాః కేచిద్ద్విజాః నంకవిత్వప్రియం జ్ఞాత్వా క్వచిన్నగ
రాద్బహిః భువనేశ్వరీప్రసాదేన కవిత్వం కరిష్యామ ఇత్యుపవిష్టాః - తేష్వేకే
న పండితంమన్యేన ఏకశ్చరణో పాఠి - భోజనం దేహి రాజేంద్రేతి - అన్యే
నాపాఠి - ఘృతసూపసమన్వితమితి - ఉత్తరార్ధం న స్ఫురతి - తతో దేవతా
భవనం కాళిదాసః ప్రణామార్థమగాత్ - తం వీక్ష్య ద్విజా ఊచుః - అస్మాకం
సమగ్రవేదవిదామపి భోజః కిమపి నార్పయతి - భవాదృశాం హి యథేష్టం
దత్తే - తతోస్మాభిః కవిత్వవిధానధియా త్రాగతం - చిరం విచార్య పూర్వా

ర్ధమభ్యధాయి - ఉత్తరార్ధంకృత్వాదేహితతో౽స్మభ్యంకిమపి ప్రయచ్ఛతీ
త్యుక్త్వాతత్పురస్తాదర్ధమభాణి సచతచ్ఛ్రుత్వా - మాహిషంచశరచ్చం
ద్రచంద్రికాధవళందధీత్యాహ- తేచరాజభవనంగత్వాదౌవారికానూచుః-
వయంకవనంకృత్వాసమాగతాః రాజానందర్శయతేతి - తేచకౌతుకాత్
హసంతో౽గత్వా రాజానం ప్రణమ్యప్రాహుః ॥ * ॥ రాజమాషనిభైర్దం
తైఃకటివిన్యస్తపాణయః- ద్వారితిష్ఠంతిరాజేంద్రఛాందసాఃశ్లోకశత్రవఇ
తి ॥ రాజ్ఞాప్రవేశితాస్తే ప్రదృష్టరాజసంసదో౽మిళితా స్సహైవకవిత్వం
పఠంతిస్మ - రాజాతచ్ఛ్రుత్వాఉత్తరార్ధంకాళిదాసేనకృతమితిజ్ఞాత్వా
విహస్యాహ - యేనపూర్వార్ధంకారితంతస్మైఖాత్క-విత్వంకదాచిదపినక
రణీయం-ఉత్తరార్ధస్యకించిద్దీయతేనపూర్వార్ధస్యేత్యుక్త్వా ప్రత్యక్ష
రలక్షందదౌ - తేషుచదక్షిణామాదాయగతేషు కాళిదాసంవీక్ష్యరాజా
ప్రాహ - కవేఉత్తరార్ధంత్వయాపఠితమితి- కవిరాహ॥*॥ అధరస్యమ
ధురిమాణంకుచకాఠిన్యందృశోశ్చతైక్ష్ణ్యంచ - కవితాయాంపరిపాకంహ్యా
నుభవరసికో౽విజానాతి-రాజాచసుకవేసత్యంవదసి ॥ *॥ అపూర్వోభాతి
భారత్యాఃకావ్యామృతఫలేరసః- చర్వణేసర్వసామాన్యేస్వాదువిత్కేవ
లంకవిః॥ సంచింత్యసంచింత్యజగత్సమస్తంత్రయఃపదార్థాఃహృదయం
ప్రవిష్టాః - ఇక్షోర్వికారామతయఃకవీనాంముగ్ధాంగనాపాంగతరంగితా
ని ॥ తతఃకదాచిద్ద్వారపాలకఃప్రణమ్యభోజంప్రాహరాజన్ద్రవిడదేశా
త్కో౽పిలక్ష్మీధరనామాకవిర్ద్వారమధ్యాస్తఇతి - రాజాప్రవేశయేత్యా
హ- ప్రవిష్టమేవసూర్యమివవిభ్రాజమానంచిరాదవ్యవిదితవృత్తాంతంప్రే
క్ష్యరాజావిచారయామాస- ఆహ॥ *॥ ఆకారమాత్రవిజ్ఞానసంపాదితమ
నోరథాః-ధన్యాస్తేయేనశృణ్వంతిదీనాఃక్వాప్యర్థినాంగిరః ॥ సచాగత్య
తత్రరాజానంస్వస్తీత్యుక్త్వాతదాజ్ఞయోపవిష్టఃప్రాహ- దేవఇయంతేపం
డితమండితాసభా-త్వంచపాత్రాద్విష్ణురసి - అతఃకింనామపాండిత్యంమ
మ-తథాపికించిద్వచ్మి॥*॥ భోజప్రతాపంతువిధాయధాత్రాశేషైర్నిర
స్తైఃపరమాణుభిఃకిం - హరేఃకరే౽భూత్పవిరంబరేచభానుఃపయోధేరుదరే
కృశానుః॥ఇతితతస్తేనపరిషచ్చమత్కృతా- రాజాచతస్యప్రత్యక్షరలక్షం
దదౌ- పునఃకవిరాహ - దేవమయాసకుటుంబేనాత్రనివాసాశయాసమా
గతం॥*॥ క్షమీదాతాగుణగ్రాహీస్వామీపుణ్యేనలభ్యతే-అనుకూలశ్శుచిర్ద
క్షఃకవిర్విద్వాన్సుదుర్లభః॥ ఇతి॥ తతోరాజాముఖ్యామాత్యంప్రాహ

స్తస్మైగృహందీయతామితి-తతోనిఖిలమపినగరంవిలోక్యకమపిమూర్ఖం నామా
త్యోనాపశ్యత్-యంనిరస్యవిదుషేగృహందీయతే - తత్రసర్వత్రభ్రమన్
కస్యచిత్కువిందస్యగృహంవీక్ష్యకువిందంప్రాహ - కువిందగృహాన్నిస్సర
తవగృహంవిద్వానేష్యతీతి - తతఃకువిందోరాజభవనమాసాద్యరాజానం
ప్రణమ్యప్రాహ- దేవభవదమాత్యోమాంమూర్ఖంకృత్వాగృహాన్నిస్సార
యతీతి త్వంతుపశ్యమూర్ఖఃపండితోవేతి॥*॥కావ్యంకరోమినహిచారుత
రంకరోమియత్నాత్కరోమియదిచారుతరంకరోమి- భూపాలమౌళిమణి
మండితపాదపీఠహేసాహసాంకకవయామివయామియామి॥ తతోరాజా
త్వంకారవాదేనవదంతంకువిందంప్రాహ॥*॥ లలితాతేపదపంక్తిఃకవితా
మాధుర్యంచశోభనం।పరంతుకవిత్వంవిచార్యవక్తవ్యమితి - తతఃకుపితఃకు
విందఃప్రాహదేవఅత్రాంతరంభాతికింతునవదామిరాజధర్మఃపృథక్విద్వ
ద్ధర్మాదితి-రాజాప్రాహ- అస్తిచేదుత్తరంబ్రూహీతి- దేవకాళిదాసా
దృతేన్యంకవింనమన్యేకోస్తితేసభాయాం కాళిదాసాదృతేకవితాతత్త్వవి
ద్విద్వాన్॥*॥ యత్సారస్వతవైభవంగురుకృపాపీయూషపాకోద్భవంత
ల్లభ్యంకవినైవనైవహఠతఃపాఠప్రతిష్ఠాజుషా - కాసారేదివసంవసన్నపివ
యఃపూరంపరంపంకిలం కుర్వాణఃకమలాకరస్య లభతేకింసౌరభంసైరి
భః॥ అన్యంమేవాగ్గుంభోవిశదపదవైదగ్ధ్యమధురః స్ఫురద్బంధోవంధ్యః
పరహృదికృతార్థఃకవిహృది।కటాక్షోవామాక్ష్యాదరదళితనేత్రాంతగ
ళితఃకుమారేనిస్సారః సతుకిమపియూనస్సుఖయతీతి ॥ విద్వజ్జనవందితాసీ
తాప్రాహ॥*॥విపులహృదయాభియోగేఖిద్యతికావ్యేజడోనమౌర్ఖ్యేస్వే
సందితకంచుకమేవప్రాయశ్శుష్యత్స్తనీనారీ। తతఃకువిందఃప్రాహ॥*॥
బాల్యేసుతానాంసురతేంగనానాంస్తుతౌకవీనాంసమరేభటానాం- త్వం
కారయుక్తాహిగిరఃప్రశస్తాఃకస్తేప్రభోమోహభరఃస్మరత్వం॥ తతోరాజా
సాధుభోకువిందేత్యుక్త్వాతస్మాఅక్షరలక్షందదౌ - మాభైషీరితిపునఃకువిం
దంప్రాహ - ఏవంక్రమేణాతిక్రాంతేకియత్యపికాలేబాణఃపండితవరఃప
రంరాజ్ఞామాన్యమానోపిప్రాక్తనకర్మతోదారిద్ర్యమనుభవతి- ఏవంస్థి
తేనృపతిఃకదాచిద్రాత్రౌవేషాంతరప్రచ్ఛన్నవేషస్స్వపురేచరన్బాణగృహ
మేత్యాతిష్ఠత్ - తదానిశీథేబాణోదారిద్ర్యవ్యాకులతయాకాంతాం
వక్తి-దేవిరాజాకియద్వారంమమమనోరథమపూరయత్ - అద్యాపిపు
నఃప్రార్థితోదదాత్యేవపరంతునిరంతరప్రార్థనారసేమూర్ఖస్యాపి

జనస్య జడీభవతీత్యుక్త్వా నమహాతార్థం మానేన స్థితః పునః పరతి॥ *॥ హా
రహారపురిహార గవసుమకే హాలాహలఫల్గుకా చ నాన చసోః । ఏవైకైనత వరస
జ్ఞాతమభయరసతారతమ్యజ్ఞా ॥ దేవీ॥ దారిద్ర్యస్య పరా మూర్తిర్యాఞ్చా
న ద్రవిణాల్పతా। అపి కౌపీనవాన్ శంభుస్తథాపి పరమేశ్వరః ॥ సేవాసు
ఖానాం వ్యసనం ధనానాం యాచ్ఞా గురూణాం కునృపః ప్రజానాం। ప్రణష్ట
శీలశ్చ సుతః కులానాం మూలావఘాతః కఠినః కుఠారః । తథాప్యపి దారిద్ర్య
రాజ్ఞో వక్తుం మయా స్వయమశక్యం ॥ *॥ గచ్ఛత్యణమపి జలదో వల్లభతా
మేతి సర్వలోకస్య । నిత్యప్రసారితకరః కరోతి సూర్యోఽపి సంతాపం। కించ-
దేవి వైశ్వదేవావసరే ప్రాప్తాః క్షుధార్తాః పశ్చాద్యాంతీతి తదేవ మే హృద
యం ధునోతి- దారిద్ర్యానలసంతాపః శాంతస్సంతోషవారిణా। యాచకా
శావిఘాతాంతర్దాహః కేనోపశామ్యతే। రాజా చైతత్ సర్వం శ్రుత్వా
నేదానీం కిమపి దాతుమశక్యం ప్రాతరేవ బ్రాహ్మణం పూర్ణమనోరథం కరి
ష్యామీతి నిశ్చిత్య తతో రాజా॥ *॥ స్వతో మూర్ఖశ్చ వాగ్మీ చ వ్యసనీ గంధసైవ
దం। స్వైరాత్మసద్భ్యో నాస్థికిం తైః కార్యై బలార్థిసైః॥ ఏవం పురే పరిభ్రమ
మాణో రాజనివర్తనే చోరద్వయం గచ్ఛతి । తయోరేకః ప్రాహ శకుంతః
సఖే సాంధకారవిలిప్తేపి జగత్యంజనవశాత్ సర్వం పరమాణుప్రాయ
మపి వస్తు సర్వత్ర పశ్యామి పరం న సంభారగృహీతే నకదాచిదపి న మేసు
ఖాయతి - స్వతీతో మరాళనామా చోర ఆహ - అహ్నాతం సంభారగృహీ
తే నకదాచిదపి హితమితి కస్మాద్ధేతోరుచ్యత ఇతి తతః॥ శకుంతః ప్రాహ-
సఖే తో నగరరక్షకాః పరిభ్రమంతి సర్వోపి జాగర్తి వృత్యేషాం ఖరీపటహాదీ
నాం నినాదేన తస్మాదాహృతం విభజ్య స్వస్వభాగగతం ధనమాదాయ శీఘ్రమ
మేవ గంతవ్యమితి॥ మరాళః ప్రాహ । సఖే త్వమనేన కోటిద్వయపరిమిత
మాణిక్యకజాతేన కిం కరిష్యసీతి- శకుంతః - ఏతద్ధనం కస్మైచిద్ద్విజన్మనే దా
స్యామి యథా సోఽపి వేదవేదాంగపారగో అన్యం న ప్రార్థయతి ॥ మరాళః
సఖే సాధు॥ *॥ దరిద్రో యాచమానస్య కరతః పులకో ధరేత్ - ఆత్మనశ్చపరే
షాం చ తద్దానం పౌరుషం స్మృతం॥ మరాళః- అనేన దానేన తవ కథం పుణ్యో
త్పత్తిః కథం నిష్కృతిః అస్మాకం పిత్రైవ తామసాహాయ్యం ధనం చ యచ్చార్యే
పి స్తేయమానీయతే॥ మరాళః॥ *। శకుంతస్య దమం గృహీత్వా జంతం ద్రవ్యం సఖల
మపి కథం దీయతే॥ శకుంతః॥ *॥ మూర్ఖోఽనహిందదాత్యర్థం నరో దారిద్ర్య
శంకయా। ప్రాజ్ఞస్తు వితరత్యర్థం నరో దారిద్ర్యశంకయా॥ కించిద్వేదము

యుంపాత్రంకించిత్పాత్రంతపోమయం । పాత్రాణాముత్తమంపాత్రం
శూద్రాన్నంయస్యనోదరే ॥ శకుంతః ॥ అనేనవిత్తేనకింకరిష్యతిభవాన్॥
మరాళః- సఖె కాశీవాసీకోపివిప్రవటురాగాత్ - తేనాస్మత్పితుఃపురః
కాశీవాసఫలంవ్యావర్ణితం - తతోస్మత్తాతః బాల్యాదారభ్యచౌర్యంకు
ర్వాణోదైవవశాత్ స్వపాపాన్నివృత్తోవైరాగ్యాత్సకుటుంబః కాశీమే
ష్యతి-తదర్థమిదంద్రవిణజాతం - శకుంతః - మహద్భాగ్యంతవపితుఃత
థాహి॥ *॥ వారాణసీపురీవాసవాసనావాసితాత్మనా । కింతునాసమ
తాంయాతివరాకఃపాకశాసనః ॥ ఊషరంకర్మసస్యానాంక్షేత్రంవారా
ణసీపురీ। యత్రసంలభ్యతేమోక్షఃసమంచండాలపండితైః॥ మరణంమం
గళంయత్రవిభూతిశ్చవిభూషణం । కౌపీనంయత్రకౌశేయం సాకాశీకేన
మీయతే ॥ ఏవముభయోః సంవాదంశ్రుత్వారాజాతుతోషఅచింతయ
చ్చ-మానసికర్మణాంగతిస్సర్వథైవవిచిత్రా- ఉభయోరపిపవిత్రామతిరితి
తతోరాజాపినిస్సృత్యభవనాంతరేపితృపుత్రావపశ్యత్ - తత్రపితాపుత్రం
ప్రాహ - ఇదానీంపరిజ్ఞాతశాస్త్రతత్త్వోపినృపతిః కార్పణ్యేనకిమపినప్ర
యచ్ఛతి ॥ కింతు ॥ *॥ అర్థినికవయతికవయతివఠతిచపఠతిస్తవోన్ముఖ
స్తౌతి । పశ్చాద్యామీత్యుక్తేమౌనీదృష్టింనిమీలయతి ॥ రాజాప్యేతచ్ఛ్రు
త్వాతత్సమీపం ప్రాప్యమైవంవదేతి స్వగాత్రాత్సర్వాభరణాన్యుత్తార్య
దత్వాతస్మైతతోగృహమాగత్యకాలాంతరేసభాముపవిష్టః కాళిదాసం
ప్రాహ- సఖే॥ *॥ కవీనాంమానసంనౌమితరంతిప్రతిభాంభసా ॥ తతఃక
విరాహ॥ యత్రతేనవయాంసీవభువనానిచతుర్దశ ॥ తతోరాజాప్రత్య
క్షరంముక్తాఫలలక్షందదౌ - తతఃప్రవిశతిద్వారపాలః- దేవకోపికౌపీనా
వశేషోవిద్వాన్ద్వారితిష్ఠతి॥రాజాప్రవేశయ॥ తతఃప్రవేశితః ॥ కవిరా
గత్యస్వస్తీత్యుక్త్వాముక్తపవోపవిష్టఃప్రాహ ॥ *॥ ఇహనివసతిమేరుశ్శేఖ
రోభూధరాణామిహహినిహితభారాస్సాగరాస్సప్తచైవ । ఇదమతులమ
నంతంభూతలంభూరిభూతోద్భవధరణసమర్థంస్థానమస్మద్విధానాం ॥
రాజా-మహాకవేకింతేనామ- అభిధత్స్వకవిః - నామగ్రహణంనోచితం
పండితానాంతథాపివదామోయదిజానాసి ॥ *॥ నహిస్తనంధయీబుద్ధి
గంభీరం గాహతేవచః । తలంతోయనిధేర్ద్రష్టుం యష్టిరస్తిన
వైణవీ॥ దేవాకర్ణయ॥ శ్లో॥ చ్యుతామిందోర్లేఖాంరతికలహభగ్నంచ
వలయంసమంచక్రీకృత్యప్రహసితముఖీశైలతనయా। అవోచద్యంపశ్యేత్య

వతు గిరిశస్యాచగిరిజాసవ క్రీడాచంద్రోదశనకిరణాపూరితతనుః ॥ కాళిదాసః॥ సఖే క్రీడాచంద్రచిరాద్దృష్టోపి- కథమీదృశీ తేదశా మండలేమండలేవిరాజత్యపి రాజని బహుధనవతి - క్రీడాచంద్రః ॥ * ॥ ధనినోప్యదానవిభవా గణ్యం తే ధురిమహాదరిద్రాణాం । హంతినయతః పిపాసామతస్సముద్రోపి మరురేవ ॥ కించ ॥ ఉపభోగకాతరాణాం పురుషాణామర్థసంచయపరాణాం। కన్యామణిరివసదనేతిష్ఠత్యర్థః పరస్యార్థే ॥ సువర్ణమణికేయూరాడంబరైరన్యభూభృతః। కలయైకపదం భోజస్తేషామాపోతిస్ఫారపిత్ ॥ సుధామయానీవసుధాంగధంపిదర్థసంతోషజనమంతరేణ। కావ్యాని నిర్యాన్తి జనమనోహరాణి వారాంగనానామివ యౌవనాని ॥ శ్లాఘ్యతేజానునాపి రాజ్ఞః కవిజాం వినా। కవేస్తస్య కృతిరేకేణ నకీర్తిః స్ఫురతిక్షితౌ ॥ మయూరః ॥ తే వంద్యాస్తే మహాత్మానస్తేషాం లోకేస్థిరం యశః। యైర్నిబద్ధాని కావ్యాని యే చ కావ్యే ప్రకీర్తితాః ॥ వరరుచిః ॥ వదవ్యక్తిర్వ్యక్తీకృతసహృదయానందలలితే కవీనాం మార్గేస్మిన్ స్ఫురతిబుధమాత్రస్యధిషణా । నచ క్రీడాలేశవ్యసనపిశునోయం కులవధూకటాక్షాణాం పంథాః సఖలుగణికానామవిషయః ॥ రాజా క్రీడాచంద్రాయవింశతిగజేంద్రాన్ గ్రామవంచకం నదదౌ- తతో రాజానం కవిస్తౌతి ॥ * ॥ కంకణం నయనద్వంద్వే తిలకం కరపల్లవే। అహో భూషణవైచిత్ర్యం భోజప్రత్యర్థియోషితాం॥ తుష్టో రాజా పునరష్టదలక్షందదౌ ॥ తతః కదాచిత్ పిజరాజీర్ణసర్వాంగసంగః పండితో రామేశ్వరనామా సభామభ్యగాత్ - సచాహ॥ * ॥ పంచాననస్యసుకవేర్గజమాంపైన్య సత్క్రియా । సారణాజాయతే క్వాపి సర్వత్రైవోపవాసినః ॥ వాహనానాం పండితానాం చ పరేషాముపభోజనః। కపీంద్రాణాం గజేంద్రాణాం గ్రాహకో నృపతిః పరః॥ ఏవం హి సువర్ణైః పట్టచేలైశ్చ శోభాస్యాద్వారయోషితాం - పరాక్రమేణ దానేన రాజంతే రాజనందనాః - ఇత్యాకర్ణ్య రాజా రామేశ్వరపండితాయ సర్వాభరణాన్యశ్వత్రయం ప్రయచ్ఛత్ స్తౌతికపిః ॥ * ॥ భోజత్వత్కీర్తికాంతాయాః నభః ఫాలస్థితం మహత్ । కస్తూరీతిలకం రాజన్గుణాకర విరాజతే - బుధాగ్రేనగుణాన్ బ్రూయాత్ సాధువేత్తియతస్స్వయం-మూర్ఖాగ్రేపి చ న బ్రూయాత్ బుధః ప్రోక్తాన వేత్తిసః ॥ తేన పయత్రిశతాస్తుష్టే- రామేశ్వరకపిః॥ * ॥ ఖ్యాతిం గమయతి సుజనస్సుకవిర్విదధాతి కేవలం కావ్యం । పుష్ణాతి కమలమంభో లక్ష్మ్యాతురవిర్నియోజయ

౪॥ తతస్తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ - రాజేంద్రం కవిః ప్రాహ॥ * ॥
కవిత్వం న శృణోత్యేవ కృపణః కీర్తివర్జితః । నపుంసకః కిం కురుతే పురస్థిత
మృగీదృశా ॥ సీతా ప్రాహ ॥ హతాద్రైవేన కవయో వరాకాస్తే గజా అపి ।
శోభా న జాయతే యేషాం మండలేంద్రగృహం వినా ॥ కాళిదాసః ॥ అనా
త్మమానసం క్వాపి నస్పృశంతి కవేశ్వరాః । దుఃఖాయైవాతిస్థూలస్య విలాసా
స్తరుణీకృతాః॥ రాజా ప్రతిపండితం లక్షం దదౌ తథా - తతః కదాచిద్రా
జా సభాస్థానపి కవిమండలాద్యధికం కాళిదాసమవలోక్య అయం తం పరం
వేశ్యాలోలత్వేన చేతసి ఖేదలవం చక్రే - తదా సీతా విస్పష్టం వదంతి తా
తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వా ప్రాహ - దేవ॥ * ॥ దోషమపి గుణవతి జనే దృష్ట్వా
గుణరాగిణో న ఖిద్యంతే । ప్రీత్యైవ శశినః పతితం పశ్యతి లోకః కళంకమపి ॥
తుష్టో రాజా సీతాయై లక్షం దదౌ - తథాపి కాళిదాసం యథాపూర్వం న మా
నయతి యదా - తదా స చ కాళిదాసో రాజ్ఞోభిప్రాయం విదిత్వా తులామి
షేణ ప్రాహ॥ * ॥ ప్రాప్య ప్రమాణపదవీం కో నామాస్తే తులే వలేపస్తే । నయ
సి గరిష్ఠమధస్తాత్తదితరముచ్చైస్తరాం కురుషే॥ పునరాహ - యస్యాస్తి స
ర్వత్ర గతిస్స కస్మాత్స్వదేశరాగేణ హి యాతి ఖేదం । తాతస్య కూపోయమితి
బ్రువాణాః క్షారం జలం కాపురుషాః పిబంతి ॥ తతో రాజ్ఞా కృతామవజ్ఞాం మ
నసి విదిత్వా కాళిదాసో దుర్మనాః స్వవేశ్మ యయౌ ॥ * ॥ అవజ్ఞాస్ఫుటితం
ప్రేమ సమీకర్తుం క ఈశ్వరః । సంధిం న యాతి స్ఫుటితం లాక్షాలేపేన మౌ
క్తికం॥ తతో రాజాపి ఖిన్నస్థితః - తతో లీలావతీ ఖిన్నం దృష్ట్వా రాజానం
విషాదకారణమపృచ్ఛత్ - రాజా చ గతాసి సర్వం తస్యై ప్రాహ - సా చ
రాజముఖేన కాళిదాసావజ్ఞాం జ్ఞాత్వా పునః ప్రాహ దేవ ప్రాణనాథ సర్వ
జ్ఞోసి ॥ * ॥ స్నేహో హి వరమఘటితో న వరం సంజాతవిఘటితస్నేహః-
హృతనయనో హి విషాదీ న విషాదీ భవతి ఖలు జాత్యంధః॥ పరంతు కాళిదా
సః కోపి భారత్యాః పురుషావతారః - తత్సర్వభావేన సమ్మాననయైనం విద్వ
ద్భ్యః॥ పశ్య ॥ * ॥ దోషాకరోపి కుటిలోపి కళంకితోపి మిత్రావసానసమ
యేపి హితోచ్చయోపి । చంద్రస్తథాపి హరవల్లభతాముపైతి నైవాశ్రితేషు
గుణదోషవిచారణా స్యాత్ ॥ రాజాపి ప్రియే సర్వమేతత్సత్యమేవేత్యంగీ
కృత్యాశ్వః కాళిదాసం ప్రాతరేవ సంతోషయిష్యామీత్యవోచత్ - అన్యేద్యు
రాజా దంతధావనాదివిధిం విధాయ సర్వత్రైత నిత్యకృత్యస్సభాం ప్రాప - పం
డితాః కవయశ్చ గాయకా అన్యే ప్రకృతయశ్చ సర్వే సమాజగ్ముః - కాళిదా

సమేకమనాగతంవీక్ష్యరాజాస్వసేవకమేకం తదాకారణాయవేశ్యాగృ
హంప్రేషయామాస- సచగత్వాకాళిదాసంనత్వాప్రాహకవీంద్రత్వా
మాకారయతిభోజనరేంద్రఇతి - తతఃకవిరచింతయత్- గతేహ్నినృ
పేణావమానితోహమద్యప్రాతరేవాకారణేకింకారణమితి॥*॥ యంయం
నృపోనురాగేణసంమానయతిసంసది । తస్యతస్యోత్సారణాయయతంతే
రాజవల్లభాః॥ కింతువిశేషాద్విజ్ఞాఅన్వహంమాన్యమానేమయిమాయా
వినోమత్సరాద్వైరంబోధయంతి॥ *॥ అవివేకమతిర్నృపతిర్మంత్రిషుగు
ణవత్సువక్రితగ్రీవః- యత్రఖలాశ్చప్రబలాస్తత్రకథంసజ్జనావసరః ॥ ఇతి
విచారయన్సభామాగచ్ఛత్ - తతోదూరేసమాయాంతంవీక్ష్యసానంద
మాసనాదుత్థాయసుకవేమత్ప్రియతమాద్యకథంవిలంబఃక్రియతఇతిభాష
మాణః పంచషట్పదానిసన్ముఖోగచ్ఛతి - తతోనిఖిలాపిసభాస్వాసనాదు
త్థితా- సర్వేసభాసదశ్చచమత్కృతాః - వైరిణశ్చాస్యవిచ్ఛాయవదనా
బభూవుః-తతోరాజానిజకరకమలేన అస్యకరకమలమవలంబ్యస్వాసనదే
శంప్రాప్యతంచసింహాసనేఉపవేశ్యస్వయంచతదాజ్ఞయాతత్రైవోపవి
ష్టః - తతోరాజ్ఞఃసింహాసనారూఢేకాళిదాసేబాణకవిర్దక్షిణంబాహు
ముద్ధృత్యప్రాహ॥*॥ భోజఃకళావిద్ద్విరదోవాకాళిదాసస్యమానాత్
విబుధేషుకృతోరాజాయేనదోషాకరోప్యసౌ ॥ తతోస్యవిశేషేణవిద్వద్భి
స్సహవైరానలఃప్రదీప్తః - తతఃకైశ్చిద్బుద్ధిమద్భిఃమంత్రయిత్వాసర్వైర
పివిద్వద్భిః భోజస్యతాంబూలవాహినీదాసీధనకనకాదినాసమ్మానితా-
తేచతాంప్రత్యుపాయమూచుః - సుభగేఅస్మాంస్తృణమసౌకాళిదాసోగ
ణయతి- అస్మాసుకోపినైతేనకళాసామ్యంప్రవహతే- వత్సేయథైనంరా
జాదేశాంతరంనిస్సారయతితథాభవత్యాకర్తవ్యమితి-దాసీప్రాహ- భ
వద్భిర్హారంప్రాప్య మయాయుష్మత్కార్యంక్రియతే తస్మాన్మమప్రథమం
హారోదాతవ్యఇతి-తతస్సాతాంబూలవాహినీతైర్దత్తంహారమాదాయ
వ్యచింతయత్ -తథాహి॥బుద్ధేరసాధ్యంకింవాస్తి - తతస్సామతికాత్రిమత్సు
కతిపయవాసరేషు దైవాదేకాకినిప్రసుప్తే రాజనిచరణసంవాహనాస్సే
వామస్యవిధాయతత్రైవకపటేననేత్రేనిమీల్యసుప్తా - తతశ్చరణచలనేన
సారాజానమీషజ్జాగరూకంసమ్యగ్జ్ఞాత్వాప్రాహ॥ సఖిమదనమాలినిసదు
రాత్మాకాళిదాసః దాసీవేషేణఅంతఃపురంప్రాప్యలీలాదేవ్యాసహరమ
తఇతి - రాజాతచ్ఛ్రుత్వాఉత్థాయప్రాహ - తరంగవతికింజాగర్షీతి -

సాదనిద్రావ్యాకులేవనశృణోతి - రాజాచతస్యాఅపధ్వనింశ్రుత్వాప
చింతయత్ - ఇయంతరంగవతీనిద్రాయాంస్వప్నవశంగతా వాసనావశా
ద్దేవ్యాదుశ్చరితంప్రాహ - సచస్త్రీవేషేణాంతఃపురమాగచ్ఛతీత్యేతదపి
సంభావ్యతే - కో నామ స్త్రీచరితంవేదేతితతశ్చేత్థంవిచార్య రాజావరే
ద్యుః ప్రాతరాత్మనిక్షత్రియమజ్వరంవిధాయశయానః కాళిదాసందాసీము
ఖేన ఆనాయ్యతదాగమనానంతరంతత్రైవలీలాదేవీం చానాయ్యదేవీంప్ర
త్యవదత్ - ప్రియేఇదానీమేవమయాపథ్యంభోక్తవ్యమితి- ఇత్యుక్తేసాపి
తథైవేతిపథ్యం గృహీత్వారాజ్ఞోరజతపాత్రేదత్వా తత్రముద్గదాళింపర్య
వేషయత్ - తతఃరాజాపితయోరభిప్రాయంజిజ్ఞాసమానఃశ్లోకార్ధంప్రా
హ ॥ ముద్గదాళీగదవ్యాళీకవీంద్రవితుషాకథమితి-తతఃకాళిదాసఃదేవ్యాం
సమీపవర్తిన్యామపిఉత్తరార్ధంప్రాహ ॥ అంధోవల్లభసంయోగేజాతా
విగతకంచుకా - దేవీతచ్ఛ్రుత్వాపరిజ్ఞాతార్థాస్వరూపాసరస్వతీవతద
ర్థంవిదిత్వాస్మేరముఖమనాగినబభూవ-రాజాప్యేతద్దృష్ట్వావిచారయా
మాస - ఇయంపురాకాళిదాసేస్నిహ్యతిఅనేనపతస్యాంసమీపవర్తిన్యా
మపిఇత్థముక్తధా ఇయంచస్మేరముఖీబభూవ - స్త్రీణాంచచిత్తంకోవే
ద ॥*॥ అశ్వప్లుతంవాసవగర్జితంచ స్త్రీణాంచచిత్తంపురుషంచభాగ్యం-అ
వర్షణంచాప్యతివర్షణంచదేవోనజానాతికుతోమనుష్యః ॥ కింత్వయం
బ్రాహ్మణః-దారుణాపరాధేప్యపినహంతవ్యఇతి - విశేషేణసరస్వత్యాః
పురుషావతారఇతివిచార్యకాళిదాసంప్రాహ - కవేసర్వథాఅస్మద్దేశేన
స్థాతవ్యంకింబహునోక్తేన ప్రతివాక్యంకిమపినవక్తవ్యం - తతఃకాళిదాసో
పివేగేనోత్థాయవేశ్యాగృహమేత్యతాంప్రత్యాహ- ప్రియేఅనుజ్ఞాందేహి
మయిభోజఃకుపితః- స్వదేశేనస్థాతవ్యమిత్యువాచ- అహహ ॥*॥ అఘ
టితఘటితానిఘటయతి ఘటితఘటితానిదుర్ఘటీకురుతే । విధిరేవతాని
ఘటయతియానిపుమాన్నైవచింతయతి ॥ కించ॥ కిమపివిద్వద్బృందచేష్టి
తమేవేతిప్రతిభాతి-తథాహి ॥ * ॥ బహూనామల్పసారాణాంసమవా
యోదురత్యయః । తృణైర్విధీయతేరజ్జుఃబధ్యంతే తేనదంతినః ॥ తతోవి
లాసవతీనామవేశ్యాతంప్రాహ ॥ * ॥ తదేవాస్యపరంమిత్రంయత్రసం
క్రామతిద్వయం । దృష్టేసుఖంచదుఃఖంచప్రతిచ్ఛాయేవదర్పణే ॥ దయి
తమయివిద్యమానాయాంకింతేరాజ్ఞః- కింవారాజదత్తేనవిత్తేనకార్యంసు
ఖేననిశ్శంకంతిష్ఠమద్గృహేంతఃకుహరఇతి - తతఃకాళిదాసఃతత్రైవవసన్

కతిపయదినానిగమయామాస - తతఃకాళిదాసేగృహంనిర్గతే రాజా
నంలీలాదేవీప్రాహ - దేవకాళిదాసకవినాసాకంనితాంతంతంఘటితమా
మైత్రీ తదిదానీమనుచితంకస్మాత్కృతం - యస్యదేశేవ్యవస్థానంసిద్ధం
* ॥ ఇక్షోరగ్రాత్క్రమశఃపర్వణిపర్వణియధారసవిశేషః । తద్వత్సుజన
మైత్రీవిపరీతానాంతువిపరీతా॥ శో॥ కారాతివరితాశ్రింప్రీతివిపర్యింభభాజ
నం। కేనరత్నమిదంసృష్టంమిత్రమిత్యక్షరద్వయం ॥ రాజాప్యేతల్లీలాదేవీ
వచనమాకర్ణ్యప్రాహ దేవికేనాపిమమేత్యభిధాయి । తతఃకాళిదాసో
దాసీవేషేణఅంతఃపురమాసాద్యదేవ్యాసహరమతఇతి - మయాచైత
ద్వృత్తాంతపారజిజ్ఞాసయాకపటజ్వరేణాయంభవతీచవీక్షితా- తతఃసమీపవ
ర్తిన్యాపిత్వయ్యుత్తరార్ధమిష్టంప్రాహ - తచ్చాకర్ణ్యత్వయాపి
కృతోహాసః - తతశ్చసర్వమేతద్దృష్ట్వాజాత్రిష్టాణవానసభీరుణామయా
దేశాన్నిస్సారితః-త్వాంచనదాక్షిణ్యేనహన్మీతి - తతఃసాపరాదేవీచ
మత్కృతాప్రాహ।నిశ్శంకందేవఅహమేవధన్యా- యస్యాస్త్వంపతిరీదృ
శః యత్త్వయాభుక్తశీలాయాఃమమమనఃకథమన్యత్రగచ్ఛతి- యతఃసర్వ
కామినీభిరపికాంతోపభోగేస్మరణీయోసి-అహహ- దేవత్వంయదిమాం
సతీమసతీంవాఅకృత్వాగమిష్యసితర్హ్యేణాహంసర్వథామరిష్యఇతి- తతో
రాజాపిప్రియేసత్యంవదసీతిమానయామాస-తప్తంలోహగోళకంకారయా
మాస-ధనుశ్చసజ్యంచక్రే తతోదేవీస్నాత్వానిజపాతివ్రత్యానలేనదీప్య
మానానుకుమారగాత్రీసూర్యమవలోక్యప్రాహ ॥ జగచ్చక్షుస్త్వంసర్వ
సాక్షీసర్వంవేత్సి॥శ్లో॥జాగ్రత్స్వప్నకాలేచసుషుప్తౌయదిమేపతిః । భోజ
ఏవపరంనాన్యోమచ్చిత్తే భావితోపినఇత్యుక్త్వాతాదివ్యత్రయంచక్రే తత
శ్శుద్ధాయామంతఃపురేలీలావత్యాంలజ్జానతశిరాఃనృపతిః పశ్చాత్తాపా
తురోదేవీక్షణంస్వపాపిష్ఠంమాంకింవదామీతికథయామాస-రాజాచతదా
ప్రభృతిననిద్రాతినచభుంక్తే- నకేనచిద్వక్తి- కేవలముద్విగ్నమనాఃస్థిత్వావి
వాసిశంప్రవిలపతి - కింనామమమలజ్జాకిన్నామదాక్షిణ్యంక్వగాంభీర్యం
హాహాకవేకవికోటిముకుటమణే కాళిదాస హామమప్రాణసమహామూ
ర్ఖేణకిమశ్రావ్యంశ్రావితోసిఅవాచ్యముక్తోసీతి ప్రసుప్తఇవగ్రహగ్రస్త
ఇవమాయావిద్ధఇవపపాత - తతఃప్రియాకరకమలసిక్తజలసంజాత
సంజ్ఞఃకథమపితామేవప్రియాంవీక్ష్యస్వాత్మనిందాపరఃపరమతిష్ఠత్ - త
తోనిశానాథహీనేవనిశాదినకరహీనేవదినశ్రీర్వియోగినీవయోషిత్ శక్ర

రహితేవ సుధర్మా న భాతి భోజభూపాలసభా రహితా కాళిదాసేన - త
దా ప్రభృతి న కస్యచిన్ముఖే కావ్యం న కోపి వినోదసుందరం వచో వక్తి - తతో
గతేషు కేషుచిద్దినేషు కదాచిద్రాత్రౌ పూర్ణేందుమండలం పశ్యన్ పురశ్చ
లీలాదేవీముఖేందుం వీక్ష్య ప్రాహ॥ తుళణఅణుఅణుసరఇగ్గ్యాసోముహచ
దంసఖుఏదాయే॥ కుత్ర చ పూర్ణేపి చంద్రమసి నేత్రవిలాసాః కదావాచో
విలసితం ప్రాతశ్చోత్థితః- ప్రాతర్విధిం విధాయ సభాం ప్రాప్య రాజా విద్వ
ద్వరాన్ప్రాహ - అహో కవయః ఇయం సమస్యా పూర్యతాం తతః పఠ
తి-తుళణఅణుఅణుసరఇగ్గ్యాసోముహచదంసఖుఏదాయే పునరాహ ఇయం
చేత్సమస్యా న పూర్యతే భవద్భిః మద్దేశే న స్థాతవ్యమితి - తతో భీతాస్తే కవ
యః స్వాని గృహాణి జగ్ముః చిరం విచారితేప్యర్థే కస్యాపి నార్థసంగతిస్స్ఫు
రతి-తతస్సర్వైర్మిళిత్వా బాణః ప్రేషితః - తతస్సభాం ప్రాప్యాహ రా
జానం దేవ సర్వైర్విద్వద్భిరహం ప్రేషితః - అష్టౌ వాసరానవధిమభిధే
హి నవమే హ్ని పూరయిష్యంతి తే-న చేద్దేశాన్నిర్గచ్ఛంతి - రాజా అస్త్వి
త్యాహ- తతో బాణః తేషాం విజ్ఞాప్య రాజసందేశం స్వగృహమగాత్ - త
తో ష్టౌ దివసాః అతీతాః-అష్టమదినరాత్రౌ మిళితేషు తేషు కవిషు బాణః ప్రా
హ- అహో తారుణ్యమదేన రాజసమ్మానమదేన కించిద్విద్యామదేన కాళి
దాసో నిస్సారితో భవత్ -స మేధావంతస్సర్వ ఏవ కవయః- ఏవమేస్థానేపస
ఏక ఏవ కవిః తం వినా సర్వ ఇదానీం కిం నామ మహత్త్వమాసీత్ - స్థితే తస్మిన్
కథమియమవస్థాస్మాకం భవేత్ - తస్మిన్నస్మరణే యా బుద్ధిః కృతా సా భవ
ద్భిరేవ అనుభూయతే ॥ * ॥ సామాన్యవిప్రద్వేషే చ కులనాశో భవేత్కిల
ఉమారూపస్య విద్వేషే నాశః కవికులస్య హి । తతస్సర్వే గాఢం కలహా
యంతే స్మ మయూరాదయశ్చ తతస్తే సర్వే కలహాన్నివార్య సద్యః ప్రా
హుః అష్టైవావధిః పూర్ణః- కాళిదాసమంతరేణ న కస్యచిత్సామర్థ్య
మస్తి సమస్యాపూరణే ॥ * ॥ సంగ్రామే సుభటేంద్రాణాం కవీనాం కవి
మండలే । దీప్తిర్వా దీప్తిహానిర్వా ముహూర్తాదేవ జాయతే॥ యది రో
చతే తతో ద్యైవాస్యాం రాత్రే ప్రముదితచంద్రమసి నిగూఢమేవ గచ్ఛామః ।
సంపత్తిసంభారమాదాయ యదినగమ్యతే శ్వో రాజసేవకా అస్మాన్ బలా
న్నిస్సారయంతి- తదా దేహమాత్రేణైవాస్మాభిర్గంతవ్యం - తదద్యైవమ
ధ్యరాత్రే గమిష్యామ ఇతి సర్వే నిశ్చిత్య గృహమాగత్య బలీవర్దపృష్ఠేషు
శకటేషు సంపద్భాగమారోప్య రాత్రావేవ నిష్క్రాంతా - తతః కాళిదా

సః తత్రైవ రాత్రౌ విలాసవతీసదనోద్యానే వసన్ పథి గచ్ఛతాం తేషాం గిరం శ్రుత్వా వేశ్యాచేటీం ప్రేషితవాన్ - ప్రియే మవశ్యం క ఏతే గచ్ఛంతి బ్రాహ్మణా ఇవ - తయా స్వానమేత్య సర్వానవక్ష్యత్ - ఉపేత్య చ కాళిదాసం ప్రాహ ॥ * ॥ ఏకేన రాజహంసేన యా శోభా సరసో భవత్ । న సా బకసహస్రేణ పరితస్తీరవాసినా ॥ సర్వే చ బాణమయూరప్రముఖాః పలాయంతే నాత్ర సంశయ ఇతి కాళిదాసః ప్రియే వేగేన వా సాంసిభవనాదానయ - యథా పలాయమానాన్ విప్రాన్ రక్షామి ॥ * ॥ కిం పౌరుషం రక్షతి యేన నార్తాన్ కిం వా ధనం నార్థిజనాయ యస్స్యాత్ । సా కిం క్రియా యా న హితానుబద్ధా కిం జీవితం సాధువిరోధి యద్వై ॥ తతస్స కాళిదాసశ్చారవేషం విధాయ ఖడ్గముద్వహన్ - క్రోశార్ధమాత్రం గత్వా తేషామభిముఖమాగత్య సర్వాన్నిరూప్య జయేత్యాశీర్వచనముదీర్య పప్రచ్ఛ చారణభాషయా- అహో విద్యావారిధయో భోజసభాయాం సంప్రాప్తమహత్త్వాతిశయాః బృహస్పతయ ఇవ సంభూయ కుత్ర గచ్ఛథ మిమవో భవంతః - కచ్చిత్కుశలం వో రాజా చ కుశలీ అస్మాభిః కాశీదేశాదాగమ్యతే- భోజదర్శనాయ విత్తస్పృహయా తతః - పరితాపం కుర్వంతస్సర్వే నిష్క్రాంతాః తతస్తేషు కశ్చిత్తద్గిరమాకర్ణ్య తం చ చారణం మన్యమానః - కుతూహలేన విపశ్చిత్ప్రాహ - అహో చారణశ్రేణు- త్వయా పశ్చాదపి శ్రోష్యత ఏవ అతో మయా అద్యైవ ఉచ్యతే రాజ్ఞా కిలైభ్యో విద్వద్భ్యః పూరణాయ సమస్యోక్తా - తత్పూరణాశక్తాః కుపితో రాజ్ఞా దేశాంతరే కస్చిజ్జగమివవ ఏతే నిశ్చక్రముః - చారణః- రాజ్ఞా కా వా సమస్యా ప్రోక్తా తతః పఠతి స విపశ్చిత్ తు ఠణఠణు ఠణు సరణ ఇగ్గాసో ను హ చదం సఖు ఏదా యె- చారణః ఏతత్త్వా ధ్వేవగూఢార్థం ఏతత్పూరణం మండలం వీక్ష్య రాజ్ఞా ప్రాహ- ఏతస్యోత్తరార్ధమిదం భవిష్యతి మహానితి - అణుఇదిబంణయది కహ అణుకిదితం సంపడి పదచదంస- సర్వే శ్రుత్వా చమత్కృతాః తతః- చారణస్సర్వాన్ ప్రణిపత్య నిర్యయౌ - తతస్సర్వే విచారయంతస్స్మ అహో ఇయం సా భూత్సరస్వతీ పుంరూపేణ సర్వేషాం అస్మాకం పరిత్రాణాయాగతా - నాయం భవితుమర్హతి మనుష్యః- అద్యాపి కిం పికే నాపి న జ్ఞాయతే - తతశ్శీఘ్రమేవ గృహమాసాద్య శతకేభ్యో భారముత్తార్య ప్రాతస్తైరపి రాజభవనమాగంతవ్యం న చేచ్చారణ ఏవ నివేదయిష్యతి - తతః ఝటితి గచ్ఛామ ఇతి యోజయిత్వా తథా చక్రుః- తతో రాజసభాం గత్వా రాజానమాలోక్య స్వస్తీత్యు

క్త్వా వివిశుః - తతః బాణః ప్రాహ - దేవసర్వజ్ఞేనయత్త్వయాపృష్టే తతదీ
శ్వరపదవేదకేమీ వరాకాః ఉదరంభరయః ద్విజాః - తథాప్యుచ్యతే॥ తులణ
అణుఅణుసరఇగొప్పోముహచందం సఖుఏదాఏ - అణుఇదిబింణాయదికహ
అణుకిదికంనంపడిపదిచదంస ॥ తులనామన్వనుసరతి గ్లౌస్సః ముఖచంద్ర
స్యఖల్వేతస్యాః। అన్వితివర్ణ్యతే కథమనుకృతిస్తస్యాః ప్రతిపదిచంద్రస్య॥ రా
జాయథావ్యవసితస్యాభిప్రాయం విదిత్వా సర్వథా కాళిదాసః - అత్యర్థ
దివసప్రాప్యస్థానే నివసతి - ఉపాయైస్సర్వం సాధ్యం - తతో బాణాయ
రుక్మాణాం పంచదశలక్షాణి ప్రాదాత్ - సంతోషమిషేణైవ విద్వద్బృం
దం స్వం స్వం సదనం ప్రతి ప్రేషితం - గతేషు విద్వన్మండలేషు ద్వారపాలా
యాదిష్టం రాజ్ఞా యది కేచిద్ద్విజన్మానః ఆయాస్యంతి తదాగృహమధ్యమానే
తవ్యాః - తతస్సర్వమపి విత్తమాదాయ స్వగృహం గతే బాణే కేచిత్పండితా
ఆహుః అహో బాణేనానుచితం వ్యవధాయి - యదపావపి అస్మాభిస్సహ
నగరాన్నిష్క్రాంతోపి సర్వమేవ ధనం గృహీతవాన్ - సర్వథా భోజస్య బా
ణస్య రూపం జ్ఞాపయిష్యామః - యథా కోపి నాస్మాయం ధత్తే విద్వత్సు - త
తిష్ఠే రాజా సభాయాం స్యస్పృశుః - రాజా తాన్ ప్రాహ ఏతత్స్వరూపం జ్ఞాత
మేవ భవద్భిస్సర్వథా తథాపి తయా వాచ్యం - తతస్తైస్సర్వమేవ నివేదితం తతః -
రాజాపి జారితవాన్ - సర్వథా కాళిదాసశ్చోరణవేషేణ మస్మదీ
యనగరం ప్రాప్తః - తతశ్చాంగరక్షకాన్ నాదిదేశ - అహో పల్యాణ్యాం
తాం తురంగాః తతః క్రీడోద్యానప్రయాణే టహాధ్వః రథపత్ - అహో
ఇదానీం రాజా దేవ ప్రాజాష్యగ్రశిఖుశ్రుమః - పునరిదానీం క్రీడోద్యానం గ
మిష్యతీతి వ్యాకులాస్సర్వే భటాస్సంభూయ పశ్చాద్యాంతి - తతో రాజా తై
ర్విద్వద్భిస్సహ అశ్వమారుహ్య రాత్రౌ యత్ర చారణప్రసంగస్సమజని తత్ర
దేశం ప్రాప్తః - తతో రాజా చరతాం వో రాణాం పరిజ్ఞానసఫుణానాహూ
య ప్రాహ - అనేన పక్షేణ నాయః కోపి రాత్రౌ నిర్గతః తస్య పదాని అద్యాపి
దృశ్యంతే తాని పశ్యంత్వితి - తతో రాజా ప్రతిపండితైః లక్షుం దత్వా తాన్ ప్రే
షయిత్వా చ స్వభవనమగాత్ - తే చ పదజ్ఞా రాజాజ్ఞయా సర్వతశ్చరంతోపి
తేషాం న వేత్తు పాణావిమూధాశ్చ సన్ - తతశ్చల బమానే సపతరి - కామ
పి దాసీమేకం పటితాం త్రుటితమాదాయ చర్మకారవేశ్మ గచ్ఛంతీం స్మి
ష్ట్వా చోష్ట్రాణివాసన్ - తతః తస్య దత్తాం నిఃశేయా చర్మకారక రేస్య స్తంపీ
త్యైతైశ్చతస్యాః కరాన్నిష్టేః బాణ రేణుపూర్ణైపథిముక్త తదేవ పదం

తస్యేతిజ్ఞాత్వా తాంచ దాసీం క్రమేణ వేశ్యాభవనం విశంతీం వీక్ష్య తస్యాః
మందిరం పరితో వేష్టయామాసుః- తతశ్చ తైః తత్ర తేన భోజశ్రవణపథవిషయం
అభిజ్ఞానవాక్యం ప్రాపితా - తతో రాజా సపౌరః సామాత్యః పద్భ్యామే
వ విలాసవతీభవనమగాత్ - తతః తచ్ఛ్రుత్వా విలాసవతీం ప్రాహ కాళి
దాసః- ప్రియే మత్కృతే కిం కష్టం తే పశ్య- విలాసవతీ- సుకవే॥ * ॥ ఉపస్థితే
విప్లవేప్యవ్యస్తానాం సమస్తభావైః పరిమీయతే తతః । అవాతి వాయౌ నహి తూ
లరాశేర్గిరేశ్చ కశ్చిత్ప్రతిభాతి భేదః ॥ మిత్రస్వజనబంధూనాం బుద్ధేర్ధై
ర్యస్య చాత్మనః। ఆపన్నికషపాషాణే నరో జానాతి సారతాం॥ అప్రార్థి
తాని దుఃఖాని యథైవాయాంతి దేహినః । సుఖాని చ తథా మన్యే దైన్య
మత్రాతిరిచ్యతే ॥ సుకవే రాజ్ఞా త్వయి మనాగ్విక్రీకృతే వచ పాపిన్యా న
హి దండదాసీబ్బంధనం ప్రదీప్తం చ పశ్చాద్భవిష్యతి - కాళిదాసః - ప్రియే నైవం
మన్తవ్యం- మాం దృష్ట్వాపి కోపసిక్తో భోజః పాదయోః పతిష్యతీతి- త
తో వేశ్యాగృహం ప్రవిశ్య భోజః కాళిదాసం దృష్ట్వా ససంభ్రమమాలింగ్య పా
దయోః పతతి- స రాజానం వారయతి చ॥ *॥ గచ్ఛతస్తిష్ఠతో వాపి జాగ్రతస్స్వపతో
పి వా। మాభూన్మనః కదాచిన్మే త్వయా విరహితం కవే ॥ కాళిదాసస్తచ్ఛ్రు
త్వా వ్రీడావనతాననస్తిష్ఠతి రాజా చ కాళిదాసముఖమున్నమయ్యాహ. కా
ళిదాసకథావాసనావాసవచ్చాలితో యది। రాజమార్గే ప్రజన్న ప్రపరేషాం
తత్ర కాత్రపా॥ ధన్యాం విలాసినీం మన్యే కాళిదాసో యదేతయా। నిబద్ధస్స్వ
గుణైరేవ శకుంత ఇవ పంజరే॥ రాజా నేత్రయోః హర్షాశ్రు మార్జయతి
కరాభ్యాం కాళిదాసస్య - తతః తచ్ఛ్రుత్వా ప్రసన్నో రాజా బ్రాహ్మణే
భ్యః ప్రత్యేకం లక్షం దదౌ- నిజతురంగే చ కాళిదాసమారోప్య సపరివారః నిజ
గృహం యయౌ- కియత్యపి కాలేతిక్రాంతే రాజా కదాచిత్సంధ్యామాలో
క్య ప్రాహ॥ *॥ పరిపతతి పయోనిధౌ పతంగః॥ తతో బాణః ప్రాహ- సరసిరు
హాముదరేషు మత్తభృంగః॥ తతో మహేశ్వరకవిః- ఉపవనతరుకోటరే వి
హంగః॥ తతః॥ కాళిదాసః ప్రాహ- యువతిజనేషు శనైశ్శనైరనంగః॥ తుష్టో
రాజా లక్షం లక్షం దదౌ- చతుర్థచరణస్య లక్షద్వయం దదౌ- కదాచిద్రాజా
బహిరుద్యానమధ్యమార్గేణ ప్రయాత్యాగచ్ఛంతం కమపి విప్రం దదర్శ -తస్య క
రే చ మణిమయం కమండలం వీక్ష్య తం చాతిదరిద్రం జ్ఞాత్వా ముఖశ్రియా వి
రాజమానం చావలోక్య తురంగం తదగ్రే నిధాయాహ. విప్ర చర్మపాత్రం
కిమర్థం పాణౌ వహసీతి- స చ విప్రః నూనం ముఖశోభయా ప్రమాణ్యాచ

భోజఇతివిచార్యాహ- దేవవదాన్యశిరోమణౌ భోజే పృథ్వీం శాసతి లోపా
తామ్రిభావస్సముజని - తేనచన్నిమయం పాత్రం వహామీతి ॥ రాజా ॥
భోజే శాసతి లోపాతామ్రిభావే కో హేతుః తదా ॥ విప్రః పఠతి ॥ అస్య శ్రీ
భోజరాజస్య ద్వయమేవ సుదుర్లభం । శత్రూణాం శృంఖలైర్లోహం తా
మ్రం శాసనపత్రకైః ॥ తతస్తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ - కదాచిద్ద్వా
రపాలః ప్రాహ- ధారేంద్ర మారదేశాదాగతః కశ్చిద్విద్వాన్ ద్వారి తిష్ఠతి-
తత్పత్నీ చ తత్పుత్రసపత్నీకః- అతః అతిపవిత్రం విద్వత్కుటుంబం ద్వారి తిష్ఠ
తీతి॥ రాజా॥ అహో గరీయసీ శారదాప్రసాదపద్ధతిః- తస్మిన్నవసరే గ
జేంద్రపాల ఆగత్య రాజానం ప్రణమ్య ప్రాహ - భోజేంద్ర సింహళదేశాధీ
శ్వరేణ సపాదశతం గజేంద్రాః ప్రేషితాః షోడశ మహామణయశ్చ - తతో
బాణః ప్రాహ॥ *॥ స్థితః కవీనామివ కుంజరాణాం స్వమందిరం వా నృపమం
దిరం వా । గృహే గృహే కింభవకాఇవైతే భవన్తి భూపాలవిభూషితాం
గాః॥ తతో రాజా గవాక్షలోకనాయ బహిరగాత్ - తతస్తం విద్వత్కుటుం
బం వీక్ష్య చోళపండితో రాజ్ఞః ప్రియోహమితి గర్వం దధార - యస్మయా
రాజభవనమధ్యం గమ్యతే - విద్వత్కుటుంబం తు ద్వారపాలజ్ఞాపితమపి బ
హిరాస్తే - తదా రాజా తచ్చేతసి గర్వం విదిత్వా చోళపండితం సౌధాంగ
ణాన్నిస్సారితవాన్ - కాశీదేశవాసీ కోపి తండులదేవనామా రాజ్ఞే స్వస్తీ
త్యుక్త్వా తిష్ఠత్ - రాజా చ తం పప్రచ్ఛ- సుమతే కుత్ర నివాసః । వర్తతే య
త్ర వారాణసీ పురాణీ స్త్రీ శ్రాఖినః - శ్రీమన్మాళవభూపాల స్తత్ర దేశే వసా
మ్యహం - తుష్టో రాజా తస్మై గజేంద్రసప్తకం దదౌ - తతః కోపి ద్విద్వానాగ
త్య ప్రాహ- తవ పదస్పందనః ప్రార్థ్యాః తత్త్రపోపి నవిద్యతే - యేన త్వం భో
జకల్పద్రుమైః దృగ్గోచరమప్రైష్యసి । తస్మై రాజా దశ గజేంద్రాన్ దదౌ - త
తః కశ్చిద్బ్రాహ్మణపుత్రః భుంభారవం కుర్వాణోభ్యేతి - తతస్సర్వే సం
భ్రాంతాః - కథం భుంభారవం కరోషీతి రాజ్ఞో స్వదృగ్గోచరమానీతః పృష్టః
స ప్రాహ- దేవత్వద్దానపాథోధౌ దారిద్ర్యస్య నిమజ్జతః । నకోపి హి కరా
లంబం దత్తే మత్తేభదానక ॥ తతస్తుష్టో రాజా తస్మై త్రింశద్గజేంద్రాన్ ప్రా
దాత్ - తతః ప్రవిశతి పత్నీసహితః కోపి విలోచనో విద్వాన్ స స్వస్తీత్యుక్త్వా
ప్రాహ॥ *॥ నిజానపి గజాన్ భోజం దదానం ప్రేక్ష్య పార్వతీ । గజేంద్ర
వదనం పుత్రం రక్షత్యద్య పునః పునః ॥ తతో రాజా సప్తగజాన్ తస్మై దదౌ-
తతో రాజా విద్వత్కుటుంబం తత్రైవ పురతః స్థితం వీక్ష్య బ్రాహ్మణం ప్రా

హ ॥ * ॥ క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ వృద్ధద్విజః ప్రా
హ ॥ * ॥ ఘటో జన్మస్థానం మృగపరిజనో భూర్జవసనం వనే వాసః కందాది
కమశనమేవంవిధగుణః । అగస్త్యః పాథోధిం యదకృత కరాంభోజకుహ
రే క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ తతో రాజా బహుమూ
ల్యానపి షోడశమణీంస్తస్మై దదౌ । తతస్తస్మిన్ దినే ప్రాహ రాజా - అంబత్వ
మపి పఠ । దేవీ । రథస్యైకం చక్రం భుజగయమితాస్సప్తతురగా నిరాలంబో
మార్గశ్చరణవికలస్సారథిరపి । రవిర్యాత్యేవాంతం ప్రతిదినమపారస్య నభ
సః క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ రాజా తుష్టస్తస్యై దశగ
జాన్ సప్తరథాంశ్చ తస్యై దదౌ - తతో విప్రపుత్రం ప్రాహ రాజా - విప్రసు
త త్వమపి పఠ ॥ విప్రసుతః ॥ * ॥ విజేతవ్యా లంకా చరణతరణీయో జలనిధిర్వి
పక్షః పౌలస్త్యో రణభువి - సహాయాశ్చ కపయః । పదాతిర్మర్త్యోసౌ సకలమ
వధీద్రాక్షసకులం క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ తుష్టో
రాజా విప్రసుతాయ అష్టాదశ గజేంద్రాన్ ప్రాదాత్ ॥ తతస్సుకుమారమ
నోజ్ఞాఖిలాంగావయవాలంకృతాం - శృంగారరసోపజాతమూర్తిమివ
చంచలతామివ లావణ్యాగ్రయష్టిం విప్రస్నుషాం వీక్ష్య నూనం భార
త్యాః కాపి లీలాకృతిరియమితి చేతసి నమస్కృత్య రాజా ప్రాహ - మాత
స్త్వమపి శ్లోకం వద - విప్రస్నుషా - దేవ శృణు ॥ * ॥ ధనుః పౌష్పం మౌర్వీ
మధుకరమయీ చంచలదృశాం దృశాం కోణో బాణః సుహృదపి జడాత్మా
హిమకరః । స్వయం చైకోనంగస్సకలభువనం వ్యాకులయతి - క్రియాసిద్ధి
స్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ చమత్కృతో రాజా లీలాదేవీభూష
ణాని సర్వాణ్యాదాయ తస్యై దదౌ - అనర్ఘ్యాంశ్చ సువర్ణమౌక్తికవైడూర్య
ప్రవాళాంశ్చ ప్రదదౌ - తతః కదాచిత్సీమన్తనామా కవిః ప్రాహ ॥ * ॥ పన్థా
స్సంహారదీర్ఘతాం త్యజ నిజం తేజః కఠోరం రవే శ్రీమద్వింధ్యగిరే ప్రసీ
ద సదయం సఖ్యస్సమీపే భవ । ఇత్థం మారవలాయనశ్రమవతీం దృష్ట్వా నిజ
ప్రేయసీం శ్రీమన్భోజ తవద్విషః ప్రతిదినం జల్పన్తి మూర్ఛంతి చ ॥ తస్మిన్నే
వ క్షణే కశ్చిత్సువర్ణకారః ప్రాంతేషు పద్మరాగమణిమండితం సువర్ణ
భాజనమాదాయ రాజ్ఞః పురో ముమోచ - తతో రాజా సీమంతకవిం ప్రా
హ - సుకవే ఇదం భాజనం కామపి శ్రియం దర్శయతి - తతః కవిరాహ ॥ * ॥ ధా
రేశ త్వత్ప్రతాపేన పరాభూతస్త్విషాం పతిః । సువర్ణపాత్రవ్యాజేన దేవ
త్వామేవ సేవతే ॥ తతః తుష్టో రాజా తద్దేవపాత్రం ముక్తాఫలైః పూర్యత్వ

దాత్ - కదాచిద్రాజా మృగయారసేన పురః పలాయమానం వరాహం దృ
ష్ట్వా స్వయమేకాకీ తదా దూరం వనాంతమాపాదితవాన్ - తత్ర కంచన ద్వి
జవరమవలోక్య ప్రాహ- ద్విజపుత్రక- కాపి- ద్విజః ధారానగరం - భోజః
కిమత్ర కారణం- ద్విజః - భోజం ద్రష్టుం ప్రవిశేచ్ఛయా - స పంచశతాని దత్తే - అ
హమపి మూర్ఖం ననయా చేత్ భోజః- విప్ర గచ్ఛ త్వం విద్వాన్ కవిర్వా ద్వి
జః- మహాభాగ కవిరహం- భోజః - తర్హి కిమపి పఠ- ద్విజః- భోజం వినా
హాన్యస్య పురతః పఠనం కోఽపి జానాతి - రాజా - మహాభాగ గురవాణీ పరిజ్ఞానమ
స్తి- రాజా చమయిష్యతి- త్వద్గుణాంశ్చ శ్రావయిష్యామి- కిమపి కల్యాకా
శలం దర్శయ- విప్రః- కిం వర్ణయామి ॥ రాజా ॥ కలమానేతాన్ వర్ణయ
విప్రః ॥ శ్లో ॥ కలమాః పాకవినమ్రా మూలతలాఘ్రాతసురభికహ్లారాః । పవ
నాకంపితశిరసః ప్రాయః కుర్వంతి పరిమళ శ్లాఘాం ॥ రాజా తస్మై సర్వాభర
ణాన్యుత్తార్య దదౌ- తతః కదాచిత్కుంభకారవధూః - రాజగృహమేత్య
ద్వారపాలం ప్రాహ- ద్వారపాల రాజా ద్రష్టవ్యః- స ఆహ- కిం తే రాజ్ఞా
కార్యం- సా చాహ - న తే విధాస్యామి నృపాగ్ర ఏవ కథయామి- స సభా
యాం మాం గత్వాహ- దేవ కుంభకారప్రియా కాచిద్రాజ్ఞో దర్శనాకాంక్షిణీ న
వక్తి మత్పురః కార్యం తస్యాః పురతః కథయిష్యతి రాజా ॥ ప్రవేశయ ॥ సా చా
గత్య నమస్కృత్య వక్తి । దేవ మృత్ఖననాత్ప్రాప్తం నిధానం వల్లభేన మే । స ప
శ్యన్నేవ తత్తాత్రై త్వామాజ్ఞాపయితుమభ్యగాం ॥ రాజా చ చమత్కృతో
నిధానకలశమానయామాస । తద్ద్వారముద్ఘాట్య యావత్పశ్యతి రాజా తా
వత్తదంతర్వర్తి దివ్యం మణిప్రభామండలమాలోక్య కుంభకారపత్నీం తుతో
ష । సా చ ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ రాజచంద్రం సమాలోక్య త్వాం తు భూతలమాగతం
రత్నశ్రేణిమిషాన్నూనం నక్షత్రాణ్యభ్యుపాగమన్ ॥ రాజా కుంభకారవధూ
ముఖాచ్ఛ్లోకం లోకోత్తరమాకర్ణ్య చమత్కృతః తస్యై సర్వం దదౌ । తతః
కదాచిద్రాజా రాత్రావేకాకీ సర్వతో నగరచేష్టితం పశ్యన్ పౌరగిరమాక
ర్ణయంశ్చచార । తదా కశ్చిద్వైశ్యగృహే వైశ్యః స్వప్రియాం ప్రాహ
ప్రియే రాజా స్వల్పదానరతోఽపి ఉజ్జయినీనగరాధిపతేర్విక్రమార్కస్య
దానప్రతిష్ఠాం కాంక్షతే । సా కిం భోజేన ప్రాప్యతే । కైశ్చిత్ స్తోత్రపరాయ
ణైర్మయూరాదికవిభిర్మహిమానం ప్రాపితో భోజః । పరం తు భోజో
భోజ ఏవ ॥ ప్రియే శృణు ॥ శ్లో ॥ ఆబద్ధకృత్రిమసటాజటిలాంసభిత్తిరారోపితో
యది పదం మృగవైరిణః శ్వా । మత్తేభకుంభతటపాటనలంపటస్య నాదం క

హ ॥ * ॥ క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ వృద్ధద్విజః ప్రా
హ ॥ * ॥ ఘటో జన్మస్థానం మృగపరిజనో భూర్జవసనం వనేవాసః కందాది
కమశనమేవంవిధగుణః । అగస్త్యః పాథోధిం యదకృతకరాంభోజకుహ
రే క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ తతో రాజా బహుమూ
ల్యానపి షోడశమణీంస్తస్మై దదౌ । తతస్తస్మిన్ ప్రాహ రాజా - అంబత్వ
మపి పఠ । దేవీ ॥ రథస్యైకం చక్రం భుజగయమితాస్సప్తతురగా నిరాలంబో
మార్గశ్చరణవికలస్సారథిరపి । రవిర్యాత్యేవాంతం ప్రతిదినమపారస్య నభ
సః క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ రాజా తుష్టస్తస్యై దశగ
జాన్ సప్తరథాంశ్చ తస్యై దదౌ - తతో విప్రపుత్రం ప్రాహ రాజా - విప్రసు
త త్వమపి పఠ ॥ విప్రసుతః ॥ * ॥ విజేతవ్యా లంకా చరణతరణీయో జలనిధిర్వి
పక్షః పౌలస్త్యో రణభువి సహాయాశ్చ కపయః । పదాతిర్మర్త్యోసౌ సకలమ
వధీద్రాక్షసకులం క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ తుష్టో
రాజా విప్రసుతాయ అష్టాదశగజేంద్రాన్ ప్రాదాత్ ॥ తతస్సుకుమారమ
నోజ్ఞనిఖిలాంగావయవాలంకృతాం శృంగారరసోపజాతమూర్తిమివ
చంపకలతామివ లావణ్యాగ్రయష్టిం విప్రస్నుషాం వీక్ష్యమానం భార
త్యాః కాపి లీలా కృశోదరీయమితి చేతసి సమభ్యూహ్య రాజా ప్రాహ - మాత
స్త్వమపి శ్లోకం పఠ - విప్రస్నుషా - దేవశృణు ॥ * ॥ ధనుః పౌష్పం మౌర్వీ
మధుకరమయీ చంచలదృశాం దృశాం కోణో బాణస్సుహృదపి జడాత్మా
హిమకరః । స్వయం చైకోనంగస్సకలభువనం వ్యాకులయతి - క్రియాసిద్ధి
స్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ చమత్కృతో రాజా లీలాదేవీభూష
ణాని సర్వాణ్యాదాయ తస్యై దదౌ - అనర్ఘ్యాంశ్చ మణీన్ మౌక్తికవైదూర్య
ప్రవాళాంశ్చ ప్రదదౌ - తతః కదాచిత్సీమంతనామా కవిః ప్రాహ ॥ * ॥ పథ్యా
స్సంహరదీర్ఘతాంత్యజ నజం తేజః కిరోరంరవె శ్రీమద్విన్ధ్యగిరే ప్రసీ
దసదయం సత్యస్సమీపేభవ । ఇత్థం మారవలాయనశ్రమవతీం దృష్ట్వా నిజ
ప్రేయసీం శ్రీకున్నోజ్ఝితవద్వపుః ప్రతిదినం జల్పన్తి మార్గాంతిక ॥ తస్మిన్నే
వక్షణే కశ్చిత్సువర్ణకారః ప్రాంతేషు పద్మరాగమణిమండితం సువర్ణ
భాజనమాదాయ రాజ్ఞః పురో ముమోచ - తతో రాజా సీమంతకవిం ప్రా
హ - సుకవే ఇదం భాజనం కామపి శ్రియం దర్శయతి - తతః కవిరాహ ॥ * ॥ ధా
రేశ త్వత్ప్రతాపేన పరాభూతస్త్విషాంపతిః । సువర్ణపాత్రవ్యాజేన దేవ
త్వామేవ సేవతే ॥ తతః తుష్టో రాజా తదేవ పాత్రం ముక్తాఫలైరాపూర్య ప్ర

దాత్ - కదాచిద్రాజా మృగయాగతః సేనపురః పలాయమానం వరాహం దృ
ష్ట్వాన్వయమేకాకీ తదా దూరం వనాంతముపాగతవాన్ - తత్రైకం వనే ద్వి
జవరమవలోక్య ప్రాహ. ద్విజ కుత్ర గంతాసి - ద్విజః ధారానగరం - భోజః
కిమర్థం - ద్విజః - భోజం ద్రష్టుం ప్రవిశేచ్ఛయా - సపండితాయ దత్తే - అ
హం ను పిపూఖండం నయా చేద్భోజః - విప్రగహో త్వం విద్వాన్కవిర్వా ద్వి
జః - మహాభాగ కవిరహం - భోజః - తర్హి కింపి పఠ - ద్విజః - భోజం వినా
న్యస్య సరణిం నకోపి జానాతి - రాజా - ముఖాత్కురవాణీ పరిజ్ఞానమ
స్తి - రాజా చమయిస్మితి - తస్య గుణాంశ్చ శ్రోతుమిచ్ఛామి - కింపి కళాకౌ
శలం దర్శయ - విప్రః - కిం వర్ణయామి ॥ రాజా ॥ కలమాన్నే తావన్వర్ణయ
విప్రః ॥ శ్లో ॥ కలమాః పాకవినమ్రా మూలతలాఘ్రాతసురభికల్హారాః । పవ
నాకంపితశిరసః ప్రాయః కుర్వంతి పరిమళశ్లాఘాం ॥ రాజా తస్మై శర్వాభర
ణాన్యుత్తార్య దదౌ - తతః కదాచిత్కుంభకారవధూః - రాజగృహమేత్య
ద్వారపాలం ప్రాహ - ద్వారపాల రాజా ద్రష్టవ్యః - స ఆహ - కిం తే రాజ్ఞా
కార్యం - సా చాహ - న తే కథాస్మాకం నృపాగ్ర ఏవ కథయామి - స సభా
యామాగత్యాహ - దేవ కుంభకారస్త్రీ కాచిద్రాజ్ఞో దర్శనాకాంక్షిణీ న
వక్తి మత్పురః కార్యం స్వకీయం పురతః కథయిష్యతి రాజా ॥ ప్రవేశయ ॥ సా చా
గత్య నమస్కృత్యావక్తి । దేవ మృత్ఖననాద్దృష్టం నిధానం వల్లభేన మే । స ప
శ్యన్నేవ తత్రాస్తే త్వాం జ్ఞాపయితుమభ్యాగతాం ॥ రాజా చ చమత్కృతో
నిధానకలశమానయామాస । తద్ద్వారముద్ఘాట్య యావత్పశ్యతి రాజా తా
వత్తదంతర్వర్తి రత్నప్రభామండలమాలోక్య కుంభకారపత్నీ తుతో
ష । ప్రాహ చ ॥ శ్లో ॥ రాజచంద్రం సమాలోక్య త్వాం తు భూతలమాగతం
రత్నశ్రేణీమిషాన్మన్యే నక్షత్రాణ్యభ్యుపాగమన్ ॥ రాజా కుంభకారవధూ
ముఖాచ్ఛ్లోకం లోకోత్తరమాకర్ణ్య చమత్కృతః తస్యై సర్వం దదౌ । తతః
కదాచిద్రాజా రాత్రావేకాకీ సర్వతో నగరచేష్టితం పశ్యన్ పౌరగిరమాక
ర్ణయంశ్చచార । తదా కశ్చిద్వైశ్యగృహే వైశ్యః స్వప్రియాం ప్రాహ
ప్రియే రాజా స్వల్పదానరతోపి ఉజ్జయినీనగరాధిపతేర్విక్రమార్కస్య
దానప్రతిష్ఠాం కాంక్షతే । సా కిం భోజేన ప్రాప్యతే । కైశ్చిత్ స్తోత్రపరాయ
ణైర్మయూరాదికవిభిర్మహిమానం ప్రాపితో భోజః । వరం తు భోజో
భోజ ఏవ । ప్రియే మే శృణు ॥ శ్లో ॥ ఆబద్ధకృత్రిమసటాజటిలాంసభిత్తిరారోపితో
యది పదం మృగవైరిణః శ్వా । మత్తేభకుంభతటపాటనలంపటస్య నాదంక

రిష్యతికథంహరిణాధిపస్య॥ రాజాశ్రుత్వావిచారితవాన్ । అసౌసత్యమే
వవదతి। తతఃపునఃపునర్వదంతంశృణోతి॥ * ॥ ఆపన్నఏవపాత్రందేహీత్యు
చ్చారణంనవైమనుష్యం । ఉపపన్నమేవదేయంత్యాగస్తైవిక్రమార్కకిముప
న్యాసః॥ విక్రమార్కత్వయాదత్తంశ్రీమన్ గాత్రిపురశతాష్టకం। అర్థినేద్విజ
పుత్రాయభోజేత్వన్మహిమాకుతః॥ పాత్రిప్సోనఖిలంభణారోపిమహిమా
సంప్రజాపతేః। యదిభోజోస్యవాప్నోతిప్రశస్తాంతవవిక్రమ॥ రాజా॥ లో
కేసర్వోపిజనఃస్వగృహేనిశ్శంకంసత్యంవదతి। మయావాఅన్యేనవాసర్వ
థావిక్రమార్కప్రతిష్ఠానశక్యాప్రాప్తుం - తతఃకదాచిత్కవిః రాజద్వా
రంసమాగత్యాహ రాజాద్రష్టవ్యఇతి। తతఃప్రవేశితోరాజానంస్వస్తీత్యు
క్త్వాతదాజ్ఞయోపవిష్టఃపఠతి॥ * ॥ కవిషువాదిషుభోగిషుదేహిషుద్రవిణ
వత్సుసతాముపకారిషు। ధనిషుధన్వసుధర్మధనేష్వపిక్షితితలేనహిభోజ
సమోనృపః॥ రాజాతస్మైలక్షంప్రాదాత్ ॥ తతఃకదాచిద్రాజాక్రీడో
ద్యానంప్రస్థితోమధ్యేమార్గంకామపిమలినాంశువసనాంతీక్ష్ణకరతపనక
రవిదగ్ధముఖారవిందాంసులోచనాంలోచనాభ్యాంఆలోక్యపప్రచ్ఛ। కా
త్వంపుత్రి-సాచతంశ్రీభోజభూపాలంముఖశ్రియావిదిత్వాతుష్టాప్రాహ।
నరేంద్రలుబ్ధకవధూః। హర్షసంభృతోరాజాతస్యాఃవక్త్రప్రబంధానుబం
ధేనాహ। హస్తేకిమేతత్। సాచాహపలం। సచాహ। క్షామంకిం-సాచా
హ। సహజంబ్రవీమిన్నృపతేయద్యాదరాచ్ఛ్రూయతే । గాయంతిత్వదరి
ప్రియాశ్రుతటినీతీరేషుసిద్ధాంగనా - గీతంగానతృణంచరంతిహరిణాస్తే
నామిషంమద్గృహం॥ రాజాతస్యైప్రత్యక్షరంలక్షంప్రాదాత్। సర్వాభర
ణాన్యత్రాగ్ర్యంచతురంగందదౌ। తతోగృహమాగత్యగవాక్షౌపవిష్టః। త
త్రచాసీనంభోజందృష్ట్వారాజపత్న్యాస్థిత్వాకశ్చిదాహ। దేవసకలమహీ
పాలఆకర్ణయ॥ ఇతశ్చేతశ్చాపిభ్రష్టఘటితతటస్సేతురుదధేరితోదుర్గం
మూల్యత్వాబహుళహిమసంకోగిరిరయం। ఇదానీంనిర్వృత్తైకరితురగనీరా
జనవిధౌ। నజానేయాతారఃతవచరితసారఃకేనచపథా॥ తుష్టోభోజఃపత్న్యా
స్థితస్యైవతస్య పంచలక్షాన్ పంచగజాన్దదౌ । కదాచిద్రాజామృగయా
రసపరాధీనోహయమారుహ్యప్రతస్థే॥ * ॥ తతోనదీంసముత్తీర్ణం
శిరస్యారోపితేంధనం। వేషేణబ్రాహ్మణం జ్ఞాత్వారాజాపప్రచ్ఛసత్వ
రం॥ కియన్మాత్రంజలంవిప్ర । సఆహ । జానుదఘ్నంనరాధిప॥ సచమత్కృ
తోరాజాహ। ఈదృశీకిమవస్థాతే। సఆహ। నహిసర్వేభవాదృశాః॥ రా

జ్ఞాప్రాహ। కుతూహలాత్ । విద్వన్ యాచస్వ కోశాధికారిణం। లక్షం
దాస్యతి మద్వచసా తతో విద్వాన్ కాష్ఠం భూమౌ నిక్షిప్య కోశాధికారిణం గ
త్వా ప్రాహ॥ మహారాజేన ప్రేషితోహం లక్షం మే దీయతాం॥ స హస్య
న్నాహ॥ విప్ర భవన్మూర్తిః లక్షం నార్హతి । తతో విషాదీ స రాజాన మే
త్యాహ। స పునర్హసతి దేవ నార్పయతి। రాజా కుతూహలాదాహ । లక్ష
ద్వయం ప్రార్థయ స దాస్యతి । పునరాగత్య విప్రః లక్షద్వయం దేయమితి
రాజ్ఞోక్తమిత్యాహ। పునర్హసతి। పునరపి భోజం ప్రాప్యాహ। స పాపి
ష్ఠో మాం హసతి। నార్పయతి । తతః కౌతూహలీ లీలానిధిర్మహేశాంశః
శ్రీభోజః ప్రాహ। విప్ర లక్షత్రయం యాచస్వ అవశ్యం స దాస్యతి । పునరే
త్య ప్రాహ। రాజా మే లక్షత్రయం దాపయతి। స పునర్హసతి। తతః క్రు
ద్ధో విప్రః పునరేత్యాహ। దేవ స నార్పయత్యేవ॥ * ॥ రాజన్ కనకధారా
భిస్త్వయి సర్వత్ర వర్షతి । అభాగ్యఛత్రసంఛన్నే మయి నాయాంతి బింద
వః॥ త్వయి వర్షతి పర్జన్యే సర్వే పల్లవితా ద్రుమాః। అస్మాకమర్కవృక్షా
ణాం పూర్వపత్రేషు సంశయః॥ ఏకమస్య వరమేకముద్యమం నిత్రపత్వమ
పరస్య వస్తుని । నిస్పృహస్య మహాపాతకస్య తెనిత్యమంధతమసం ప్రధావతి।
తతో రాజా ప్రాహ॥ *॥ కోర్థం నా కురుతే ద్వాక్యం కత్వాత్ కోశాధికారి
ణం। లక్షత్రయం గజేంద్రాష్టదశ గ్రామాస్త్వయా ద్విజ॥ తతస్సాఙ్గర
క్షకం చ ప్రేషయామి। తతః కోశాధికారీ ధర్మపత్రే లిఖతి॥ *॥ లక్షం లక్షం
పునర్లక్షం మత్తాశ్చ దశ దంతినః । దత్తా భోజేన తుష్టేన జానుదఘ్నప్రభా
షణాత్ ॥ తస్మిన్ మహోత్సవమలంకుర్వాణే శ్రీభోజనృపతౌ ద్వారపాల ఆగ
త్య ప్రాహ । రాజన్ కోపి శుకదేవ నామా కవిర్దారిద్ర్యవిడంబితో ద్వారి
వర్తతే। రాజా బాణం ప్రాహ । పండితవర శుకవేత్తారం జానాసి । బా
ణః । దేవ శుకదేవపరిజ్ఞానసామర్థ్యాభిజ్ఞః కాళిదాస ఏవ నాన్యః । రాజా।
సుకవే సఖే కాళిదాస కిం జానాసి శుకదేవకవిం । ఆహ కాళిదాసః దేవ ॥
*॥ సుకవిద్వితయం జానే నిఖిలేపి మహీతలే । భవభూతిశ్శుకశ్చాయం వా
ల్మీకిస్త్రితయో నయోః ॥ తతో విద్వద్బృందవందితా సీతా ప్రాహ ॥ కా
కాః కింకిం న కుర్వంతి క్రోంకారం యత్ర తత్ర వా। శుక ఏవ పరం వక్తి నృపహ
స్తోపలాలితః॥ తతో మయూరః ప్రాహ । అస్పృష్టస్తు నరైః కించిత్ యో బ్రూ
తే రాజసంసది। న కేవలమసన్మానం లభతే చ విడంబనాం॥ దేవ తథాప్యుచ్య
తే॥ * ॥ కా సభా కిం కవిజ్ఞానం రసికాః కవయశ్చ కే । భోజ కిం నామ తే దా

సంశుకస్తు వ్యతిమేనసః ॥ తథాపి భవనద్వారమ్యాగతశుకదేవః సభాయా
మాసేవ్యవ। తదా రాజా విచారయతి । శుకదేవసామర్థ్యం శ్రుత్వా
హావం విమానయోః పాత్రమాసీత్ । మహాకవిరవలోకిత ఇతి హావం అ
స్మైసహస్ర [illegible] కోటిమకుటమణియోకిం నామ దేయమితి చ విషాదః। భవతు ద్వా
రిణాం ప్రవేశయ । తతః ఆయాంతం శుకదేవం దృష్ట్వా రాజా సింహాసనా
దుదతిష్ఠత్ । సర్వే పండితాస్తం శుకదేవం ప్రణమ్య సవినయముపవేశయ
న్తి । సచ రాజా తం సింహాసనే ఉపవేశ్య స్వయం తదాజ్ఞయోపవిష్టః । తత
శ్శుకదేవః ప్రాహ । దేవ ధారానాథ శ్రీసిద్ధ నరేంద్ర స్వయా దానలక్ష్మీః
ర్వ్యామేవ సేవతే । దేవ వాక్పతేంద్రపి వధనోన్నామ్నా భుజః యస్య తే కా
ళికా పాదసేవా మహోకీయయోః సూత్రబద్ధాః సిక్తైః ఇవ సన్తి తతః పఠతి ॥ *
ప్రతాపభీత్యా భోజస్య తపనో మిత్రతామగాత్ । ఔర్వో బాడవతాం ధత్తే
శీతాంశుః [illegible] కతాం గతః ॥ రాజా॥ శుకదేవనాపఠితః శ్లోకః పఠనీయః ॥ * ॥
సువర్ణకలశం ప్రాదాత్ దివ్యమాణిక్యసంభృతం । భోజస్య కాయుసం
తుష్టో వంశోర్ధ్వ చతుస్త్రం ॥ [illegible] తేషి [illegible] కోశాధి
కారీ శుకం ప్రస్థాపయామాస. రాజా స్వదేశం ప్రతిగతం శుకం జ్ఞాత్వా తు
ష్టోవ । సోంబపరిషత్ సంతుష్టా, [illegible] దేవాసుదేవో నామక
విః కశ్చిదాగత్య రాజానం దృష్ట్వా [illegible] । రాజా । సుకదేవవర్ణనం [illegible]
కవిరాహ ॥ * ॥ నో [illegible] కల్పతరుభిః [illegible] కామధేనాద్యధభి [illegible]
దేవైశ్చ పరోపకార [illegible] । [illegible] రంతరంజ
లభి [illegible] మూర్ధ్వ రాం సించతా [illegible] ధురం [illegible] యాం [illegible] మ
[illegible] ॥ రాజా లక్షం దదౌ ॥ కదాచి ద్రాజా నం సిరంతరం దీయమానమా
లోక్య ముఖ్యమాత్యో [illegible] రాజన్యమనభసభిత్తౌ [illegible] రా
[illegible] । *, అవ [illegible] తే । రాజా శయనా [illegible] గచ్ఛ
[illegible] తాన్ [illegible] ద్వితీయ చరణం లిలేఖ ॥ శ్రీమతా మాప
[illegible] । అప రేమ [illegible] లిఖితం దృష్ట్వా [illegible] యం
లేఖ। [illegible] లక్ష్మీః । [illegible] రాజా చతుర్థం లిఖతి । సంచితా [illegible]
[illegible] । తతః ముఖ్యమాత్యః రాజ్ఞః పాదయోః పతతి । దేవ తుంతవ్యోయం
మమాపరాధః । అన్యదా భోజ [illegible] పరిసౌధభూమౌ శయానం మత్వా
కశ్చిద్విప్రః చోరః ఖాతపాతద్వారేణ రాజ్ఞః కోశగృహం ప్రవిశ్య బహూని
వివిధరత్నాని [illegible] తాని తాని వరలోక [illegible] మత్వా

తత్రైవ వై రాజ్యమావన్నో విచారయామాస॥ శ్లో॥ యద్వ్యర్థం గాఢకుష్ఠిన
శ్చాంధాః పంగవశ్చ దరిద్రిణః। పూర్వోపార్జితపాపస్య ఫలమశ్నంతి దే
హినః॥ తతో రాజా నిద్రాక్షయే దివ్యశయనస్థితో వివిధమణికంకణాలంకృ
తం దయితవర్గం దర్శనీయమాలోక్య గజతురగరథపదాతిసామగ్రీం చ విచిం
తయన్ రాజ్యసుఖసంతుష్టః ప్రమోదభరాదాహ॥ *॥ చేతోహరా యువ
తయః సుహృదోనుకూలాః సద్బాంధవాః ప్రణయగర్భగిరశ్చ భృత్యాః। వ
ల్గంతి దంతినివహా స్తరళాస్తురంగాః। ఇతి చరణత్రయం రాజ్ఞోక్తం। చతుర్థ
చరణం రాజ్ఞో ముఖాన్న నిస్సరతి। సత దా చోరేణ శ్రుత్వా పూరితం। సం
మీలనే నయనయోర్న హి కించిదస్తి॥ తతః గ్రంథితో గ్రథః। రాజా చోరం వీక్ష్య
తస్మై వీరవలయమదాత్। తత స్తస్కరో వీరవలయమాదాయ బ్రాహ్మణగృ
హం గత్వా శయానం బ్రాహ్మణముత్థాపయ తస్మై దత్త్వా ప్రాహ। విప్ర ఏతద్రా
జ్ఞః పాణివలయం బహుమూల్యం అల్పమూల్యేన న విక్రేయం। తతో బ్రాహ్మ
ణః వణ్యవీథ్యాం తద్విక్రీయ దివ్యభూషణాని పట్టకూలాని చ జగ్రాహ। త
తో రాజకీయాః కేచన ప్రపంచోరం మన్యమానాః రాజ్ఞో నివేదయంతి। తతో
రాజనికటే నీతః। రాజా పృచ్ఛతి। విప్ర భార్యాం పటమపి నాస్తి అద్య ప్రా
తరేవ దివ్యకుండలాభరణపట్టకూలాని కుతః। విప్రః ప్రాహ॥ *॥ భగ్నైః
కోటరగా ఇయుభిర్భృతమివ ద్వ్యంతర్గతం కచ్ఛపైః పాఠీనైః పృథుపంకపీఠలు
ఠనాద్యస్మిన్ ముహుర్మూర్ఛితం। తస్మిన్ శుష్కసరస్యకాలజలదేనాగ
త్య తచ్చేష్టితం యత్రాకుంభనిమగ్నవన్యకరిణాం యూథైః పయః పీయతే॥
తుష్టో రాజా తస్మై వీరవలయం చోరప్రదత్తం నిశ్చిత్య స్వయం చలకుండదౌ।
అన్యథా కోపి కవిశేఖరః విష్ణ్వాఖ్యః రాజద్వారి సమాగత్య తైః ప్రవేశితో రా
జానం దృష్ట్వా స్వస్తిపూర్వకం ప్రాహ॥ *॥ ధారాధీశ ధరామహేంద్రగ
ణనా కౌతూహలీ యామయం వేధాః స్త్వద్గణనాం చకార ఖటికా ఖండేన
రేఖాం దివి। సైవేయం త్రిదశాపగా సమభవత్త్వత్తుల్యభూమీధరా భావా
త్తత్త్యజతస్స సోయమవనీపీఠే తుషారాచలః॥ రాజా లోకోత్తరం శ్లోకమా
కర్ణ్యాకిం దేయమితి వ్యచింతయేత్। తస్మిన్ క్షణే తదీయ కవిత్వాప్రతిద్వం
ద్వమాకర్ణ్య సోమనాథాఖ్యః కవేర్ముఖం విచ్ఛాయమభవత్। తతస్సదా
ష్ట్వా దారిద్రానం ప్రాహ। దేవ సోసుకవిర్భవతి పరమనేన కదాపి వీక్షితా స్తి
రాజసభా - యతో దారిద్ర్యవారిధిరయం-అస్య చ జీర్ణమపి కౌపీనం నా
స్తి। తతో రాజా సోమనాథం ప్రాహ॥ *॥ నిరవద్యాని పద్యాని యద్యనా

నాంశుకస్తుష్యతి మే మనః ॥ తథాపి భవనద్వారమాగతశుకదేవః సభాయా
మాసీనస్యైవ। తదా రాజా విచారయతి। శుకదేవస్యార్ఘ్యం దత్త్వా
హావనే విషాదయోః పాత్రమాసీత్। మహాకవిరవలోకితగుణోహావనేః అ
స్మై సర్వదిక్కోటిముకుటమణయే కిం నామ దేయమితి చ విషాదః। భవతు ద్వా
రిణం ప్రవేశయ। తతః ఆయాన్తం శుకదేవం దృష్ట్వా రాజా సింహాసనా
దుదతిష్ఠత్। సర్వే పండితాస్తం శుకదేవం ప్రణమ్య సవినయముపవేశయ
న్తి। స చ రాజానం సింహాసన ఏవోపవేశ్య స్వయం తదాజ్ఞయోపవిష్టః। తత
శ్శుకదేవః ప్రాహ। దేవ ధారానాథ త్రిభువనరేఖా స్వయా దానలక్ష్మీః
త్వామేవ సేవతే। దేవ కల్పవృక్షవేంద్రపి వధనోన్నాస్నేభూభుజః యస్య తే కా
లికాపాదకోపాకోకవయః సూత్రబద్ధాః సత్క్రియాః సన్తి తతః పఠతి ॥ *
ప్రతాపభీత్యా భోజస్య తపనో మిత్రతామగాత్। ఔర్వో బాడవతాం ధత్తే
కాలికూటః కతాం గతః ॥ రాజా ॥ శుకస్య కవేనాపరిమ్లానః పఠనీయః ॥ * ॥
సువర్ణకలశం ప్రాదాత్ దివ్యమాణిక్యసంభృతం। భోజస్య కాయసం
తుష్టో దంతీనశ్చ చతుశ్శతం ॥ ఇతి పుణ్యపత్రే లిఖిత్వా సర్వం దత్త్వా కోశాధి
కారీ శుకం ప్రస్థాపయామాస- రాజా స్వదేశం ప్రతిగతం శుకం జ్ఞాత్వా తు
నోవ। సా చ పరిషత్ సంతుష్టా। అన్యదా ధారానగరే మాహేశ్వరో నామ క
విః కశ్చిదాగత్య రాజానం దృష్ట్వా ప్రాహ। రాజా। సుకవే పఠ న స్వం కథం
కవిరాహ ॥ * ॥ నాపి తాపక్షిభిః కల్పతరుభిర్నో కామధేనున్యాబభిర్నో
దేవైర్వైశ్యపరోపకారకరణైస్తృప్తాస్తథా మాత్యేంపి। అంభోధేర్నవరంతరం జ
లభరైస్తైః ముర్వరాం సించతా ధారేశేన ధురంధర త్వయా హ్యపహాతా మనస్వ
ఖాగ్లేపకః ॥ రాజా లక్షం దదౌ ॥ కదాచిద్రాత్రిజాగరసమయంతరుదీయమాన మా
లోక్యమఖ్యానంతరం నవకుసుమకోరజస్యా సనభస్థత్తా స్వకాన్తాస్తు రా
జకీయ లేఖ ॥ * ॥ అపదేశం దృష్ట్వా నందితే తత్। రాజా శయనాదుత్థితో గచ్ఛ
న్ తత్ర తాన్ స్నాయు రాజా దృష్ట్వా స్వయం ద్వితీయచరణం లిలేఖ ॥ శ్రీమతా మాప
రః కుతః। అపరేద్యుః అమాత్యో స్వకీయాం లిఖితం దృష్ట్వా స్వయం తృతీయం
లిలేఖ। సా చైవ పరకాలలక్ష్మీః। అపరేద్యుః రాజా చతుర్థం లిఖతి। సంచితా ఘో
పిసర్వతః। తతః యుఖ్యామాత్యః రాజ్ఞః పాదయోః పతతి। దేవ తుంతవోయం
మమాపరాధః। అన్యదా ధారేశ్వర స్మపరిసౌధభూమౌ శయానం మత్వా
కశ్చిద్విద్వాన్ బహుచోరః ఖాతపాతప్రాన్తం రాజ్ఞః కోశగృహం ప్రవిశ్య బహూని
వివిధరత్నాని తైః హారాణ్యాదీని హృత్వా తత్ర తాన్ నవరలోకి బహు నామ తాన్

తత్రైవ వైరాగ్యమాపన్నో విచారయామాస॥ శ్లో ॥ యద్వ్యాంగాః కుష్ఠిన
శ్చాంధాః పంగవశ్చ దరిద్రిణః। పూర్వోపార్జితపాపస్య ఫలమశ్నంతి దే
హినః ॥ తతో రాజా నిద్రాక్షణే దివ్యశయనస్థితో వివిధమణికంకణాలంకృ
తం పయితనగరం దర్శనీయమాలోక్య గజతురగరథపదాతిసామగ్రీం చ విం
తయన్ రాజ్యసుఖసంతుష్టః ప్రమోదభరాదాహ॥ * ॥ చేతోహరా యువ
తయః సుహృదోనుకూలాః సద్బాంధవాః ప్రణయగర్భగిరశ్చ భృత్యాః। వ
ల్గంతి దంతినివహాస్తరళాస్తురంగాః । ఇతి చరణత్రయం రాజ్ఞోక్తం। చతుర్థ
చరణం రాజ్ఞో ముఖాన్న నిస్సరతి । స తదా చోరేణ శ్రుత్వా పూరితం । సం
మీలనే నయనయోర్న హి కించిదస్తి। తతః గ్రంథితో గ్రథః। రాజా చోరం వీక్ష్య
తస్మై వీరవలయమదాత్ । తతస్తస్కరో వీరవలయమాదాయ బ్రాహ్మణగృ
హం గత్వా శయానం బ్రాహ్మణముత్థాప్య తస్మై దత్వా ప్రాహ। విప్ర ఏతద్రా
జ్ఞః పాణివలయం బహుమూల్యం అల్పమూల్యేన న విక్రేయం। తతో బ్రాహ్మ
ణః పణ్యవీధ్యాం తద్విక్రీయ దివ్యభూషణాని పట్టమకూలాని చ జగ్రాహ । త
తో రాజకీయాః కేచన ఏవం చోరం మన్యమానాః రాజ్ఞో నివేదయంతి । తతో
రాజనికటే నీతః । రాజా పృచ్ఛతి । విప్ర భార్యాం పటమపి నాస్తి అద్య ప్రా
తరేవ దివ్యకుండలాభరణపట్టమకూలాని కుతః। విప్రః ప్రాహ ॥ * ॥ భగ్నైః
కోటరశాయిభిర్మృతమివ క్ష్మాంతర్గతం కచ్ఛపైః పాఠీనైః పృథుపంకపీఠలు
ఠనాద్యస్మిన్ముహుర్మూర్ఛితం । తస్మిన్ శుష్కసరస్యకాలజలదేనాగ
త్యతచ్చేష్టితం యత్రాకుంభనిమగ్నవన్యకరిణాం యూథైః పయః పీయతే॥
తుష్టో రాజా తస్మై వీరవలయం చోరప్రదత్తం నిశ్చిత్య స్వయం చ లక్షం దదౌ ।
అన్యదా కోపి కవిశేఖరః విద్వాన్ క్షుధః రాజద్వారి సమాగత్య తైః ప్రవేశితో రా
జానం దృష్ట్వా స్వస్తిపూర్వకం ప్రాహ ॥ * ॥ ధారాధీశ ధరామహేంద్రగ
ణనా కౌతూహలీ యామయం వేధాస్త్వద్గణనాం చకార ఖటికాఖండేన
రేఖాం దివి । సైవేయం త్రిదశాపగా సమభవత్త్వత్తుల్యభూమీధరాభావా
త్తత్త్యజతస్స సోయమవనీపీఠే తుషారాచలః॥ రాజా లోకోత్తరశ్లోకమా
కర్ణ్య కిం దేయమితి వ్యచింతయత్ । తస్మిన్ క్షణే తేన దీనాః కవిత్వాన్ ప్రతిద్వం
ద్వమాకర్ణ్య సోమనాథాఖ్యకవేర్ముఖం విచ్ఛాయమభవత్ । తతస్సదా
ష్ట్వా ద్రాజానం ప్రాహ। దేవ సౌసుకవిర్భవతి పరమనేన తదాపి వీక్షితాస్సి
రాజసభా - యతో దారిద్ర్యవారిధిరయం - అస్య చ జీర్ణమపి కౌపీనం నా
స్తి। తతో రాజా సోమనాథం ప్రాహ ॥ * ॥ నిరవద్యాని పద్యాని యద్యనా

థస్య కాకుతిః । భిక్షుణా కక్షనిక్షిప్తః కిమిక్షుర్నీరసో భవేత్ ॥ తతస్సన్తో ష్యతాంబూలం దత్వా రాజా సభాయా ఉదతిష్ఠత్ - తతస్సర్వే స్వగస్యవోష్ట్ర న్యమిత్యభిధాయ - అద్య విష్ణుకవేః కవిత్వమాకర్ణ్య సోమనాథేన సహ యుద్ధ మ్మన్యమకారి - తతస్సముత్థితా విద్వత్పరిషత్ - తతో విష్ణుకవిరేకం పద్యం పత్త్రే లిఖిత్వా సోమనాథకవిహస్తే దత్వా ప్రణమ్య గంతుమారభత - అత్రస భాయాం త్వమేవ చిరం నంద - తతో వాచయతి సోమనాథకవిః ॥ * ॥ ఏతే ష్వహో తరుణమారుతధూయమానదావానలైః కబలితేషు మహీరుహేషు । అంభో న చేజ్జలద ముంచసి మా విముంచ వజ్రం పునః క్షిపసి నిర్దయ కస్య హేతోః ॥ తతస్సోమనాథకవిః నిఖిలమపి పట్టకూలవస్త్రహిరణ్యమణితురం గమాదిసంపత్తిం కఛ్రవస్త్రావశేషం దత్తవాన్ - తతో రాజా మృగయార సప్రవృత్తో గచ్ఛన్ తం విష్ణుకవిమాలోక్య వ్యచింతయత్ - మయాస్మై భోజన మపి న ప్రదత్తం - మామనాదృత్య అయం సంపత్తిపూర్ణస్సన్ దేశం ప్రతియా స్యతి పృచ్ఛామి - విష్ణుకవే కుతః సంపత్తిః ప్రాప్తా - కవిరాహ ॥ * ॥ సోమనా థనరాజేంద్ర దేవత్వద్గృహభిక్షుణా - అన్యశోచ్యాని మే ప్రాప్తం ననుయికల్ప ద్రుమమాయితం ॥ రాజా పూర్వం సభాయాం శ్రుతస్య శ్లోకస్య అక్షరలక్షం దదౌ సోమనాథేన దయానర్ఘం తం తావదపి సోమనాథాయ దత్తవాన్ - సోమనా థః ప్రాహ ॥ కిసలయాని తతః కుసుమాని వా కృపఫలాని తథా వనవీరుధాం- అయమకారణ కారుణికో యవానతిరతి హా పయసాం నిపయోధరః ॥ తతః వి ష్ణుకవిస్సోమనాథదత్తేన రాజ్ఞా దత్తేన చ తుష్టవాన్ - తదా సీమంతః కవిః ప్రా హ ॥ * ॥ వహతి భువనశ్రేణీం శేషః ఫణాఫలకస్థితాం కమఠపతినా మధ్యే పృష్ఠం సదా స చ ధార్యతే । తమపి కురుతే క్రోడాధీనం పయోనిధిరాదరాత్ అహహ మహతాం నిస్సీమానశ్చరిత్రవిభూతయః ॥ కదాచిత్సోఽధతలే రాజానమే త్య భృత్యః ప్రాహ - దేవ అఖిలేష్వపి కోశేషు యద్విత్తజాతమస్తి తత్సర్వం దేవేన కవిభ్యో దత్తం - పరం శుకోశగృహే ధనలేశోఽపి నాస్తి - కోపి కవిః ప్రత్య హం ద్వారి తిష్ఠతి - ఇతః పరం కవిర్విద్వాన్ వా కోపి రాజ్ఞే న జ్ఞాపయితవ్య ఇతి ము ఖ్యామాత్యేన దేవసన్నిధౌ విజ్ఞాపనీయమిత్యుక్తం - రాజా కోశస్థం సర్వం ద త్తమితి జానన్నపి ప్రాహ - అద్య ద్వారస్థం కవిం ప్రవేశయ - తతో విద్వానా గత్య స్వస్తీతి వదన్ ప్రాహ ॥ * ॥ నభసి నిరవలంబే సీదతా దీర్ఘకాలం త్వ దభిముఖవిసృష్టోత్తానచంచూపుటేన । జలధర జలధారా దూరతస్తావదా స్తాం ధ్వనిరపి మధురస్తే న శ్రుతశ్చాతకేన ॥ రాజా తదాకర్ణ్య - ధిగ్ధిగిత్యం

యద్విద్వాంసః కవయశ్చ ద్వారమాగత్య సీదంతీతి- తస్మై విప్రాయ సర్వా
ణ్యాభరణాన్యుత్తార్యాదదౌ- తతో రాజా కోశాధికారిణమాహూయాహ-
భాండారిక మమ రాజస్య గాథా మే పూర్వేషాంచ యే కోశాస్సంతి తేషాం
మధ్యే రత్నపూర్ణాన్ కలశానాహర- తతః కాశ్మీరదేశాన్ముచుకుందకవి
రాగత్య స్వస్తీత్యుక్త్వా ప్రాహ ॥*॥ త్వద్యశో జలధౌ భోజ నిమజ్జనభయా
దివ। సూర్యేందుబింబమిషతో ధత్తే కుంభద్వయం నభః॥ రాజా తస్మై ప్రత్య
క్షరం లక్షం దదౌ- పునః కవిరాహ ॥*॥ ఆసన్ కణానియావన్తి చాతకాశ్రూ
ణి తే బుధ। తావంతోపి త్వయోదారనముక్తా జలబిందవః ॥ తతస్స రాజా త
స్మై శతతురగానపి దదౌ - తతః భాండారికో లిఖతి ॥*॥ ముచుకుందాయ కవ
యే జాత్యాన శ్వాన్ శతం దదౌ । భోజః ప్రదత్తాం లక్షాపి తేనాసౌ యాచితః
పునః॥ తతో రాజా సర్వానపి వేశ్మ ప్రేషయిత్వాంతర్గచ్ఛతి- తతో రాజ్ఞ
శ్చామరగ్రాహిణీ ప్రాహ ॥ * ॥ రాజన్ముంజకులప్రదీపసకలక్ష్మాపాల
చూడామణే యుక్తం సంచరణం తవాద్భుతమణిచ్ఛత్రేణ రాత్రావపి। మా
భూత్త్వద్వదనావలోకనవశాద్వ్రీడావనమ్రశ్శశీ మాభూచ్చేయమరుం
ధతీ భగవతీ దుశ్శీలతాభాజనం ॥ రాజా తస్యై ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ- అన్య
దా కుండినగరాద్గోపాలో నామ కవిరాగత్య స్వస్తిపూర్వకం ప్రాహ*త్వ
చ్చిత్తే భోజ నిర్వ్యాజం ద్వయం తృణకణాయతే - క్రోధే విరోధినాం సైన్యం
ప్రసాదే కనకోచ్చయః ॥ రాజా శ్రుత్వాపి తూష్ణీం న దాస్యతి రాజపురుషైః స
హ చర్చాం కుర్వాణ స్తిష్ఠతి- తతః కవిః వ్యచింతయత్ - కిము రాజ్ఞో నాశ్రా
వి- తతః క్షణేన సమున్నతమేవావలోక్య రాజానం కవిరాహ॥*॥ హే పాథో
ధయ ధోన్నతం హి భవతా దగ్ధాస్తృతా స్సర్వతః మన్యే ధీర తథా కరిష్య
సి ఖలు క్షీరాబ్ధి తుల్యం రసః । కిం త్వేష క్షణ తేన హి క్షణమపి గ్రీష్మోష్మణా
వ్యాకులః పాఠీనాదిగణ స్త్వదేకశరణ స్తద్వస్తావత్క్రియత్ ॥ రాజా
కవిహృదయం విజ్ఞాయ గోపాలక వేదారి ద్రాక్ష్యగ్నినాని తాం తం దగ్ధోసీతి వ
దన్ షోడశ మణీననర్ఘ్యాన్ షోడశ దంతీ దాతింశ్చ దదౌ - ఏకదా రాజా ధా
రానగరే విచరన్ క్వచిచ్ఛివాలయే ప్రసుప్తం పురుషద్వయమపశ్యత్ - త
యో రేకో విగతనిద్రో వక్తి- అహో త్వం మమాస్తరాసన్న ఏవ- కస్త్వం
ప్రసుప్తోసి - జాగర్షి నో వా- తత స్త్వపర ఆహ విప్రప్రవణతోస్మి - అహ
మపి బ్రాహ్మణపుత్రః - త్వామత్ర ప్రథమరాత్రౌ శయానం వీక్ష్య ప్రదీప్తేచ

ప్రదీపైక మండలూపపీతాదిభిర్వ్యాఖ్యాణం జ్ఞాత్వా భవదాస్తరాసన్న
ఏవాహం ప్రసుప్తః ఇదానీం త్వద్గిరమాకర్ణ్య ప్రబుద్ధోస్మి - ప్రథమః ప్రా
హ- వత్స యదిత్వం ప్రణతోసి తతో దీర్ఘాయుర్భవ- వద- కుత ఆగమ్యతే
కిం తే నామ అత్ర చ కిం కార్యం- ద్వితీయః ప్రాహ- విప్ర భాస్కర ఇతి నామ
పశ్చిమ సముద్రతీరే ప్రభాసతీర్థ సమీపే వసతి స్మ తత్ర భోజస్య వితర
ణం బహుభిర్వ్యావర్ణితం తతో యాచితుమహమాగతః త్వం మమ వృద్ధ
త్వాత్పితృకల్పోసి- త్వమపి వద॥ స ఆహ- వత్స శాకల్య ఇతి మే నామ- మయా
ఏకశిలానగర్యా ఆగమ్యతే భోజం ప్రతి ద్రవిణాశయా వత్స త్వయా నుక్తమ
పి దుఃఖం త్వయి జ్ఞాయతే కీదృశం తద్వద - తతో భాస్కరః ప్రాహ - తా
త కిం బ్రవీమి దుఃఖం॥ * ॥ క్షుత్క్షామాః శిశవః శవా ఇవ భృశం మందాశయా
బాంధవా లిప్తా జర్ఝరఘర్ఘరీ జతులవైర్నో మాం తథా బాధతే। గేహి
న్యా త్రుటితాంశుకం ఘటయితుం కృత్వా సకాకుస్మితం కుప్యంతీ ప్రతివేశ్య
లోకగృహిణీం సూచిం యథా యాచితా॥ రాజా శ్రుత్వా సర్వాభరణాన్యు
త్తార్య తస్మై దత్వా ప్రాహ - భాస్కర సీదంత్యతీవ తే బాలాః ఝడితి దేశం
యాహి- తతః శాకల్యః ప్రాహ॥ * ॥ అత్యుగ్ధ్రతా వసుమతీ దళితో రివర్గః
క్రోడీకృతా బలవతా బలిరాజలక్ష్మీః - ఏకత్ర జన్మని కృతం యదనేన యూ
నా జన్మత్రయే తదకరోత్పురుషః పురాణః॥ తతో రాజా శాకల్యాయ లక్ష
త్రయం దత్తవాన్ - అన్యదా రాజా మృగయారసేన విచరన్ తత్ర పురస్స
మాగత హరిణ్యాం బాణేన విద్ధాయామపి విత్రాశయా కోపి కవిరాహ॥ * ॥
శ్రీభోజే మృగయాం గతేపి సహసా చాపే సమారోపితే ప్యాకర్ణాంతగతే
పి ముష్టిగళితే బాణేంగలగ్నేపి చ। స్థానాన్నైవ పలాయితం న చలితం నో
త్కంపితం నోత్ప్లుతం మృగ్యా మద్విషయం కరోతి దయితం కామోయ
మిత్యాశయా॥ రాజా తస్మై లక్షత్రయం ప్రయచ్ఛతి- అన్యదా సింహాసన
మలంకుర్వాణే శ్రీభోజనృపతౌ ద్వారపాల ఆగత్య ఆహ - దేవ జాహ్నవీతీ
రవాసినీ కాచన వృద్ధబ్రాహ్మణీ విదుషీ ద్వారి తిష్ఠతి - రాజా- ప్రవేశయ- తత
ఆగచ్ఛంతీం రాజా ప్రణమతి సా తం చిరంజీవేత్యుక్త్వాహ॥ * ॥ భోజప్రతా
పాగ్నిరపూర్వ ఏష జాగర్తి భూభృత్కటకస్థలీషు। యస్మిన్ ప్రవిష్టే రిపు
పార్థివానాం తృణాని రోహంతి గృహాంగణేషు॥ రాజా తస్యై రత్నపూ
ర్ణం కలశం ప్రయచ్ఛతి - తతో లిఖతి భాండారికః॥ * ॥ భోజేన కలశోద
త్తస్సువర్ణమణిసంభృతః। ప్రతాపస్తుష్టేన వృద్ధాయై రాజసంసది॥

అన్యదా దూరదేశాదాగతః కశ్చిచ్చోరో రాజానం ప్రాహ - దేవ సింహళ
దేశే మహాకాననే చాముండాలయే రాజకన్యా దృష్టా- సా చ మాం దృష్ట్వా
మాళవదేశ దేవస్య మహిమానం బహుధా శ్రుతం త్వమపి వదేతి పప్రచ్ఛ -
మయా చ తస్యై దేవగుణా వ్యావర్ణితాః- సా చాత్యంతతోషాచ్చందనత
రోర్నిరుపమం గర్భఖండం దత్వా యథాస్థానం ప్రపేదే - దేవగుణాభివ
ర్ణనప్రాప్తం తదేతద్గృహాణ - ఏతత్ప్రసృతపరిమళభరలోభ్యంగా భుజం
గాశ్చ సమాయాంతి - రాజా తద్గృహీత్వా తుష్టస్తస్మై లక్షం దత్తవాన్-
తతో దామోదరకవిస్తన్మిషేణ రాజానం స్తౌతి॥ *॥ శ్రీమచ్చందనవృక్షవ
న్తి బహవస్తే శాఖినః కాననే యేషాం సౌరభమాత్రకం నివసతి ప్రాయేణ పు
ష్పశ్రియా । ప్రత్యంగం సుకృతేన తేన శుచినా ఖ్యాతప్రసిద్ధాత్మనా - యో
సౌగంధగుణస్త్వయా ప్రకటితః క్వాసావిహ ప్రేక్ష్యతే ॥ రాజా స్తుతిం
బుద్ధ్వా లక్షం దదౌ - తతో ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ - దేవ కాచిత్సూత్ర
ధారీ స్త్రీ ద్వారి వర్తతే- రాజా ప్రవేశయ- తతస్సాగత్య రాజానం ప్రణమ
త్యాహ ॥ బలిః పాతాళనిలయో ధః కృతశ్చిత్రమత్ర కిం । అధః కృతో దివి
స్థోపి చిత్రం కల్పద్రుమస్త్వయా ॥ రాజా తస్యై ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ-తతః క
దాచిన్మృగయా పరిశ్రాంతః రాజా క్వచిత్సహకారతరోరధస్తాత్తిష్ఠతి స్మ. త
త్ర మల్లినాథాఖ్యః కవిరాగత్య ప్రాహ॥*॥ శాఖాశతశతవితతాస్సంతి కియం
తో న కాననే తరవః। పరిమళభరమిళదళికులదళితదళా శాఖినో విరళాః॥ త
తో రాజా తస్మై హస్తవలయం దదౌ- తత్రైవ ఆసీనే రాజ్ఞి కోపి విద్వానాగ
త్య స్వస్తీత్యుక్త్వా ప్రాహ - రాజన్ కాశీదేశమారభ్య తీర్థయాత్రయా
పరిభ్రామ్యతే దక్షిణదేశవాసినా మయా - రాజా త్వాదృశాం తీర్థవాసి
నాం దర్శనాత్కృతార్థోస్మి-స ఆహ- వయం మాంత్రికాశ్చ - రాజా వి
ప్రేషు సర్వం సంభావ్యతే- రాజా పునః ప్రాహ-విప్ర మంత్రవిద్యయా య
థా పరలోకే ఫలప్రాప్తిః తథా కిమిహలోకేప్యస్తి- విప్రః రాజన్ సరస్వతీ
చరణారాధనాద్విద్యావాప్తిరీశ్వరవిదితా-పరం ధనావాప్తిః భాగ్యాధీనా
*॥ గుణాః ఖలు గుణా ఏవ న గుణా భూతిహేతవః । ధనసంచయకర్త్రాణి
భాగ్యాని పృథగేవ హి॥ దేవ విద్యాగుణా ఏవ లోకానాం ప్రతిష్ఠాయై భవంతి
న తు కేవలం సంపదః ॥ దేవ ॥ * ॥ ఆత్మాయత్తే గుణగ్రామే నైర్గుణ్యం
వచనీయతా। దైవాయత్తేషు విత్తేషు పుంసాం కా నామ వాచ్యతా ॥ దేవ
మంత్రారాధనే ప్రతిహతా శక్తిస్స్యాత్ ॥ దేవ ఏకం కుతూహలం పశ్యమ

* ॥ అహంత్విందుంమన్యేత్వదరివిరహాక్రాంతతరుణీ కటాక్షోల్కాపాత
వ్రణకిణకళంకాంకితతనుం॥ రాజా తచ్ఛ్రుత్వా ప్రాహ- అహో మహా
భాగ కస్త్వమర్ధరాత్రే కోశగృహమధ్యే తిష్ఠసీతి। స ఆహ - దేవ అభయం
నో దేహీతి- రాజా తథేతి- తతో రాజానం స చోరః ప్రణమ్య స్వవృత్తాంత
మకథయత్ - తుష్టో రాజా చోరాయ దశ కోటీః సువర్ణస్యాష్టౌ మత్తాన్
గజేంద్రాంశ్చ దదౌ- తతః కోశాధికారీ ధర్మపత్రే లిఖతి ॥ * ॥ సతస్మైచో
రాయప్రతినిహంతవ్యాయప్రతిభయేప్రభుః ప్రీతః ప్రాదాదుపరితనపాదద్వ
యకృతే । సువర్ణానాం కోటీర్దశ దశనకోటిక్షతగిరీన్ గజేంద్రానప్యష్టౌ
మదముదితకూజన్మధులిహః ॥ తతః కదాచిద్ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ- దే
వ కౌపీనావశేషో విద్వాన్ ద్వారి వర్తత ఇతి రాజా- ప్రవేశయేతి - తతః ప్ర
విష్టస్స కవిర్భోజమాలోక్య అద్య మే దారిద్ర్యనాశో భవిష్యతీతి మత్వా తు
ష్టో హర్షాశ్రూణి ముమోచ - రాజా తమాలోక్య ప్రాహ - కవే కిం రోది
షీతి- తతః కవిరాహ- రాజన్ ఆకర్ణయ మద్గృహస్థితిం ॥ * ॥ అయే లా
జానుచ్చైః పథి వచనమాకర్ణ్య గృహిణీ శిశోః కర్ణౌ యత్నాత్సుపిహితవ
తీ దీనవదనా । మయి క్షీణోపాయే యదకృత దృశావశ్రుబహులే తదంతశ్శ
ల్యం మే త్వమసి పునరుద్ధర్తుముచితః ॥ రాజా శివ శివ కృష్ణ కృష్ణేత్యుదీర
యన్ ప్రత్యక్షరలక్షం దత్వా ప్రాహ. సుకవే త్వరితం గచ్ఛ గేహం - త్వద్గృ
హిణీ ఖిన్నా భూదితి- తతః కదాచిన్మృగయాపరిశ్రాంతో రాజా కస్యచి
న్మహావృక్షస్య ఛాయామాశ్రిత్య తిష్ఠన్నాస్తే తత్ర శాంభవదేవో నామ కవిః క
శ్చిదాగత్య రాజానం వృక్షమిషేణాహ ॥ * ॥ ఆమోదైర్మరుతో మృగాః
కిసలయోల్లాసైస్త్వచా తాపసాః పుష్పైః షట్చరణాః ఫలైశ్శకునయో ఘ
ర్మార్దితాశ్ఛాయయా। స్కంధైర్గంధగజాస్త్వయైవ విహితాః సర్వే
కృతార్థాస్తతః త్వం విశ్వోపకృతిక్షమోసి భవతా భగ్నాపదోన్యేమహీరు
హాః ॥ కించ ॥ * ॥ అవిదితగుణాపి సత్కవిభణితిః కర్ణేషు వమతి మధుధా
రాం। అనధిగతపరిమళాపి హరతి దృశం మాలతీమాలా॥ తాభ్యాం శ్లో
కాభ్యాం చ సంతుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ - అన్యదా శ్రీభోజః శ్రీ
మన్మహేశ్వరం నంతుం శివాలయమభ్యగాత్ - తదా కోపి బ్రాహ్మణో రా
జానం శివసన్నిధౌ ప్రాహ- దేవ॥ * ॥ అర్ధం దానవవైరిణా గిరిజయాప్యర్ధం
శివస్యాహృతం దేవేత్థం జగతీతలే పురహరాభావే సమున్మీలతి। గంగా సాగ
రమంబరం శశికలా నాగాధిపః క్ష్మాతలం సర్వజ్ఞత్వమధీశ్వరత్వ మగమ

త్త్వం మాం తు భిక్షాటనం॥ రాజా అక్షరలక్షం దదౌ - తతః కదాచిద్ద్వారపా
ల ఆగత్య ప్రాహ - దేవ కోఽపి విద్వాన్ ద్వారి తిష్ఠతీతి - రాజా - ప్రవేశయేతి-
తతః ప్రవిష్టో విద్వాన్ పఠతి॥ *॥ తృణానుప్యనుగృహ్ణాతి యం దృష్టిస్తేను రాగి
ణీ। ఈర్ష్యయైవ త్యజత్యాశు తం నరేంద్ర దరిద్రతా॥ రాజా లక్షం దదౌ-
పునరపి పఠతి కవిః॥ కేచిన్మూలాకులాశాః కతిచిదపి పునస్స్కంధసంబంధ
భాజః ఛాయాం కేచిత్ప్రపన్నాః ప్రపదమపి పరే పల్లవానన్నయంతి। అ
న్యే పుష్పాణి పాణౌ దధతి తదపరే గంధమాత్రస్య పాత్రం వాగ్వల్ల్యాః కింతు
మూర్ధా ఫలమహహ న హి ద్రష్టుమప్యస్య హస్తే॥ ఏతదాకర్ణ్య బాణః
ప్రాహ॥ *॥ పరిచ్ఛిన్నస్వాదోఽమృతగుడమధుక్షౌద్రపయసాం కదాచి
చ్చాభ్యాసాద్భజతి నను వైరస్యమధికం। ప్రియాబింబోష్ఠే వా రుచిరకవివా
క్యే ప్యనవధిర్నవానందః కోఽపి స్ఫురతి తు రసోఽసౌ నిరుపమః॥ తతో రాజా ల
క్షం దత్తవాన్ - తతః కదాచిత్ సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీభోజే ద్వార
పాల ఆగత్య ప్రాహ - దేవ వారాణసీ దేశాదాగతః కోఽపి భవభూతిర్నా
మ కవిః ద్వారి తిష్ఠతీతి- రాజా ప్రాహ ప్రవేశయేతి। తతః ప్రవిష్టోఽపి సభా
మగాత్ తతస్సభ్యాస్సర్వే తదాగమనేన తుష్టా అభవన్ - రాజా చ భవభూ
తిం ప్రేక్ష్య ప్రణమతిస్మ - స చ స్వస్తీత్యుక్త్వా తదాజ్ఞయోపవిష్టః భవభూతిః
ప్రాహ॥ దేవ॥ *॥ నారికేళం తేన ధునిమధుపాః పారిజాతప్రసూనైః నా
భ్యర్థ్యంతే తుహినరుచినా చంద్రికాయాం చకోరాః। అస్మద్వాఙ్మాధురి
మధురమాపద్య పూర్వావతారాః సోల్లాసాస్స్యుస్స్వయమిహ విబుధాః
కింముదాభ్యర్థనాభిః॥ నాస్మాకం శిబికా న కాపి కటకాద్యాలంక్రియాస
త్క్రియా నోత్తుంగస్తురగో న కశ్చిదనుగో నైవాంబరం సుందరం। కింతు క్ష్మా
తలవర్తిశేషవిదుషాం సాహిత్యవిద్యాజుషాం చేతస్తోషకరీ శిరోనతికరీ వి
ద్యానవద్యాస్తి నః॥ ఇత్యాకర్ణ్య బాణపండితపుత్రః ప్రాహ- అః పాపధ
రాధీశ సభాయాం మహాంకారం మాకృథాః॥ *॥ నిశ్వాసోఽపి న నిర్యాతి బాణే
హృదయవర్తిని। కిం పునః ప్రకటాటోపపదబద్ధా సరస్వతీ॥ తతో భవభూ
తిః పరాభవమసహమానః ప్రాహ॥ *॥ హాతా సాకృష్టా నాంకలెపయుప

దాసాంరచయితా జనస్స్వధాఘశ్చేదహహా కవినా వశ్యవచసా । భవే
దద్యశ్వో వాకిమిహ బహునా పాపినికలౌ ఘటానాం నిర్మాతుస్త్రిభువన
విధాతుశ్చ కలహః॥ పునరాహ - కాళిదాస కవేర్వాణీకదాచిన్మద్గిరా స
హా- కలయత్యద్య సామ్యం చేద్భిత్తాభిత్తా పదే పదే- తతః కాళిదాసః ప్రా
హ సఖే భవభూతే నమః కవిరసి- అత్ర కిముపవక్తవ్యం॥ *॥ ఏషా ధారేంద్ర
పరిషన్మహాపండితమండితా । అనయోరంతరం వేత్తి రాజా వాగీశసన్ని
భః॥ తచ్ఛ్రుత్వా రాజా ప్రాహ- యువాభ్యాం సత్యంతో వర్ణనీయ ఇతి॥
భవభూతిః ॥ *॥ ముక్తాభూషణమిందుబింబమభజన్వ్యాకీర్ణతారం నభః
స్మారం చాపమపేతచాపలమభూదిందీవరే ముద్రితే । వ్యాలీనం కలకంఠ
మందరణితం మందానిలైర్మందితం నిష్పందస్తబకా చ చంపకలతా ప్రా
భూన్నజానే తతః॥ తతః కాళిదాసః ప్రాహ ॥ *॥ స్విన్నం మండలమైంద
వం విలులితం స్రగ్భారసద్గంధవత్ ప్రాగేవ ప్రథమాన కైతకశిఖాలీలాయితం
సుస్మితం । శాంతం కుండలతాండవం కువలయద్వంద్వం తిరోమీలితం పీతం
విప్రస్మీతకృతం సహితశో జానే కిమాసీదితి॥ రాజా కాళిదాసం ప్రాహ-
సుకవే భవభూతినా సహ సామ్యం తవ న వక్తవ్యం - భవభూతిరాహ - దేవ
కిమితి వారయసి- రాజా- సర్వప్రకారేణ విరసి- తతో బాణః ప్రాహ- రా
జన్ భవభూతికవిశ్చేత్ కాళిదాసో వక్తవ్యో వా - రాజా - బాణ కవే కాళి
దాసః కవిర్న కింతు పార్వత్యాః కశ్చిదవనౌ పురుషావతార ఏవ - తతో భవ
భూతిరాహ- దేవ కిమత్ర ప్రాశస్త్యం భాతి- రాజా ప్రాహ - భవభూతే
కిముపవక్తవ్యం ప్రాశస్త్యం - కాళిదాసశ్లోకే యతః కైతకశిఖాలీలాయితం
సుస్మితమితి పఠితం- తతో భవభూతిరాహ- దేవ పక్షపాతేన వదసీతి- తతః
కాళిదాసః ప్రాహ- దేవ అపఖ్యాతిర్మాభూత్ భువనేశ్వరీ దేవతాలయం
గత్వా తత్సన్నిధౌ తాం పురస్కృత్య ధటాయాం శోధనీయం త్వయా- తతో
భోజః సర్వకవిబృందవందితస్సన్ భువనేశ్వరీ దేవాలయం ప్రాప్య తత్ర తత్స
న్నిధౌ భవభూతిహస్తే ధటాం దత్వా శ్లోకద్వయం చ తుల్యపత్రద్వయే లిఖి
త్వా తులాయాం ముమోచ - తతో భవభూతిభాగే లఘుత్వే దృష్ట్వా తాం

ఈవదున్నతిం జ్ఞాత్వా దేవీ భక్తవరాధీనా సదసి తత్పరిభవో మాభూదితి
స్వావతంస కల్హారమకరందం వామకరనఖాగ్రేణ గృహీత్వా భవభూతివ
త్రే చిక్షేప - తతః కాళిదాసః ప్రాహ ॥ అహో మే సౌభాగ్యం మమ చ భవ
భూతేశ్చ ఫణితిం ధటాయామారోప్య ప్రతిఫలతి తస్యాం లఘిమని । గిరాం
దేవీ సద్యః శ్రుతికలితకల్హారకలికామధూళీమాధుర్యం క్షిపతి పరిపూర్త్యై
భగవతీ - తతః కాళిదాసపాదయోః పతతి భవభూతిః - రాజానం చ విశేష
జ్ఞం మనుతేస్మ - తతో రాజా భవభూతికవయే శతమత్తగజాన్ దదౌ - అన్యదా
రాజా ధారానగరే రాత్రావేకాకీ విచరన్ కాంచన స్వైరిణీం సంకేతంగ
చ్ఛంతీం దృష్ట్వా పప్రచ్ఛ - దేవి కా త్వం మేకాకినీ మధ్యరాత్రే క్వ గచ్ఛసీతి - త
తశ్చతురా స్వైరిణీ పాతం రాత్రౌ విచరంతం శ్రీభోజం నిశ్చిత్య ప్రాహ ॥ *॥
త్వత్తో పి విషమో రాజన్ విషమేషుః క్షమాపతే। శాసనం యస్య రుద్రాద్యాః
దాసవన్మూర్ధ్ని కుర్వతే ॥ తతః తుష్టో రాజా దోర్దండాదాదాయ అంగ
దం వలయం చ తస్యై దత్తవాన్ - సా చ యథాస్థానం ప్రాప - తతో వత్మని గ
చ్ఛన్ క్వచిద్గృహే ఏకాకినీం రుదంతీం నారీం దృష్ట్వా కిమర్థమర్ధరాత్రే
రోదితి కిం దుఃఖమేతస్యా ఇతి విచారయితుమేకమంగరక్షకం ప్రాహిణోత్ -
తతోంగరక్షకః పునరాగత్య ప్రాహ - దేవ మయా పృష్టా యదాహ తచ్ఛృ
ణు ॥ * ॥ వృద్ధో మత్పతిరేష మంచకగతః స్థూణావశేషం గృహం కాలో
యం జలదాగమః కుశలినీ వత్సస్య వార్తాపి నో। యత్నాత్సంచిత తైలబిందు
ఘటికా భగ్నేతి పర్యాకులా దృష్ట్వా గర్భభరాలసాం నిజవధూం శ్వశ్రూశ్చి
రం రోదితి ॥ తతః కృపావారిధిః క్షోణీపాలః తస్యై లక్షం దదౌ - అన్యదా
కొంకణదేశవాసీ విప్రః రాజ్ఞే స్వస్తీత్యుక్త్వా ప్రాహ ॥ * ॥ శుక్తిద్వయపు
టే భోజ యశోబ్ధౌ తవ రోదసీ। మన్యే తదుద్భవం ముక్తాఫలం శీతాంశుమం
డలం ॥ రాజా తస్మై లక్షం దదౌ - అన్యదా కాశ్మీర దేశాత్కోపి కోపీనావ
శేషో రాజనికటస్థకవీన్ కనకమాణిక్యపట్టదుకూలాలంకృతాన్ ఆలోక్య
రాజానం ప్రాహ ॥ *॥ నో పాణీ వరకంకణక్వణయుతౌ నో కర్ణయోః కుం
డలే తుభ్యం క్షీరధిదుగ్ధముగ్ధమహసీ నో వాససీ భూమణి। దంతస్తంభవికా

సికతాసశిబికానాశ్వోపివిశ్వోన్నతో రాజన్ రాజసభాసుభాషితకలాకౌశ
ల్యమేవాస్తినః॥ తతస్తస్మై రాజాలక్షందదౌ- అన్యదా రాజా రాత్రౌచం
ద్రమండలం దృష్ట్వా గదం తస్థ్నస్కళంకం వర్ణయతిస్మ॥ *॥ అంకం కేపిశశం
కిరేజలనిధేః పంకం పరే మేనిరే సారంగం కతిచిచ్చసంజగదిరే భూచ్ఛాయ
మైచ్ఛన్పరే॥ ఇతిరాజా పూర్వార్థం లిఖిత్వా కాళిదాసహస్తే దదౌ - త
తస్సతస్మిన్నేవక్షణే డుత్తరార్థం లిఖతికవిః॥ ఇందౌ యద్దళితేంద్రనీలశక
లశ్యామం దరీదృశ్యతే తత్సాంద్రం నిశిపీతమంధతమసం కుక్షిస్థమాచక్ష్మ
హే॥ రాజా ప్రత్యక్షరలక్షముత్తరార్థస్య దత్తవాన్ - తతః రాజా కాళి
దాసకవితావద్ధతిం వీక్ష్య చమత్కృతః పునరాహ - సఖే అకళంకం చంద్ర
మసం వ్యావర్ణయేతి - తతః కవిః పఠతి ॥ * ॥ లక్ష్మీక్రీడాతటాకద్యుతిధవ
ళగృహం దర్పణం దిగ్వధూనాం పుష్పం శ్యామాలతాయాస్త్రిభువనజయి
నోమన్మథస్యాతపత్రం । పిండీభూతం హరస్యస్మితమమరధునీ పుండరీకం
మృగాంకో జ్యోత్స్నాపీయూషవాపీ జయతిసితకరస్తారకాగోకులస్య ॥
రాజా పునః ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - ఏకదా కశ్చిద్ద్వారదేశాదాగతః వీణాకవి
రాహ॥ * ॥ తర్కవ్యాకరణాధ్వనీనధిషణో నాహం నసాహిత్యవిన్నోజా
నామి విచిత్రవాక్యరచనాచాతుర్యమత్యద్భుతం। దేవీకాపివిరించివల్లభసు
తాపాణిస్థవీణాకళక్వాణాభిన్నరవం తథాపికమపి బ్రూతేముఖస్థామమ॥
రాజా తస్మై లక్షం దదౌ- బాణః తస్య సులలితప్రబంధం శ్రుత్వా ప్రాహ-దే
వ। * ॥ మాతంగీమివ మాధురీం ధ్వనివిదో నైవస్పృశంత్యుత్తమాం వ్యుత్ప
త్తిం కులకన్యకామివ రసోన్మత్తానపశ్యంత్యమీ । కస్తూరీఘనసారసౌరభసు
హృద్వ్యుత్పత్తిమాధుర్యయోరోగః కర్ణరసాయనం సుకృతినః కస్యాపి
సంపద్యతే ॥ అన్యదా రాజా సీతాం ప్రాతః ప్రాహ - దేవి ప్రభాతం వ్యావ
ర్ణయేతి। సీతాప్రాహ॥ * ॥ విరళవిరళాస్స్థూలాస్తారాః కలావివసజ్జనా
మనఇవమునేస్సర్వత్రైవ ప్రసన్నమభూన్నభః । అపసరతిచ ధ్వాంతం చి
త్తాత్సతామివ దూరతః వ్రజతిచనిశా క్షిప్రం లక్ష్మీరనుద్యమినామివ ॥ రా
జా లక్షం దత్వా కాళిదాసం ప్రాహ - సఖే సుకవే త్వమపి ప్రభాతం వ్యావ

కాణామేతి. కాళిదాసః ॥ * ॥ అభూత్పింగా ప్రాచీ రసపతిరివ ప్రాశ్య కన
కం గతచ్ఛాయశ్చంద్రో బుధజన ఇవ గ్రామ్యసదసి । క్షణాత్క్షీణాస్తారా నృ
పతయ ఇవానుద్యమపరా న దీపా రాజంతే ద్రవిణరహితానామివ గుణాః ॥
జాత స్మై ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - అన్యదా ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ దేవ కా
పి మాలాకారపత్నీ ద్వారి తిష్ఠతీతి రాజా ప్రవేశయేతి - తతః ప్రవేశితా సా
చ నమస్కృత్య పపాఠ ॥ * ॥ సమున్నతఘనస్తనస్తబకచుంబితుంబీఫలక్వణ
న్మధురవీణయా విబుధలోకలోకం భ్రమం । త్వదీయముపగీయతే హరకిరీట
కోటిస్ఫురత్తుషారకరకందలీకిరణపూరగౌరం యశః ॥ రాజా అహో
మహతీపదపద్ధతిరితి తస్యై ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ - అన్యదా రాత్రౌ రాజా
ధారానగరే విచరన్ కస్యచిద్గృహే కామపి కామినీం ముసలోలూఖలపరాయ
ణాం దదర్శ - రాజా తాం తరుణీం పూర్ణచంద్రాననాం సుకుమారాంగీం
విలోక్య తత్కరస్థముసలం ప్రాహ - హే ముసల పతితస్యాః కరపల్లవస్పర్శే
నాపి త్వయి కిసలయం నాసీత్ తర్హి న సర్వథా కాష్ఠమేవ త్వమితి - తతో
రాజా ఏకం చరణం పపాఠ ॥ * ॥ ముసలకిసలయం తే తత్క్షణాద్యన్న జాతం ।
తతో రాజా ప్రాతస్సభాయాం సమాగతం కాళిదాసం ప్రతి ముసలకిసలయం
తే తత్ క్షణాద్యన్న జాతం ఇత్యపరిత్వాసుక వేత్యం చరణత్రయం పఠేత్యువా
చ - తతః కాళిదాసః ప్రాహ - జగతి విదితమేతత్కాష్ఠమేవాసి నూనం తదపి
చ కిల సత్యం కాననే వర్ధితోఽసి । నవకువలయనేత్రాపాణిసంగోత్సవేఽస్మి
న్ముసలకిసలయం తే తత్క్షణాద్యన్న జాతం ॥ తతో రాజా చరణత్రయస్య ప్రత్య
క్షరం లక్షం దదౌ - అన్యదా రాజా దీర్ఘకాలం జలకేళిం విధాయ పరిశ్రాన్త
స్తత్తీరస్థవటవిటపిచ్ఛాయాయాం నిషణ్ణః - తత్రైకశ్చిత్కవిరాగత్య ప్రాహ ॥
ఛన్నం సైన్యరజోభరేణ భవతః శ్రీభోజదేవ క్షమా రక్షాదక్షిణదక్షిణక్షి
తిపతిః ప్రేక్ష్యాంతరిక్షం క్షణాత్ । నిశ్శంకో నరపత్రపో నిరనుగో నిర్బాం
ధవో నిస్స్పృహో నిస్త్రీకో నిరపత్యకో నిరనుజో నిర్హాటకో నిర్గతః ॥ కించ ॥
* ॥ అకాండధృతమానసవ్యవసితోత్సవైః సారసైరకాండపటుతాండవై
రపి శిఖండినాం మండలైః । దిశస్సముపలోకితాస్సరసనిర్భరప్రోల్లసద్ఘ

వత్పృథువరూథినీరజనిభూరజశ్శ్యామలాః ॥ తతో రాజా లక్షద్వయం దత్వా-
తదానీమేవ తస్య శాఖాయామేకం కాకం రటంతం ప్రేక్ష్య కోకిలం చాన్య
శాఖాయాం కూజంతం వీక్ష్య దేవజయనామా కవిరాహ ॥ * ॥ నో చారూ చ
రణౌ న చాపి చతురా చంచూర్నవాచ్యం వచో నో లీలా చతురా గతిర్న చ
శుచిః పక్షగ్రహచ్ఛాయయంతవ । క్రూరకేంకృతినిర్భరాం గిరమిహస్థానే వృ
థైవోద్గిరన్ మూర్ఖధ్వాంక్ష న లజ్జసే వ్యవదృశం పాండిత్యమున్నాటయన్ ॥
తతః పనాం దేవజయకవినా కాకమిషేణ విరచితాం స్వగర్హణాం మన్య
మానస్తత్ స్పర్ధాళుః హరిశర్మనామకవిః కోపేనేష్యాపూర్వం
ప్రాహ ॥ * ॥ తుల్యవర్ణచ్ఛదైః కృష్ణః కోకిలైస్సహసంగతః । కేనవాఖ్యా
యతే కాకః స్వయం యది న భాషతే ॥ తతో రాజా తయోః హరిశర్మదేవ
జయయోః అన్యోన్యవైరం జ్ఞాత్వా మిథ ఆలింగనాదివస్త్రాలంకారాదిదా
నేన చ మిత్రత్వం వ్యధాత్ - అన్యదా రాజా యానమారుహ్య గచ్ఛన్ వర్త్మ
ని కంచిత్తపోనిధిం దృష్ట్వా తం ప్రాహ - భవాదృశానాం దర్శనం భాగ్యా
యత్తం భవతాం క్వస్థితిః - భోజనార్థం కేవా ప్రార్థ్యంత ఇతి ॥ తతస్స
రాజవచనమాకర్ణ్య తపోనిధిః ఆహ ॥ * ॥ ఫలం స్వేచ్ఛాలభ్యం ప్రతివనమ
ఖేదం క్షితిరుహాం పయః స్థానే స్థానే శిశిరమధురం పుణ్యసరితాం - మృదుస్ప
ర్శా శయ్యా సులలితలతాపల్లవమయీ సహంతే సంతాపం తదపి ధనినాం
ద్వారి కృపణాః ॥ రాజన్ వయం కమపి నాభ్యర్థయామః న గృహ్ణీమశ్చే
తి రాజా తుష్టో నమతి - తతః ఉత్తరదేశాదాగత్య కశ్చిద్రాజానం స్వ
స్తీత్యాహ - తం చ రాజా పృచ్ఛతి - విద్వన్ కుత్ర తే స్థితిరితి - విద్వానాహ ॥
* ॥ యత్రాంబు విందత్యమృతం అంత్యజాశ్చ సురేశ్వరాః । చింతామణి
శ్చ పాషాణాస్తత్ర నో వసతిః ప్రభో ॥ తదా రాజా లక్షం దత్వా ప్రాహ - కా
శీదేశే కా విశేషవార్తేతి - స ఆహ దేవ ఇదానీం కాచిదద్భుతవార్తా తత్ర
లోకముఖేన శ్రుతా - దేవా దుఃఖేన దీనా ఇతి - రాజా - దేవానాం కుతో
దుఃఖం విద్వన్ - స చాహ - నివాసః క్వాద్య నో దత్తో భోజేన కనకాచల-
ఇతి వ్యగ్రధియో దేవా భోజనార్తేతి నూతనా- తతో రాజా కుతూహలో

శ్యాతుష్టస్సన్ తస్మై పునః లక్షం దదౌ. తతో ద్వారపాలః ప్రాహ। దేవ శ్రీ
శైలాదాగతః కశ్చిద్విద్వాన్ బ్రహ్మచర్యనిష్ఠో ద్వారి వర్తత ఇతి. రాజా
ప్రవేశయేత్యాహ. తత ఆగత్య బ్రహ్మచారీ చిరంజీవేతి వదతి. రాజా తంపృ
చ్ఛతి. బ్రహ్మన్ బాల్య ఏవ కలికాలాననురూపం కింనామ వ్రతం తే. అస్వా
హాముపవాసేన కృశోసి. కస్యచిత్ బ్రాహ్మణస్యైకన్యాం తుభ్యం దాపయి
ష్యామి. త్వం చేద్గృహస్థనియమమంగీకరిష్యసీతి. బ్రహ్మచారీ ప్రాహ. దే
వత్వమీశ్వరస్త్వయా కిమసాధ్యం॥ *॥ సారంగాస్సుహృదో గృహం గిరిగు
హాశ్శాంతిః ప్రియా గేహినీ వృత్తిర్వన్యలతాఫలైర్నివసనం శ్రేష్ఠం తరూ
ణాం త్వచః. త్వద్ధ్యానామృతపూరమగ్నమనసాం యేషామియం నిర్వృ
తిః తేషామిందుకళావతంసయమినాం మోక్షేపి నో నస్పృహా। రా
జా. ఉత్థాయ పాదయోః పతతి ఆహ చ బ్రహ్మన్ మయా కిం కర్తవ్యమితి
స ఆహ దేవ వయం కాశీం జిగమిషవః తతః ఏకం విధేహి. యే త్వత్సదనే పండి
తవరాః తాన్ సర్వానపి సపత్నీకాన్ కాశీం ప్రతి ప్రేషయ తతోహం గోష్ఠీ
తృప్తః కాశీం గమిష్యామీతి రాజా తథా చక్రే తతస్సర్వే పండితవరాస్తదాజ్ఞ
యా ప్రస్థితాః. కాళిదాస ఏకో న గచ్ఛతిస్మ. తదా రాజా కాళిదాసం ప్రా
హ. సుకవే త్వం కుతో న గతోసీతి. తతః కాళిదాసో రాజానం ప్రాహ. దేవ
సర్వజ్ఞోసి॥ తే యాంతి తీర్థేషు బుధా యే శంభోర్దూరవర్తినః. యస్య
గౌరీశ్వరశ్చిత్తే తీర్థం భోజపరం హి సః. తతో విద్వత్సు కాశీం గతేషు రా
జా కదాచిత్సభాయాం కాళిదాసం పృచ్ఛతిస్మ. కాళిదాస అద్య కిమపి శ్రు
తం కిం త్వయేతి. స ఆహ. మేరౌ మందరకందరాసు హిమవత్సానౌ మహేం
ద్రాచలే కైలాసస్య శిలాతలేషు మలయప్రాగ్భారభాగేష్వపి. సహ్యా
ద్రావపి తేషు తేషు బహుశో భోజ శ్రుతం తే మయా లోకాలోకవిచారచా
రణగణైరుద్గీయమానం యశః॥ తతశ్చమత్కృతో రాజా ప్రత్యక్షరలక్షం దద
దౌ. తతః కదాచిద్రాజా విద్వద్బృందం నిర్గతం కాళిదాసం చ అనవరతవే
శ్యాలంపటం జ్ఞాత్వా వ్యచింతయత్. అహహ బాణమయూరప్రభృతయో
మదీయామాజ్ఞాం వ్యదధుః. అయం చ వేశ్యారసలంపటతయా మమాజ్ఞాం

నాద్రియతే - కింకుర్మ ఇతి - తతో రాజా ప్రచ్ఛన్నం కాళిదాసమపశ్యత్ -
తతస్తస్మిన్ రాజా వజ్ఞాం జ్ఞాత్వా కాళిదాసః అల్లాళదేశంగత్వా తద్దేశా
ధినాథం ప్రాప్య ప్రాహ - దేవమాళవేంద్రస్య భోజస్యాజ్ఞయా త్వద్దేశం
ప్రాప్తోహం కాళిదాస నామకవిరితి - తతో రాజా ఆసనే ఉపవేశ్య ప్రాహ
సుకవే భోజసభాయాం మహాకవైః పండితైస్సముదితశ్శాస్త్రే మహిమా - సు
కవే త్వాం సరస్వతీం వదంతి తతః కిమపి పఠేతి - తతః కాళిదాస ఆహ ॥ * ॥
అల్లాళక్షోణిపాల త్వదహితనగరే సంచరంతీ కిరాతీ కీర్ణాన్యాదాయర
త్నాన్యురుతరఖదిరాంగారశంకాకులాంగీ। క్షిప్త్వా శ్రీఖండఖండం తదుప
రిముకుళీభూతనేత్రా ధమంతీ శ్వాసామోదానుయాతైర్మధుకరనికరై
ర్ధూమశంకాం బిభర్తి ॥ తతస్తస్మై ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - తతః కదాచిద
ల్లాళరాజః కాళిదాసం పప్రచ్ఛ - సుకవే ఏకశిలానగరీం వ్యావర్ణయేతి - త
తః కవిరాహ ॥ * ॥ అపాంగపాతైరపదేశపూర్వైరేణీదృశామేకశిలాన
గర్యాం। వీథీషువీథీషు వినాపరాధం పదేపదే శృంఖలితా యువానః ॥ పున
శ్చ ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - పునశ్చ పఠతి కవిః - అంభోజపత్రాయతలోచనా
నాం అంభోధిదీర్ఘాస్విహ దీర్ఘికాసు। సమాగతానాం కుటిలైరపాంగై
రనంగబాణైః ప్రహతా యువానః ॥ పునశ్చ అల్లాళనృపః ప్రత్యక్షరలక్షం ద
దౌ - ఏవం తత్రస్థితః కాళిదాసః - అత్రాంతరే ధారానగర్యాం భోజం
ప్రాప్య ద్వారపాలః ప్రాహ - దేవ గూర్జరదేశాత్ మాఘనామా పండిత
వర ఆగత్య నగరాద్బహిరాస్తే తేన చ స్వపత్నీ రాజద్వారి ప్రేషితా - రాజా
తాం ప్రవేశయేత్యాహ తతో మాఘపత్నీ ప్రవేశితా సా రాజహస్తే పత్రం
ప్రాయచ్ఛత్ రాజా తదాదాయ వాచయతి ॥ * ॥ కుముదవనమపశ్రి శ్రీమ
దంభోజషండం త్యజతి ముదముళూకః ప్రీతిమాంశ్చక్రవాకః - ఉదయమ
హిమరశ్మిర్యాతి శీతాంశురస్తం హతవిధిలసితానాం హీ విచిత్రో విపా
కః॥ ఇతి రాజా తదద్భుతం ప్రభాతవర్ణనమాకర్ణ్య లక్షత్రయం దత్వా మా
ఘపత్నీమాహ - మాతరిదం భోజనాయ దీయతే - ప్రాతరహం మాఘపండిత
మాగత్య నమస్కృత్య పూర్ణమనోరథం కరిష్యామీతి - తతస్సా తదాదాయ

గచ్ఛంతీ యాచకానాంముఖాత్స్వ భర్తుశ్శారదచంద్ర కిరణగౌరాన్గుణా
న్శ్రుత్వా తేభ్యపవధనమఖిలంభోజదత్తం దత్తవతీమాఘపండితంస్వ
భర్తారమాసాద్యప్రాహ-నాథ రాజ్ఞాభోజేనాహంబహుమానితాధనం
సర్వంయాచకేభ్యస్త్వద్గుణానాకర్ణ్యదత్తవతీ-మాఘః ప్రాహ-దేవిసా
ధుకృతం-పరమేతేయాచకాస్సమాయాంతికిల తేభ్యఃకిందేయమితి-తతో
మాఘపండితంవస్త్రావశేషంజ్ఞాత్వాకోప్యర్థీ ప్రాహ॥ *॥ ఆశ్వాస్యప
ర్వతకులంతపనోష్ణతప్తముద్దామదావవిధురాణిచకాననాని। నానానదీన
దశతానిచపూరయిత్వారిక్తోసియజ్జలదసైవతవోత్తమశ్రీః - ఇత్యేతదాక
ర్ణ్యమాఘఃస్వపత్నీమాహ॥దేవి॥ *॥ అర్థానసంతినచముంచతిమాందు
రాశాత్యాగేరతింవహతిదుర్లలితంమనోమే। యాచ్ఞాచలాఘవకరీస్వవ
ధేచపాపంప్రాణాస్స్వయంవ్రజతకింపరిదేవనేన॥దారిద్ర్యానలసంతా
పశ్శాంతస్సంతోషవారిణా। యాచకాశావిఘాతాంతర్దాహః కేనోప
శామ్యతీతి - తతస్తదామాఘపండితస్యతామవస్థాంవిలోక్యసర్వే యాచ
కాః యథాస్థానంజగ్ముః - ఏవంతేషుయాచకేషుయథాయథంగచ్ఛత్సు
మాఘఃప్రాహ॥ *॥ వ్రజతవ్రజతప్రాణాఅర్థిభిర్వ్యర్థతాంగతైః। ప
శ్చాదపిచగంతవ్యంక్వసార్థఃపునరీదృశః॥ ఇతివిలపన్ మాఘపండితఃపర
లోకమగాత్-తతోమాఘపత్నీస్వామినిపరలోకంగతేసతిప్రాహ॥ *॥
సేవంతేస్మగృహంయస్య దాసవద్భూభుజస్సదా - సస్వభార్యాసహా
యోయంమ్రియతేమాఘపండితః॥ తతోరాజామాఘంవిపన్నం జ్ఞాత్వాని
జనగరాద్విప్రశతావృతఃమానీరాత్రావేవతత్రాగాత్-తతోమాఘపత్నీ
రాజానంవీక్ష్యప్రాహ- రాజన్యతఃపండితవరస్త్వద్దేశంప్రాప్తఃపర
లోకమగాత్ తతోస్యకృత్యశేషంసమ్యగారాధనీయంభవతేతి - తతోరా
జామాఘంవిపన్నంనర్మదాతీరంనీత్వా యథోక్తేనవిధినాసంస్కారమక
రోత్- తత్రచమాఘపత్నీవహ్నింప్రవిష్టా- తస్యాశ్చపుత్రవత్సర్వంచక్రే
భోజః - తతోమాఘేదివంగతేరాజాశోకాకులోవిశేషేణకాళిదాసవి
యోగేనచపండితానాంప్రవాసేనకృశోభూద్దినేదినేబహుళపక్షశశీవ -
తతోమాత్యైర్విమృశ్యచింతితం- అల్లాళదేశేకాళిదాసోవసతీతిస్మిన్నాగ

తేరాజాసుఖీభవిష్యతీతి - ఏవంవిచార్యామాత్యైః పత్రికిమపిలిఖిత్వా తత్
త్పత్రంచైకస్యామాత్యస్యహస్తేదత్వాప్రేషితం - సకాలక్రమేణ కాళిదా
సమాసాద్యరాజ్ఞోమాత్యైః ప్రేషితోస్మీతినత్వాతత్ పత్రందత్తవాన్-
తత స్తత్ కాళిదాసోవాచయత్ ॥ * ॥ నభవతిసభవతినచిరంభవతిచిరంచే
త్ఫలేవిసంవాదీ। కోపస్సత్పురుషాణాంతుల్యః స్నేహేననీచానాం ॥ సహ
కారేచిరంస్థిత్వాసలీలంబాలకోకిల - తంహిత్వాద్యాన్యవృక్షేషువిచర
న్నవిలజ్జసే। కలకంఠయథాశోభాసహకారేభవద్గిరః । ఖదిరేవాపలాశే
వాకింతథాస్యాద్విచారయేతి ॥ తతః కాళిదాసః ప్రభాతేతంభూపాలమా
పృచ్ఛ్యమాళవదేశమాగత్యరాజ్ఞః క్రీడోద్యానేస్థితః- తతోరాజాచతత్రా
గతంజ్ఞాత్వాస్వయం గత్వామహతా పరివారేణ తమానీయసమ్మానిత
వాన్-తతః క్రమేణవిద్వన్మండలేచసమాయాతే సా భోజపరిషత్ప్రాగివ
రేజే - తతస్సింహాసనమలంకుర్వాణంభోజంద్వారపాలః - ఆగత్యప్రణ
మ్యాహ-దేవకోపివిద్వాన్ జాలంధరదేశాదాగత్యద్వార్యాస్తఇతి-రాజా
ప్రవేశయేత్యాహ- సచవిద్వానాగత్యసభాయాంతథావిధంరాజానంజగ
న్మాన్యాన్ కాళిదాసాదీన్ కవిపుంగవాంశ్చవీక్ష్యబద్ధజిహ్వ ఇవాజాయ
త-సభాయాంకిమపితస్యముఖాన్ననిస్సరతి- తదారాజ్ఞోక్తం- విద్వన్ కిమ
పిపఠేతి- సఆహ - ఆరనాళగళదాహశంకయామన్ముఖాదపగతాసరస్వతీ_
తేనవైరికమలాకచగ్రహవ్యగ్రహస్తనకవిత్వమస్తిమే - రాజాతస్మైమహీ
షీశతందదౌ-అన్యదారాజాకౌతుకాకులస్సీతాంప్రాహ-దేవిసురతంపఠే
తి-సీతాప్రాహ ॥ * ॥ సురతాయనమస్తస్మైజగదానందహేతవే-అనుషం
గిఫలంయస్యభోజరాజభవాదృశాం॥ తతస్తుష్టోరాజాతస్యైహారందదౌ-
తతోరాజాచామరగ్రాహిణీంవేశ్యామవలోక్యకాళిదాసంప్రాహ - సుక
వేవేశ్యామేనాంవర్ణయేతి- తామవలోక్యకాళిదాసః ప్రాహ॥ * ॥ కచ
భారాత్కుచభారఃకుచభారాద్భీతిమేతికచభారః - కచకుచభారాజ్జఘ
నంకోయంచంద్రాననేచమత్కారః ॥ భోజస్తుష్టస్సన్ స్వయమపిపఠతి॥ వ
దనాత్పదయుగళీయం వచనాదధరశ్చదంతపంక్తిశ్చ - కచతఃకుచయుగళీ
యంలోచనయుగళంచమధ్యతస్త్రసతి॥ అన్యదాభోజోధారానగరేఏకా

శివిచరన్ కస్యచిద్విప్రవరస్యగృహంగత్వా తత్రకాంచనపతివ్రతాంస్వాం
కేశయానంభర్తారముద్వహంతీమపశ్యత్ తతఃతస్యాశ్శిశుస్సముత్థితః జ్వా
లాయాస్సమీపమగచ్ఛత్ - ఇయంచపతిధర్మపరాయణాస్వపతింనోత్థాప
యామాస-తతశ్శిశుంచవహ్నౌపతంతంనాగృహ్ణాత్ - రాజాచాశ్చర్యము
పలోక్యాతిష్ఠత్ - తతస్సాపతిధర్మపరాయణావైశ్వానరముప్రార్థయ
త్ - యజ్ఞేశ్వరత్వంసర్వకర్మణాంసాక్షీసర్వధర్మజ్ఞజానాసి- మాంపతిధ
ర్మపరాధీనాంశిశుమగృహ్ణంతీంచజానాసి - అతోమదీయశిశుమనుగ్రహీ
తుందత్తుస్త్వంమాదహేతి - తతశ్శిశుర్యజ్ఞేశ్వరంప్రవిశ్యతేంచహస్తేనగృ
హీత్వార్ధఘటికావద్యంతంతత్రైవాతిష్ఠత్ -తతోనారోదీత్ ప్రసన్నము
ఖశ్చశిశుః-సాచధ్యానాయత్తాతిష్ఠత్ - తతోయదృచ్ఛయాసముత్థితేభ
ర్తరిసాఝటితిశిశుంజగ్రాహ- తంచపరమధర్మమాలోక్యవిస్మయావిష్టో
నృపతిరాహ- అహోమమభాగ్యంకస్యాస్తియదీదృశ్యఃపుణ్యస్త్రియో
పిమన్నగరమధివసంతీతి ॥ తతఃప్రాతస్సభాయామాగత్యసింహాసనేఉప
విష్టఃరాజాకాళిదాసంప్రాహ - సుకవేమహదాశ్చర్యం మయాపూర్వే
ద్యూరాత్రౌదృష్టమస్తీత్యుక్త్వారాజాపఠతి॥ * ॥ హుతాశనశ్చందనపంక
శీతలఇతి- కాళిదాసస్తతశ్చరణత్రయంఝటితిపఠతి ॥ *॥ సుతంపతంతం
ప్రసమీక్ష్యపావకేనబోధయామాస పతింపతివ్రతా - తదాభవత్తత్పతిభ
క్తిగౌరవాత్ హుతాశనశ్చందనపంకశీతలః - రాజాచస్వాభిప్రాయమా
లోక్యవిస్మితఃతమాలింగ్యపాదయోఃపతతిస్మ - ఏకదాగ్రీష్మకాలేరాజా
అంతఃపురేవిచరన్ఘర్మతాపతప్తఃఆలింగనాదికమకుర్వాణాభిస్సహాస
రసల్లాపాద్యుపచారమనుభూయతత్రైవసుప్తః - తతఃప్రాతరుత్థాయ
రాజాసభాంప్రవిష్టఃకుతూహలాత్పఠతి ॥ *॥ మరుదాగమవార్తయాపి
శూన్యేసమయేజాగ్రతిసంప్రవృద్ధతాపే । భవభూతిరాహ॥ * ॥ ఉరగీశి
శవేబుభుక్షవేహ్యామదిశత్ఫూత్కృతిమానసానిలేన-రాజాప్రాహ- భవ
భూతేలోకోక్తిస్సమ్యగుక్తేతి॥తతోపాంగేనరాజాకాళిదాసంపశ్యతి- త
తస్సఆహ ॥ * ॥ అబలాసువిలాసినోన్వభూవన్నయనైరేవనవోపగూహ
నాని-తదారాజాస్వాభిప్రాయంజ్ఞాత్వాతుష్టః కాళిదాసంవిశేషేణస

మ్మానితవాన్ - అన్యదామృగయాపరవశోరాజా అత్యంతమార్తః కస్య
చిత్సరోవరస్యతీరే బిసబ్ఛాయస్య జంబూవృక్షస్యమూలముపావిశత్ -
తత్రశయానేరాజ్ఞి జంబ్వా ఉపరిబహుభిః కపిభిః జంబూఫలానిసర్వాణ్య
పిచాలితాని - తానిసశబ్దంపతితానిపశ్యన్ ఘటికామాత్రంస్థిత్వాశ్రమంప
రిహృత్యోత్థాయతురంగమవరమారుహ్యగతః - తతస్సభాయాంరాజాపూ
ర్వానుభూతకపిచలితఫలపతనరవమనుకుర్వన్ సమస్యామాహ ॥ * ॥ గు
ళుగుగ్గుళుగుగ్గుళు - తతఆహ కాళిదాసః ॥ * ॥ జంబూఫలానిపక్వానిపతంతి
విమలేజలే - కపికంపితశాఖాభ్యోగుళుగుగ్గుళుగుగ్గుళు - రాజాతుష్టఆహ -
సుకవే అదృష్టమపివర్ణయసి కథంజానాసి - సాతూచ్ఛారదాసీతిము
హుర్ముహుః పాదయోఃపతతిస్మ - ఏకదాధారానగరే ప్రచ్ఛన్నవేషఃవిచ
రన్కస్యచిద్వృద్ధబ్రాహ్మణస్య గృహంరాజా మధ్యాహ్నసమయే గచ్ఛన్
తత్రతిష్ఠతిస్మ - తదావృద్ధవిప్రోవైశ్వదేవంకృత్వా కాకబలింగృహీత్వాగృహా
న్నిర్గత్యభూమౌజలశుద్ధాయాంనిక్షిప్యకాకమాహ్వాయతిస్మ - తత్రహస్తవి
స్ఫాలనేనహోహోతిశబ్దేనచ కాకాస్సమాయాతాః - తత్రకశ్చిత్కాకస్తారం
రారటీతిస్మ - తచ్ఛ్రుత్వా తత్పత్నీతరుణీభీతేవహస్తంస్వోరసి నిధాయఅ
యేమాతఇతిచక్రంద ॥ తతోబ్రాహ్మణఃప్రాహ - ప్రియేసాధుశీలే కిమర్థం
బిభేషీతి - సాప్రాహ - నాథమాదృశీనాంపతివ్రతాస్త్రీణాంక్రూరధ్వనిశ్ర
వణంసహ్యంవా - సాధుశీలేతథాభవేదేవేతివిప్రఆహ - తతోరాజాత
చ్చరితంసర్వందృష్ట్వావ్యచింతయత్ - అహోబతఇయంతరుణీమశ్లీలా
మానం - యతోనివ్యాజంబిభేతి - స్వపాతివ్రత్యంస్వయమేవకీర్తయ
తిచ - నూనమియంవిభిన్నా సతీ అత్యంతందారుణం కర్మరాత్రౌకరోత్యే
వ - ఏవంనిశ్చిత్యరాజాతత్రైవరాత్రౌవంతపిహిత ఏవాతిష్ఠత్ - అథనిశీ
థే భర్తరి సుప్తేసామాంస పేటికాంవేశ్యాకరేణ వాహయిత్వానర్మ
దాతీరమగచ్ఛత్ - రాజాప్యాత్మానంగోపయిత్వానుగచ్ఛతిస్మ - తతస్సాన
ర్మదాంప్రాప్యతత్రసమాగతానాం గ్రాహాణాంమాంసం దత్వానదీంతీ
ర్త్వా అపరతీరస్థేన శూలాగ్రారోపితేన స్వమనోరమేణ సహావమతే
స్మ తచ్చరిత్రందృష్ట్వారాజాగృహం సమాగత్య ప్రాతస్సభాయాంకా

కాళిదాసమాలోక్య ప్రాహ - సుకవే శృణు ॥ * ॥ దివాకరకరాద్భీతా
తతః కాళిదాస ఆహ ॥ * ॥ రాత్రౌ తరతి నర్మదాం - తతస్తుష్టో రాజా పు
నః ప్రాహ ॥ * ॥ తత్ర సంతి జలే గ్రాహాః - తతః కవిరాహ - మమాజ్ఞాస్తై
వసుందరీ - తతో రాజా కాళిదాసస్య పాదయోః పతతి ॥ ఏకదా ధారానగ
రే విచరన్ వేశ్యావీథ్యాం రాజా కంతుకలీలా తత్పరాం తద్భ్రమణ వేగేన
పాద పతితావతంసాం కాంచనసుందరీం దృష్ట్వా సభాయామాహ ॥ కం
తుకం వర్ణయంతు కవయ ఇతి ॥ తదా భవభూతిరాహ ॥ * ॥ విదితం నను కం
తుక తే హృదయం ప్రమదాధరసంగమలుబ్ధ ఇవ - వనితాకరతామరసాభి
హతః పతితః పతితః పునరుత్పతసి - తతో వరరుచిః ప్రాహ ॥ * ॥ ఏకోపి త్ర
య ఇవ భాతి కందుకోయం కాంతాయాః కరతలరాగరక్తరక్తః - భూమౌ
తచ్చరణనఖాంశుగౌరగౌరః ఖస్థః సన్నయనమరీచినీలనీలః ॥ తతః కాళిదా
స ఆహ ॥ * ॥ పయోధరాకారధరో హి కందుకః కరేణ రోషాదభిహన్యతే ము
హుః - ఇతీవ నేత్రాకృతిభీతముత్పలం స్త్రియః ప్రసాదాయ పపాత పాద
యోః - తదా రాజా తుష్టః త్రయాణామక్షరలక్షం దదౌ - విశేషేణ చ కాళి
దాసమదృష్టావతంసకుసుమ పతనబోద్ధారం సమ్మానితవాన్ - తతః కదా
చిచ్చిత్రకర్మావలోకనతత్పరః రాజా చిత్రలిఖితం మహావిశేషం దృష్ట్వా న
వ్యల్లిఖితమిత్యవదత్ తదా కశ్చిచ్ఛివశర్మా నామ కవిః శేషమిషేణ
రాజానం స్తౌతి ॥ * ॥ అనేకఫణినస్సంతి భేకభక్షణతత్పరాః - ఏక ఏవ హి
శేషోయం ధరణీధరణక్షమః - తదా సింరాజా తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వా తస్మై
లక్షం దదౌ - కదాచిద్ధేమంతకాలే సమాగతే జ్వలంతీం హసంతీం సంసేవ
యన్ రాజా కాళిదాసం ప్రాహ - సుకవే హసంతీం వర్ణయేతి ॥ తతః సుక
విరాహ - కవిమతిరివ బహులోహా సుఘటితచక్రా ప్రభాతవేళేవ - హర
మూర్తిరివ హసంతీ భాతి విధూమానలోపేతా - రాజా అక్షరలక్షం దదౌ -
ఏకదా భోజరాజోంతర్గృహే భోగార్హాన్ స్తుల్యగుణాశ్చతస్రో నిజాంగ
నా అపశ్యత్ - తాసు కుంతలేశ్వరపుత్ర్యాం పద్మావత్యాం ఋతుస్నా
నం అంగ రాజస్య పుత్ర్యాం చంద్రముఖ్యాం క్రమప్రాప్తిం కమలనా
మ్న్యాంచ ద్యూతపణజయలబ్ధప్రాప్తిం అగ్రమహిష్యాంచ లీలాదేవ్యాం

దూతీప్రేషణముఖేనాహ్వానంచ - ఏవంచతురోగుణాన్ దృష్ట్వా తేషుగుణే
ష్వన్యూనాధిక భావంరాజాన్యచింతయత్ - తత్రసర్వత్రదాక్షిణ్యనిధిః
రాజరాజః శ్రీభోజః తుల్యభావేనద్విత్రిఘటికాపర్యంతం విచింత్యవిశేషాన
వధారణేననిద్రాంగతః ప్రాతశ్చోత్థాయకృతాహ్నికస్సభామగాత్ - తత్ర
చసింహాసనమలంకుర్వాణశ్శ్రీభోజః సకలవిద్వత్కవిమండలమండనంకా
ళిదాసమాలోక్యసుకవేఇమాంత్ర్యక్షరోనతురీయచరణాంసమస్యాంశృణు
ఇత్యుక్త్వాపఠతి ॥ * ॥ అప్రతిపత్తిమూఢమనసాద్విత్రాఃస్థితానాడికాః ఇతి
పఠిత్వారాజాకాళిదాసమాహ - సుకవేఏతస్సమస్యాపూరణంకుర్వితితతః
కాళిదాసః తస్యహృదయంకరతలామలకవత్ప్రపశ్యన్ త్ర్యక్షరాధికచరణ
త్రయవిశిష్టాంతాంసమస్యాంపఠతి ॥ దేవ ॥ స్నాతాతిష్ఠతికుంతలేశ్వరసు
తావారోంగరాజస్వసుః ద్యూతేరాత్రిరియంజితాకమలయాదేవీప్రసా
ద్యాధునా - ఇత్యంతఃపురసుందరీజనగుణేన్యూనాధికంధ్యాయతాదేవేనా
ప్రతిపత్తిమూఢమనసాద్విత్రాస్స్థితానాడికాః - తదారాజాస్వహృద
యమేవజ్ఞాతవతః కాళిదాసస్యపాదయోఃపతతిస్మ - కవిమండలంచచమ
త్కృతమజాయత - ఏకదారాజాధారానగరేవిచరన్ క్వచిత్పూర్ణకుం
భంధృత్వాసమాయాంతీంపూర్ణచంద్రాననాంకాంచిద్దృష్ట్వాతత్కుం
భజలేశబ్దంచకంచనశ్రుత్వాసమాయాంతీం పూర్ణచంద్రాననాంకాం
చిద్దృష్ట్వాతత్కుంభజలే శబ్దంచకంచనశ్రుత్వామానసమేవతస్యాఃకంఠగ్ర
హేయంఘటఃరతికూజితమివ కూజతీతిమన్యమానః సభాయాంకాళిదా
సంప్రాహ ॥ * ॥ కూజితంరతికూజితమితి - కవిరాహ ॥ * ॥ విదగ్ధేసుముఖేర
క్తేనితంబోపరిసంస్థితే - కామిన్యాశ్లిష్టసుగళే కూజితంరతికూజితం - తదా
తుష్టోరాజాప్రత్యక్షరలక్షందదౌ - ననామచ - ఏకదానర్మదానద్యాంమహా
ప్రహదేజాలకైరేకఃశిలాఖండః ఈషద్భ్రంశితాక్షరః కశ్చిద్దృష్టః - తైశ్చపరి
చింతితం - ఇదమత్రలిఖితమివకించిద్భాతిన్యూనమిదంరాజనికటంనేయమితి
బుద్ధ్యాభోజసదసిసమానీతం - తదాకర్ణ్యభోజఃప్రాహ - పూర్వంభగవ
తాహనుమతాశ్రీమద్రామాయణంకృతం - తదత్రహ్రదేనూతనైఃప్రక్షిపి
తమితిశ్రుతమస్తితతః - కిమిదంలిఖితమిత్యవశ్యంవిచార్యమితిక్షిప్తానాం

ర్వ్యజతుపరీక్షయా క్షరాణిపరిజ్ఞాయపఠతి - తత్రచరణద్వయమానుపూ
ర్వ్యేణలబ్ధం॥ * ॥ అయిఖలువిషమఃపురాకృతానాంభవతిహిజంతుషుకర్మ
ణాంవిపాకః। తతోభోజఃప్రాహ-ఏతస్యపూర్వార్థంకథ్యతామితి - త
దాభవభూతిరాహ ॥ * ॥ క్వనుకులమకళంకమాయతాక్ష్యాఃక్వనురజనీ
చరసంగమాపవాదః - తతోభోజస్తత్రధ్వనిదోషం మన్వానస్తదేవపూ
ర్వార్థమన్యథాపఠతిస్మ ॥ * ॥ క్వజనకతనయాక్వరామజాయాక్వచ
దశకంధరమందిరేనివాసః-అయిఖలువిపాకః॥ తతఃభోజఃకాళిదాసంప్రా
హ-సుకవేత్వమపికవిహృదయంపఠేతి॥ సఆహ ॥ శివశిరసిశిరాంసియాని
రేజుఃశివశివతానిలుఠంతిగృధ్రపాదైః॥ అయిఖలువిపాకః- తతస్తస్యశిలా
ఖండస్యపూర్వపుటేజతుశోధనేనకాళిదాసపఠితమేవ దృష్ట్వారాజాభృ
శంతుతోష- కదాచిద్భోజేనవిలాసార్థంనూతనగృహాంతరంనిర్మితం-
తత్రగృహాంతరే గృహప్రవేశాత్పూర్వమేవకశ్చిద్బ్రహ్మరాక్షసఃప్రవిష్టః
సచరాత్రౌతత్రయేవసంతితాన్ భక్షయతితతోమాంత్రికాన్‌సమాహూ
యతదుచ్చాటనాయరాజాజ్ఞాపితేస్మ- సచఆగచ్ఛన్నేవమాంత్రికానేవ
భక్షయతి - కించస్వయంకవిత్వాదికం పూర్వాభ్యస్తమేవపఠతిస్థితి-
ఏవంస్థితేతత్రైవరక్షసిరాజా కథమస్యనివృత్తిరితివ్యచింతయత్ - తదా
కాళిదాసఃప్రాహ - దేవనూనమయంరాక్షసఃసకలశాస్త్రప్రవీణస్సుకవి
శ్చభాతి-అతస్తమేవతోషయిత్వాకార్యంసాధయామి-మాంత్రికాస్తిష్ఠం
తు -. మమమంత్రంపశ్యేత్యుక్త్వాస్వయంతత్రరాత్రౌగత్వా శేతేస్మతతః
ప్రథమయామేబ్రహ్మరాక్షసఃసమాగతః - సచపూర్వంపురుషందృష్ట్వా
ప్రతియామమేకైకాంసమస్యాంపాణినిసూత్రమేవపఠతి - యేనోత్తరం
తద్ధృదయంగతంనోక్తమయంనబ్రాహ్మణో తోహంతవ్యఇతి - నిశ్చిత్య
హంతి - తదానీమపిపూర్వవదయమపూర్వః పురుషఃఅతఃమయాసమ
స్యాపఠనీయానచేద్వక్తిసదృశముత్తరంతస్యాఃతదాహంతవ్యఇతిబుద్ధ్యా
పఠతి-సర్వస్యద్వేఇతి-తదాకాళిదాసఃప్రాహ ॥ సుమతికుమతీసంపదాప
త్తిహేతూ-ఇతితతస్సగతఃపునరపిద్వితీయయామేసమాగత్యపఠతి ॥ వృ
ద్ధోయూనా- ఇతి-తదాకవిరాహ-సహపరిచయాత్త్యజ్యతేకామినీభిఃఇతి

వృత్తిమేయామే స రాక్షసః పునస్సమాగత్య పఠతి ॥ ఏకో గోత్రే ఇతి- తతః కవి
రాహ- ప్రభవతి పుమాన్ యః కుటుంబం బిభర్తి- తతస్తృతీయయామే ఆగ
త్య స రాక్షసః పఠతి- (స్త్రీ) పుంవచ్చ- ఇతి ॥ తతః కవిరాహ- ప్రభవతి యదా తద్ధి గే
హం వినష్టం ఇతి- తతస్స రాక్షసో యామచతుష్టయే స్వాభిప్రాయమేవ జ్ఞా
త్వా తుష్టః ప్రభాతసమయే సమాగత్య తమాశ్లిష్య ప్రాహ- సుకవే తుష్టోస్మి
కింతవాభీష్టమితి ॥ కాళిదాసః ప్రాహ- భగవన్నేతద్గృహం విహాయాన్యత్ర
గంతవ్యమితి- సోపి తథేతి గతః- అనంతరం తుష్టో భోజః కవిం బహుమానిత
వాన్- ఏకదా సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీభోజే సకలభూపాలశిరోమణౌ
ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ- దేవ దక్షిణదేశాత్కోపి మల్లినాథ నామా కవిః
కౌపీనావశేషో ద్వారి వర్తతే - రాజా ప్రవేశయేత్యాహ- తతః కవిరాగత్య
స్వస్తీత్యుక్త్వా తదాజ్ఞయా చోపవిష్టః- పఠతి ॥ * ॥ నాగో భాతి మదేన ఖం జల
ధరైః పూర్ణేందునా శర్వరీ శీలేన ప్రమదా జవేన తురగో నిత్యోత్సవైర్మం
దిరం - వాణీ వ్యాకరణేన హంసమిథునైర్నద్యస్సభా పండితైః సత్పుత్రేణ
కులం త్వయా వసుమతీ లోకత్రయం భానునా ॥ తతో రాజా ప్రాహ- విద్వన్
తవోద్దేశ్యం కిమితి - తతః కవిరాహ ॥ * ॥ అంబా కుప్యతి న మయా న స్నుష
యాపి నాంబయా న మయా- అహమపి న తయా న తయా వద రాజన్ కస్య
దోషోయం ॥ ఇతి రాజా చ దారిద్ర్యదోషం జ్ఞాత్వా కవిం పూర్ణమనోరథం
చక్రే- ఏకదా ద్వారపాలః ఆగత్య రాజానం ప్రాహ- దేవ కవిశేఖరో నామ
మహాకవిర్ద్వారి వర్తతే- రాజా ప్రవేశయేత్యాహ- తతః కవిరాగత్య స్వస్తీ
త్యుక్త్వా పఠతి ॥ * ॥ రాజన్ దౌవారికాదేవ ప్రాప్తవానస్మి వారణం । మద
వారణమిచ్ఛామి త్వత్తోహం జగతీపతే ॥ తదా ప్రాఙ్ముఖః తిష్ఠన్ రాజా తేన
తుష్టః తం ప్రాగ్దేశం సర్వం కవయే దత్తవాన్ మత్వా దక్షిణాభిముఖోభూత్ త
తః కవిశ్చింతయతి కిమిదం రాజా ముఖం పరావృత్య మాం న పశ్యతీతి తతో దక్షి
ణ దేశం సమాగత్యాభిముఖః కవిః పఠతి ॥ * ॥ అపూర్వేయం ధనుర్విద్యా భవ
తా శిక్షితా కథం- మార్గణౌఘస్సమాయాతి గుణో యాతి దిగంతరం - త
తో రాజా దక్షిణ దేశమపి మనసా కవయే దత్త్వా స్వయం పశ్చిమాభిముఖోభూ
త్-కవిస్తత్రాగత్య ప్రాహ ॥ * ॥ సర్వజ్ఞ ఇతి లోకోయం భవంతం భాషతే

వృషా । పదమేకంనజానీషేవక్తుంనాస్తీతియాచకే ॥ తతోరాజాతమపి దేశంకవేదంత్తంకృత్వాఉదఙ్ముఖోభూత్-కవిస్తతాప్రిఅగత్యప్రాహ॥ ॥ సర్వదాసర్వదోసీతిమిథ్యాత్వంకథ్యసేబుధైః। నారయోలేభిరేపృష్ఠం నవక్షఃపరయోషితః ॥ తతోరాజాసర్వాంభూమింకవేదత్తాంకృత్వా ఉత్తిష్ఠతిస్మ-కవిశ్చతదభిప్రాయమజ్ఞాత్వాపునరాహ ॥*॥ రాజకేకనక ధారాభిస్త్వయిసర్వత్రవర్షతి। అభాగ్యచ్ఛత్రసంఛన్నేమయినాయాంతి బిందవః॥ తదారాజాచాంతఃపురంగత్వాలీలాదేవీంప్రాహ- దేవిసర్వం రాజ్యంకవయేదత్తంతతస్తపోవనంమయాసహాగచ్ఛేతి- అస్మిన్నవసరేవి ద్వాన్ద్వారిసంగతః బుద్ధిసాగరేణముఖ్యామాత్యేనపృష్టఃవిద్వాన్రాజ్ఞా కిందత్తమితిసఆహ- నకించిదితి ॥ తదాఅమాత్యఃప్రాహతత్రోక్తంశ్లోకం వద- తతఃకవిశ్లోకచతుష్టయంపఠతి- అమాత్యస్తతఃప్రాహ- సుకవేతవ కోటిద్రవ్యందీయతేపరంరాజ్ఞాయద్దత్తంభవతి తస్యానవిక్రయతా మితి - కవిస్తథాకరోతితతఃకోటిద్రవ్యందత్వాకవింప్రేష్యత్వాఅమా త్యోరాజనికటమాగత్యతిష్ఠతిస్మ॥ తదారాజాచతమాహ-బుద్ధిసాగరరా జ్యమిదంసర్వందత్తంకవయేవత్సేభిస్సహతపోవనంగచ్ఛామి- తత్రతపోవ నతనాపేక్షాయదిమయాసహాగచ్ఛేతి తతోఅమాత్యః ప్రాహ - దేవ తేనకవినాకోటిద్రవ్యమూల్యేన రాజ్యమిదంవిక్రీతం - కోటిద్రవ్యంచవిదు షేదత్తం- తతోరాజ్యంభవదీయమేవభుంక్ష్వేతి ॥ తదారాజాచబుద్ధిసా గరంవిశేషేణ సమ్మానితవాన్ ॥ అన్యదారాజామృగయారసేనాటవీమ టన్ లలాటంతపేవనేమ్యాన దేహః పిపాసాపర్యాకులస్తురగమారుహ్య ఉదన్వత్తీరనికటతటభువమటన్తదలబ్ధ్వాపరిశ్రాంతః కస్యచిన్మహతరోః అధస్తాదుపవిష్టః - తత్రకాచిద్గోపకన్యా సుకుమారమనోజ్ఞసర్వాంగాయ దృచ్ఛయాధారానగరం ప్రతితక్రంవిక్రీతు కామాతక్రభాండంనోద్వహం తీసమాగచ్ఛత్ - తామాగచ్ఛంతీందృష్ట్వారాజాపిపాసావశాదేతద్భాం డస్థంపేయంచేత్-పిబామీతిబుద్ధ్యాపృచ్ఛత్ - తరుణికిమావహసీతి॥ సా చతన్ముఖశ్రియాభోజంమత్వాతత్పిపాసాంచజ్ఞాత్వాతన్ముఖావలోకనవ శాచ్ఛందోరూపేణాహ॥ * ॥ హేమకుండశశిప్రభశఃఖనిభంపరిపక్వకపిత్థ

సుగంధగంధం। యుగపదేకరసః కృతమథితంమథితం పిబ హే నృప సర్వరుజాపహరం॥
ఇతి రాజా తచ్ఛ్రుత్వా సంతుష్టః పీత్వా తాం ప్రాహ - సుభ్రు కింతవాభీష్టమితి - సా
చ కించిదావిష్కృతయౌవనా స్వవదనపవనామోహితకులనయనా ప్రాహ-
దేవ మాం కన్యాం మే వా వైహి - సా పునరాహ - ఇందుం కైరవిణీవ కోకపటలీ
వాంభోజినీవల్లభం మేఘం చాతకమండలీవ మధుపశ్రేణీవ పుష్పస్రజం। మా
కందం పికసుందరీవ రమణీ నాస్త్వీశ్వరం ప్రోషితం చేతోవృత్తిరియం సదా నృప
వరత్వాం ద్రష్టుముత్కంఠతే - రాజా చ తచ్ఛ్రుత్వా ప్రాహ - సుకుమారి త్వాం
లీలాదేవ్యా అనుమత్యా స్వీకర్మః ఇతి ధారానగరం నీత్వా తాం తథైవ స్వీ
కృతవాన్ - కదాచిత్ రాజాభిషేకే మదనశరపీడితాయా మదిరాక్ష్యాః
కరతలగళితో హేమకలశః సోపానపంక్తిషు రటన్నవపపాత - తతో రాజా
సభాయామాగత్య కాళిదాసం ప్రాహ - సుకవే పదానాం సమస్యాం పూరయ॥
టంటంటటంటంటంటటటంటటంటం - తదా కాళిదాసః ప్రాహ - రాజాభిషే
కే మదవిహ్వలాయా హస్తాచ్చ్యుతో హేమఘటో యువత్యాః। సోపాన
మార్గేషు కరోతి శబ్దం టంటంటటంటంటటటంటటంటం - తదా రాజా ప్రత్య
భిప్రాయం జ్ఞాత్వా క్షరలక్షం దదౌ - అన్యదా సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీ
భోజే కశ్చన చోరః ఆరక్షకై రాజనికటం నీతః - రాజా తం దృష్ట్వా కోయమి
త్యపృచ్ఛత్ తదా ఆరక్షకాః ప్రాహుః - దేవ అనేన కుంభిల్లకేన కస్మింశ్చిద్వే
శ్మని హేమఘటపాతమార్గేణ ద్రవ్యాణి అపహృతాని ॥ తదా రాజా
ప్రాహ - అయం దండనీయ ఇతి॥ తతః భుక్కుండో నామ చోరః ప్రాహ॥*॥
భట్టిర్నష్టో భారవీయోపి నష్టః భిక్షుర్నష్టో భీమసేనోపి నష్టః। భుక్కుం
డోహం భూపతిస్త్వం హి రాజన్ భబ్బావల్యామంతకస్సన్నివిష్టః ॥ తదా
రాజా ప్రాహ - భో భుక్కుండ గచ్ఛ గచ్ఛ యథేచ్ఛం విహర - కదాచిద్భో
జో మృగయావశాత్ కులః న సేవిచరన్ పరిశ్రమావిష్టః హ్రదమేకం దృష్ట్వా
కాసారాంతస్థితవాన్ - శ్రమాత్సుప్తః - తతో పరపయోనిధిముపాహారం
గతే భాస్వతి॥ * ॥ నక్తంచరోచరనిశాచరస్య ఆజ్ఞస్య సుఖప్రదా - చంచ
చ్చారికాతారకాంకసందోహా సరికా దృశ్యా - తతః ప్రసుప్త్యావసమయే నగరం ప్ర
తి ప్రస్థితో రాజా పరమగిరిశిఖరంబిలంబమానశశాంకబింబమవలోక్యవదు

తూహలస్సభామాసాద్యతదాసమీపస్థాన్ కవీంద్రాన్నిరీక్ష్యసమస్యామే
కాముదవదత్ ॥ *॥ చరమగిరినితంబె చంద్రబింబంలలంబె - తదా బాణః ప్రాహ భ
వభూతిః ॥ *॥ అరుణకిరణజాలైరంతరిక్షే గతర్క్షే - తతోదండీ ప్రాహ ॥
*॥ చలతిశిశిరవాతేమందమందంప్రభాతే - తతః కాళిదాసః ప్రాహ ॥ *॥
యువతిజనకదంబె నాథముక్తోష్ఠబింబె - చరమగిరినితంబె చంద్రబింబంలలం
బె ॥ తతో రాజా సర్వానపి సమ్మానితవాన్ - తత్ర కాళిదాసం విశేషతః పూ
జితవాన్ - అథకదాచిద్భోజః నగరాద్బహిర్నిర్గతః స్నాతస్సేనతటాకాం
భసా బాల్యసాధితకపాలశోధనాదిచకార - తస్మాత్తేన కశ్చన శఫరశాబకః క
పాలం ప్రవిష్టో వికటకరోటికానికటఘటితో న నిర్గతః - తతః రాజా స్వపురీము
పావ - తదారభ్య రాజ్ఞః కపాలవేదనా జాతా - తతస్తత్రత్యైర్భిషగ్వ
రైః సమ్యక్చికిత్సితాపి న శాంతా ॥ ఏవముహ్యమానే నితరామస్వస్థే రాజ్ఞి అ
మానుషపీడితే మహారోగేణ ॥ *॥ గ్రామం గ్రామమభూద్విపుగళితసుఖం
హేమంతకాలేబ్జవద్వక్త్రం నిగళితకాంతిరాహువదనాక్రాంతాబ్జబిం
బోపమం । చేతః కార్శ్యపదే మృతస్య విముఖం కీల స్వనారీష్విహ వ్యాధిః పూ
ర్ణతరో బభూవ పిపినేశు మెట్ర - శిఖావానివ ॥ ఏవమతీతే సంవత్సరేపి కాలే-
న కేనాపి నివారితః తద్గదః ॥ తతశ్శ్రీభోజో నానావిధసహాయపథగ్రసనవ
రో రోగదుఃఖితమనాస్సమీపస్థం శోకసాగరనిమగ్నం బుద్ధిసాగరం కథమపి
సంయతాత్మా రాముపాచవాచం - బుద్ధిసాగర ఇతః పరమస్మద్విషయేన కోపి
భిషగ్వరోపనతిమాత్రేణోతు ఖాహటాదిభేషజకోశాన్ నిఖిలాన్ ప్రోతసిని
రస్యాగచ్ఛతుమదేవ న మాగమసమయః సమాగత ఇతి - తచ్ఛ్రుత్వా సర్వేపి
పౌరజనాః కవయశ్చ అవరోధసమాజాశ్చ విగళదస్రాస్సారనయనా బభూ
వుః - తతః కదాచిద్దేవసభాయాం పురందరః సకలమునిబృందమధ్యస్థం వీణా
మునిమాహ - మునే ఇదానీం భూలోకే కా నామ వార్తేతి - తతః నారదః ప్రా
హ - సురనాథ న కిమప్యాశ్చర్యం కింతు ధారానగరవాసి శ్రీభోజభూపాలః
రోగపీడితో నితరామస్వస్థః వర్తతే - స గస్యరోగః కేనాపి న వారితః - తద
నేన భోజనృపాలేన భిషగ్వరా అపి స్వదేశాన్నిష్క్రామితాః వైద్యశాస్త్ర
మపి అనృతమితి నిరస్తమితి - ఏతదాకర్ణ్య పురుహూతస్సమీపస్థౌ నాసత్యౌ

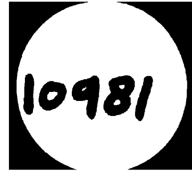
ఏవమాహ- భోస్స్వర్వైద్యౌ కథమస్మతంధస్వాంతరీయంశాస్త్రంతదాతా
వాహతురమరేశం 'దేవనవ్యలీకమిదం శాస్త్రంకింత్వమరవిద తేనరోగేణ
బాధ్యతేసౌభోజఇతి॥ ఇంద్రః-కోసావవార్యరోగః- కింభవతోర్విదితః
తతస్తావూచతుః- దేవ కపాలశోధనేకృతే భోజేనతదాప్రవిష్టః పాఠీనః
తస్మాదయంరోగఇతితదా ఇంద్రః స్మయమానముఖః ప్రాహ- తదిదానీ
మేవయువాభ్యాంగంతవ్యంనచేదితః పరంభూలోకేభిషక్శాస్త్రస్యాసిద్ధి
ర్భవేత్-సఖలుసరస్వతీవిలాసస్యనికేతనం- శాస్త్రాణాముద్ధర్తా చేతి
తతఃసురేంద్రాదేశేనతావుభావపిధృతద్విజన్మవేషౌధారానగరంప్రాప్య
ద్వారస్థంప్రాహతుః- ద్వారస్థఆవాంభిషజౌకాశీదేశాదాగతౌశ్రీభోజా
యవిజ్ఞాపయతేనాన్యతమిత్యంగీకృతం-వైద్యశాస్త్రమితిశ్రుత్వా తత్ప్రతి
ష్ఠాపనాయతద్రోగనివారణాయచేతి- తతోద్వారస్థఃప్రాహ భోః ప్రాన
కోపిభిషక్ప్రవరఃప్రవేష్టవ్యఇతిరాజ్ఞోక్తం - రాజాతుకేవలమస్వస్థః- నా
యమవసరోవిజ్ఞాపనస్యేతి-తస్మిన్ క్షణేకార్యవశాద్బహిర్నిర్గతోబుద్ధి
సాగరస్తౌదృష్ట్వాకౌభవంతావిత్యపృచ్ఛత్-తతఃతౌయథాగతమూచతుః-
తతోబుద్ధిసాగరేణతౌరాజ్ఞస్సమీపంనీతౌ- తతోరాజాతావవలోక్యముఖ
శ్రియా అమానుషావితిబుద్ధ్వా ఆభ్యాంశక్యతేయం రోగోనివారితుమితిని
శ్చిత్యతౌబహుమానితవాన్- తతస్తావూచతుః- రాజన్నభేత్తవ్యంరోగో
నిర్గతః కింతుకుత్రచిదేకాంతేత్వయాభవితవ్యమితి ॥ తతఃరాజ్ఞాపితథా
కృతం- తతస్తావపిరాజానంమోహచూర్ణేనమోహయిత్వాశిరఃకపాల
మాదాయతత్కరోటికాపుటేస్థితం శఫరకులంగృహీత్వాకస్మింశ్చిద్భా
జనేనిక్షిప్యసంధానకరణ్యాకపాలం యథావదారచయ్యసంజీవిన్యాచతం
జీవయిత్వాతస్మైతదదర్శయతాం- తదాతద్దృష్ట్వారాజావిస్మితఃకిమేతదితి
తౌపృష్టవాన్-తదాతావూచతుఃరాజన్త్వయాబాల్యాదారభ్యవరిచితక
పాలశోధనస్సంప్రాప్తమిదమితి- తతోరాజాతావశ్వినౌమత్వాతచ్ఛోధ
నార్థమపృచ్ఛత్- కిమస్మాకంపథ్యమితి-తతఃతావూచతుః ॥ *॥ అశీతే
నాంభసాస్నానంపయఃపానంవయఃస్త్రియః-ఏతద్వోమానుషాఃపథ్యమి
తి-తత్రాంతరేరాజా ॥ మధ్యేమానుషాఇతిసంబోధనంశ్రుత్వావయంచే

ష్యామనుషాః కో యువామితి- తయోః హస్తౌ ఝడితి స్వహస్తాభ్యామగ్రహీ
త్ తతస్తత్క్షణ ఏవ తావంతర్ధత్తాం బ్రువంతౌ దేవ కాళిదాసేన పూరణీ
యం తురీయచరణమితి - తతో రాజా విస్మితః సర్వానాహూయ తద్వృ
త్తమబ్రవీత్ - తచ్ఛ్రుత్వా సర్వేపి చమత్కృతాః విస్మితాశ్చ బభూవుః-
తతః కాళిదాసేన తురీయచరణం పూరితం- స్నిగ్ధముగ్ధం చ భోజనమితి- త
తో భోజోపి కాళిదాసం లీలామానుషం మత్వా పరం సమ్మానితవాన్ - అథ
భోజనృపాలః ప్రతిదినం సంజాతకందళతాం ప్రతివర్ణ్య వృధే-ధారాధీశః కృ
ష్ణేతరపక్ష చంద్ర ఇవ - తతః కదాచిత్సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీభోజే కా
ళిదాస భవభూతి దండి బాణ మయూర వరరుచి ప్రభృతి కవితిలక కులాలంకృ
తాయాం సభాయాం ద్వారపాల ఏత్యాహ - దేవ కశ్చిత్కవిః ద్వారి తిష్ఠతి-
తేనేయం ప్రేషితా గాథా సనాథా చీటికా దేవ సభాయాం నిక్షిప్యతామి
తి తాం దర్శయతి-రాజా గృహీత్వా తాం వాచయతి ॥ * ॥ కాచిద్బాలా
రమణవసతిం ప్రేషయంతీ కరండం దాసీహస్తాత్సభయమలిఖద్వ్యాళమ
స్యోపరిష్ఠం - గౌరీకాంతం పవనతనయం చంపకం చాత్ర భావం పృచ్ఛత్యా
ర్యో నిపుణతిలకో మల్లినాథః కవీంద్రః- తచ్ఛ్రుత్వా సర్వాపి విద్వత్పరిషచ్చ
మత్కృతా - తతః కాళిదాసః ప్రాహ - రాజన్ మల్లినాథశ్శీఘ్రమాకార
యితవ్య ఇతి- తతో రాజాదేశాద్ద్వారపాలేన ప్రవేశితః కవిః రాజానం స్వ
స్తీత్యుక్త్వా తదాజ్ఞయోపవిష్టః- తతో రాజా ప్రాహ తం కవీంద్రం - విద్వన్
మల్లినాథకవే సాధురచితా గాథా-తదా కాళిదాసః ప్రాహ-కిముచ్యతే సా
ధ్వితి - దేశాంతరగత కాంతాయాశ్చరిత్రవర్ణనేన శ్లాఘనీయోసి విశే
షతస్తద్భావప్రతిభటవర్ణనేన తదా భవభూతిః ప్రాహ-విశిష్యతే ఇయం
గాథా వంక్తికంఠోద్యానవైణోపాత్మకస్య వర్ణనాదితి - తతః ప్రీతే
న రాజ్ఞా తస్మై దత్తం సువర్ణానాం లక్షం పంచ గజాశ్చ దశ తురగాశ్చ ద
త్తాః-తతః ప్రీతో విద్వాన్ స్తౌతి రాజానం ॥ * ॥ దేవ భోజ తవ దానజలౌఘైః
సోయమబ్ధిగజనీతి విశంకే - అన్యథా కథమదితేషు శిలా గోభూరుహేషు కథ
మీదృశదానం - తతో లోకోత్తరం శ్లోకం శ్రుత్వా రాజా పునరపి తస్మై లక్ష
త్రయం దదౌ- తతో లిఖతి స భాండాగారికో ధర్మపత్రే ॥ * ॥ ప్రీతశ్శ్రీభోజ

జఘనపస్సనసివిరహిణీగాఢనవమోక్తిపద్యం శ్రుత్వాహేమ్నాంచలక్షంతి
దశచనతురగాన్పంచనాగానయచ్ఛత్ - పశ్చాత్తత్రైవసోయంవితరణ
గుణస్తద్వర్ణనాత్ప్రీతచేతాః లక్షంలక్షంచలక్షంపునరపిచదదౌ మల్లి
నాథాయతస్మై। తతఃకదాచిద్భోజరాజఃకాళిదాసంప్రతిప్రాహసుకవేత్వ
మస్మాకంచరమగ్రంథంపఠ-తతఃక్రుద్ధోరాజానంవినింద్య కాళిదాసఃతత్క్షణే
నతందేశంత్యక్త్వావిలాసవత్యాసహఏకశిలానగరంప్రాప-తతఃకాళిదాస
వియోగేనశోకాకులస్తం కాళిదాసంమృగయితుం రాజాకాపాలికవేషం
ధృత్వాక్రమేణఏకశిలానగరంప్రాప- తతఃకాళిదాసోయోగినందృష్ట్వాతం
సామపూర్వంపప్రచ్ఛ-యోగిన్కుత్రతేస్థితిరితి-యోగీవదతి॥ సుకవేఅస్మా
కంధారానగరేవసతిరితి-తతఃకవిరాహ-తత్రభోజఃకుశలీకిం- తతోయోగీ
ప్రాహ-కింమయాచవక్తవ్యమితి-తతఃకవిరాహ- తత్రాతిశయవార్తాస్తి
చేత్సత్యంకథయేతి।తదాయోగీప్రాహ-భోజోదివంగతఇతి-తతఃకవిఃభూ
మౌనిపత్యప్రలపతి- దేవత్వాంవినాస్మాకంక్షణమపిభూమౌనస్థితిః - అత
స్త్వత్సమీపమహమాగచ్ఛామిఇతి కాళిదాసః బహుశోవిలప్యచరమశ్లోకం
కృతవాన్॥*॥అద్యధారానిరాధారానిరాలంబాసరస్వతీ।పండితాఃఖండి
తాస్సర్వేభోజరాజేదివంగతే ॥ ఏవంయదాకవినాచరమశ్లోకఉక్తస్తదై
వసయోగీభూతలేవిసంజ్ఞఃపపాత-తతఃకాళిదాసస్తథావిధంతమవలోక్య
అయంభోజఏవేతినిశ్చిత్యఆహమహారాజ తత్రభవతాహంవంచితోస్మీత్య
భిధాయఝుడితి తంశ్లోకంప్రకారాంతరేణపపాఠ॥ ....*

అద్యధారాసదాధారాసదాలంబాసరస్వతీ- పండితామండితా
స్సర్వేభోజరాజేభువంగతే- తతోభోజస్తమాలింగ్యప్రణమ్యధారానగ
రంప్రతియయౌ - శైలంశైలవినిశ్చలంచహృదయంముంజస్యతస్మిన్క్షణే
భోజేజీవతిహర్షసంచయసుధాధారాంబుధౌమజ్జతి । స్త్రీభిశ్శీలవతీభి
రేవసహసాకతుకాంతపస్తత్వరేముంజేముంచతి రాజ్యభారమభజత్త్వాసై
శ్చభోజైర్నృపః॥ ....*

భోజచరిత్రంసంపూర్ణం.

10981